

Enn Kippel

Meelis

Ajalooline noorsoojutt

See e-raamat on skaneeritud ja toimetatud Tartu
Linnaraamatukogus

E-raamatu aluseks on Eesti Raamatu 1984. a. väljaanne

2013

Tartu Oskar Lutsu nimeline
Linnaraamatukogu

SISUKORD

	Lk
1.....	3
2.....	15
3.....	27
4.....	30
5.....	36
6.....	40
7.....	42
8.....	49
9.....	57
10.....	60
11.....	64
12.....	70
13.....	76
Sõnaseletusi.....	85

1.

Sellest on möödunud juba kakskümmend kaks inimpõlve või õigemini pisut enam kui seitsesada aastat, kui elas kuulus Sakala maavanem Lembitu. Siis oli meie maa hoopis teistsugune kui nüüd; metsad olid aina suured ja mühavad tammikud, järved ja jõed aga hoopis sinisemad kui praegu. Külad asusid tumedate metsapadrikute ja järvede vahel, aga teed, mis nende juurde viisid, olid alati vahimeestest valvatud. Metsad olid siis täis karusid, huntide kisa, aga samuti hulkusid tammikuis metskultide karjad, toites end mahavarisenud tammetõrudega. Ka pikasarveline tarvas ehk metssõnn jooksis seal möirates ringi.

Ei läinud siis ükski mees metsa, ilma et tal poleks kaasas olnud oda ja vöö vahel kirvest või nuga. Paljusid neid loomi püüdsid aga inimesed paeltega kinni, tõid oma kodudesse ja õpetasid taltsaks. Ja seepärast polnud sugugi ime, et ühes või teises peres hoiti õuekoera kuudis karu või hundikutsikat. Paljud inimesed oskasid aga koguni metsloomade keelt, nii et neil oli tühine asi kutsuda mõnda lindu või oravat enese juurde.

Üks säärane mees, kes tundis lindude ja metsloomade keelt, oli Leholas Lembitu küla vana karjus Ivo. Et ta oli trään ehk sõjast toodud vang, siis oli tal pea vikatiteraga paljaks aetud ning ta ei tohtinud kunagi enam oma juukseid pikaks kasvatada. Lonkas ta aga seepärast, et sõjas oli löödud talle suur haav reide. Pikkamisi oli ta õppinud ka eestlaste keelt kõnelema ega kippunudki enam tagasi oma kodumaale, mis asus sealpool Peipsit.

Lehola küla, kus elas kihelkonnavanem Lembitu, asus suure metsapadriku ja laugassoo piirimail, kus kasvasid ning haljendasid rukis, oder ja kaer. Igas peres oli seal palju veiseid, lambaid ja muid pudulojuseid ning hobused jooksid seal karjadena koplites hirnudes ringi. Ainuüksi vanem Lembitul oli seal lambaid nõnda palju, et kui ta neid kauba vastu vahetades müüs, siis ei hakanud ta neid kunagi üksikult lugema, vaid ajas tervest karjast sihi läbi ning andis ära ühe poole, nagu kaubas oli kokku lepitud.

Ja vaat sääraseid karju pidigi hoidma vana lombakas Ivo. Kuid alati, oli ta siis karjamaal või koplis, otsis ikka tema seltsi Lembitu üheksa-aastane poeg Meelis. Et ta oli kihelkonnavanema poeg, kandis ta ka suvisel ajal kollasest parknahast teravaotsalisi säärsaapaid, sinisest vatmalist kuube ja vanaema kootud kirjalist vööd, mille küljes rippusid vasest kõrinad. Ivo aga õpetas teda tegema vilespille, puhuma sikusarve, voolima puust mänguhobuseid, veiseid ja igasuguseid muid sarvilisi elajaid. Kõige enam meeldis aga talle see, kui Ivo hüüdes, vilistades ja suksutades kutsus kasevindi, lepalinnu või koguni pääsukese laskuma oma peopesale.

Otse Lehola küla kõrval keset ääretut sood ja rabamaad asus kihelkonna linnamägi. See oli kõrge vaar, mille inimesed olid omaenda ihurammuga mullast üles ehitanud. Selle mäe ülemisele servale oli jämedatest palkidest ehitatud tara

ehk sein, mille taha võis vaenlase maaletulekul paku minna. Viimasel ajal räägiti vaenlasest üsna tihti, ja ikka oli siis Meelis kikkiskõrvu pealt kuulamas. Et ta aga polnud kunagi veel oma ihusilmaga ühtki vaenlast näinud, siis mõtles ta endamisi alati, et missugused nad peaksid küll olema. Et aga vaenlane on tõesti kuri, seda aimas ta juba sellest, et kui ühel päeval isa koos malevlastega pikalt teekonnalt tagasi tuli, olid neist paljud verised. Isegi isa käis siis kaevul oma põsehaava loputamas. Ja siis pudenes ka majakondsete suust sõna, et isa käinud raudmeestega taplemas.

Raudmehed, nagu ta kuulis räägitavat, pidid olema suured raudkoorikuga kaetud mehemürakad. Seejuures olevat nad nõnda rasked, et teised peavad neid tõstma sadulasse, kuhu nad ise ei suutvat ronida.

Siis aga ühel päeval, kui Meelis viibis koos Ivoga karjamaal, juhtus ta ronima kaselatva, et näha, missugune on maailm kaugemal. Kuid vaevalt sai ta hakata lõuna poole vahtima, kui ta silmas eemalt mäeküüru tagant paistvat tihedat odade kimpu. Ja kohe pärast seda nägi ta ka hobuste koonusid ning sadulais istuvate meeste rautatud lagipäid, mis päikesepaistel heledalt läikisid. Nende meeste juures polnud üldse paljast ihu märgatagi, vaid nad olid üleni raudse soomusega kaetud.

Kärmesti laskus nüüd Meelis kaseladvast alla, sest ta süda aimas halba. Saanud aga kõigest nähtust Ivole seletada, hüüdis vana karjus tal randmest kinni haarates: «Need on ju rüütli! Ei nüüd ole muud kui kari metsa paku ja ise hobustele, et aga rutem koju jõuda!» Et aga Lembitu hoidis kõiki teid valve all, oli rüütli raske ootamatult Leholasse pääseda. Juba nende eemal kaugel olles hakkasid vahimehed taguma lokulaudu, puhuma sarvi ja mõnes paigas süütasid ka tuled, andes sel kombel lähenevast vaenlasest õigeaegselt märku. Ja seepärast oligi Leholas, kui Meelis koos Ivoga sinna jõudis, suurem osa külarahvast koos oma varaga linnusesse asunud. Nähes oma poega elusana ja tervelt koju saabuvat, oli Lembitu selle üle ütlemata rõõmus, olgugi et ta ei lasknud seda avalikult paista, sest temale kui kihelkonnavanemale poleks see olnud auks kui ta oma poja pärast oleks tundnud rohkem muret kui kogu rahva pärast.

Kui siis rahvas oli ülal linnusel koos, suleti selle väravad ning kuhjati nende taha mulda. Linnuseõuele oli ka palju loomi kokku aetud, et nad ei langeks näljasele vaenlasele saagiks.

Ülalt linnuse palkseinalt ja vahitornidest oli aga üsna hästi näha, kuidas raudmeeste tihedad read lähenesid. Nad tulid aeglaselt ratsutades, piigid õieli ees, kuna nende raskuse all maa ümberringi aina müdises ja põrus.

Kõigil neil olid määratu pikad odad pea kohal harjastena püsti, mille seas hõljus ka mitmeid veripunase ristija mõõgamärgiga tähistatud lippe. Raudmeeste lähemale jõudes valjenes kabjaplagin ning maa müdisemine. Aga samuti olid ka nende suud täis palvelaule ja appihüüdeid «taevase isa» poole, nii et linnusesse põgenenud rahvas võis üsna selgesti kuulda nende sõnu, mis kostsid läbi hobuste kabjaplagina: «Gott erbarme Dich meiner!»

«Ivo, mida see võõras vägi nõnda kisendab?» päris nüüd väike Meelis vanalt karjuselt, kellega ta kõrvu ülalt linnuseservalt alla vahtis.

«Küllap paluvad halastust oma jumalalt,» arvas Ivo.

«Ise tulevad kurjusega kallale ja paluvad oma jumalalt halastust!» lausus Meelis, jäädes üllatusest keeletuks. «Kas nad sedasi teda ära ei vihasta?»

Kuid säärasele pärimisele ei osanud vana karjus enam midagi kosta ning ta vaatas hirmuga pealt, kuidas raudsoomusega kaetud ratsanikud piirasid linnuse ümber, ning jätsid siis oma hobused seisma. Kohe seejärel jooksid nende selja tagant jalamehed välja ning hakkasid neid sadulaist maha avitama, sest ratsanikud ise olid oma raudrõivaga nõnda rängalt koormatud, et nad ei suutnud seda omal jõul teha.

Oma noorusest hoolimata oli Meelis vägagi julge, kuid nüüd, nähes neid raudkoorikuga kaetud nägudega mehi, pidi temagi süda kartusest värisema. Aga samuti polnud ka nende hobused päris tõeliste hobuste taolised, vaid nende pead ja kaelad olid rauaga nii hullusti ära moonutatud, et neid võis pidada ennem tontideks kui hobusteks.

Samal ajal kui see raudrüütlite vägi ennast mitmesse leeri üles seadis, hakkas ka Lehola vanem Lembitu oma mehi linnuses tapluse vastu valmis seadma. Nobedasti liikus ta ülal vallil, laskis suured tõrva- ja veekatlad tulele seada ning keema ajada, et kui siis vaenlane linnusele läheneb, valada talle kuuma vett ja tulist tõrva kaela. Samuti laskis ta üles linnusevallile vinnata suuri kive, palke, kanda sinna viskeodasid ja terved sületäied teravaid raudkidadega nooli. Mitmes paigas pingutasid aga mehed vibupaelu ning olid lahingu ootamisel täis ärevust.

Linnuseõuele kokkuäetud veised ja lambad kisendasid ning häälitseid haledalt, otsekui oleksid nemadki aimanud lähenevat häda. Kõik naised ja lapsed, kes olid jooksnud küladest siia pakku, aeti nüüd Lembitu tahtmisel kuutidesse ning peidikusse varju, et nad ei jääks kivide ja noolte saju alla, mida vaenlane võis hakata linnusesse pilduma.

«Meelis, Meelis,» kuulis siis äkki Lembitu poeg alt linnuseõuelt oma ema häält, «rutta nobedasti vallilt alla varjule!»

Raske on Meelisel oma ema tahtmisele vastu panna, kuid ometi tahaks ta koos meestega siia vallile jääda. Vahepeal on ta taskust oma lingugi välja võtnud ning korjanud sinna parajaid kive, et neid raudmeeste leeri lennutada.

«Meelis, Meelis...!» hüüab ema.

Nõutult vaatab ta ümber ja märkab siis oma isa, kes parajasti on võtnud paksu rautatud härjanahkse mütsi peast ning pühib käeseljaga otsaesiselt higi. Ta ruttab talle juurde, haarab ta krobelistest kuuehõlmast kinni ning palub, et ta jäetaks siia üles meeste seltsi.

«Sina ei ole ju veel mees, vaid oled laps,» kostab isa kibedalt naeratades, «ja pead seepärast koos ema ja õdedega varju minema!»

Kui ta teda aga veelgi palub, astub isa vana Ivo juurde ning käsib sel siin linnuseserval valvata oma poega ning omaenda ihuga teda varjata. Ja siis ta lubab tal üles vallile jääda.

«Lembitu, sa saadad meie poja meeletult hukka!» halab nüüd ema all linnuseõuel.

«Naine, nüüd, kus rahvas on ümberringi otsa saamas, ära kurda üksnes oma poja pärast, vaid nuta siis juba nende kõikide eest!» lausub Lembitu järsult ning ruttab kantsi teisele servale.

Kui siis raudrüütlid olid legendikule mitmed oma telgid üles seadnud, tuli nende leerist kümnekond meest veelgi lähemale ning vasemat kätt puusale pannes tõstsid nad parema käega punasest vasest taotud pasunad suu juurde ning hakkasid neist puhuma. See oli võigas ning kole jõrin, mis nende pasunate kõridest kostis.

Kui pasunapuhujad oma vasksed torud suu juurest ära võtsid, tuli linnusele veelgi lähemale üksik preester, kel oli seljas tumepruun laiade käistega ülerüü ja peas laiaäärne viltmüts. Teinud enese kohal ristimärgi, hüüdis ta paremat kätt taeva poole tõstes:

«Eks ole see sina, autu ja võlts Lembitu, kes oma sõgedas meeles meie veelgi vastu paneb!»

«Kuidas julgeb säärane mees nimetada minu isa autuks!» hüüdis Meelis seda kuuldes ja vihapisaraid tungis talle silma. «Minu isa on üle kihelkonna kõige ausam — tema juurde käiakse õigust otsimas!»

«Tasa, Meelis, tasa,» manitses teda nüüd Ivo, «las see sõge mees räägib, mis ta tahab!» Märgates aga siis, et Meelis oli pistnud kivi lingutuppe ning hakkab seda hõõritama, haaras ta tal käest kinni ning küsis ärevalt:

«Poiss, mis sa tahad teha?»

Kuid talle oli küsimatagi selge, mida Meelis oli nõuks võtnud, ning seepärast ta lisas noomides:

«Meelis, pea meeles, et ta on tulnud saadikuna linnuse alla... saadikuile ei tehta aga kunagi häda!»

«Lembitu ja teie kõik, kes te praegu selles linnuses varjul olete,» jätkas preester, «vaadake ise meie otsatut hulka ja vägevust, juba seegi peaks teile hirmu peale ajama!»

«Laula, laula papp!» naersid mehed linnuseserval.

«Meie ei lahku siit paigast enne, kui te oma linnuseväravad meie ees avate!» kinnitas preester. «Kui aga sina, Lembitu, lased seda alandliku südamega teha, siis kingime teile kõigile ja ka sinule elu, kui aga julged vastu panna, siis meie ei halasta...!»

Mehed kuulasid vaikides, Lembitu aga, kelle kulmud olid meelepahast kokku tõmbunud, hüüdis preestri poole:

«Ei mina aga mu rahvas ole teile paha teinud. Miks tulete siis oma rautatud hobustega tallama meie põlde ning kahjutulega hävitama meie külasid?»

«Teeme seda sellepärast, et sa oled pime pagan ega lase ennast ristida!» kisendas preester. «Nüüd aga ütlen ma sulle selle ristiväe eesotsas seistes: lase ennast ja oma rahvast ristiveega kasta. Ning et sa ka edaspidi meie vastu truu

oled ega loputa ristimist eneselt jällegi maha, siis anna oma poeg meile pandiks!»

«Vaiki, sa alatu mees!» hüüdis seepeale Lembitu kibedalt. «Mis õigusega tuled sina tahtma minult poega, kellele mina olen elu andnud! Mina hoian teda enam kui iseennast, ja kui tulevikus ei ole enam mind, siis asub ta minu asemel maleva etteotsa ning võitleb teiega.»

«Lembitu,» hüüdis preester ja tõstis otsekui manitsuseks sõrme, «ära unusta, et sõdagi on ainult õnnekatsumine ja et selle verine liisk võib ühele või teisele poole langeda, lõplik võit jääb aga ikkagi sellele, kes usub elavat Kristust!»

«Preester, sa sööd omaenda sõnu. Sina, kes sa kuulutad elavat Kristust, räägid ühtaegu ka verisest õnnekatsumisest!»

«Lembitu, ära keeruta kavalaid sõnu, vaid lase väravad avada, anna ristivanne ja oma poeg...!»

«Ei, oma poega ma ei anna! Pigem juba surman ta omaenda käega, kui et luban teil oma kavalate väärdõpetustega ta mõistust segi ajada ning panna vihkama oma isa, ema ja kogu suguhõimu!»

«Ma olen rääkinud,» ütles nüüd preester oma kinnastatud käega ristimärki tehes ja tõmbas siis oma laiad mantlihõlmad koomale. «Meie sõjavägi ongi juba ootamisest kärsitu ja tapluse järele näljane — ta alustab kohe kallaletungi!»

Jällegi tõsteti lipukestega ehitud kuuekandilised pasunad huultele, ning nende koerapea-kujulistest otstest puhuti välja võigast jõrinat, märgiks, et läbirääkimised on lõppenud.

Nüüd hakkas aga ristirüütelite laager kihama otsekui vaablase pesa: mehed jooksid seal oma raudrüü koliseses ringi, kostsid valjud käsuhüüded, mitmes paigas seati harkjalgadele kiviheitkatapulte ja voorivankritelt toodi piiramistornide üksikuid osi, mida hakati kokku naelutama. Ratsahobused köideti aga mitmekaupana kokku ning viidi kaugemale, sest linnuse ründamisel polnud neist mingit kasu. Laagri keskpaika püstitati suur ning nägus telk, mille harjale pandi lipp lehvima. Ordumeister ise, üleni rauaga kaetud, istus aga kogu aja oma mustal hobusel ning jälgis sulaste ja sõjameeste ettevalmistusi lahinguks. Isegi ta nägu oli kaetud raudkiivriga, mille vaatepilude vahelt võis näha ainult ta vilkuvaid silmi. Ordumeistri kõrval seisis aga rüütlivendade preester Otu, kes andis talle Lembituga peetud läbirääkimise üle aru.

Lõpuks, kui rüütelite laagris olid ettevalmistused tormijooksuks tehtud, anti pasunahelidega kallaletungiks märku. Kohe seejärel tõstsid jalameesteks muutunud rüütliid oma rasked pronksist ja rauast pikergused kilbid pea kohale ning hakkasid mööda linnusevalli nõlvakuid üles ronima.

«Oo, Gott, Gott mit uns!» karjusid nad seejuures oma võõras murrakus ja püüdsid linnusetarale ikka lähemale rühkida.

Ühtlasi püüdsid nad kogu aja varjata end kilpidega, mille pihta kivid aina kolisesid, kui neid ülalt pilluti. Mitmes paigas ajasid nad ka tormiredeleid püsti ning püüdsid nende varal üles pihttara servale ronida. Aga samuti pildusid nad pikkade köite otsa kinnitatud raudkonkse linnuse ülemisele servale, et nende

kinni jäädes hakata end kõisi mööda üles vinnama. Kuid redelid murdusid allaveerevate kivimürakate all ragisedes kokku, või siis jällegi tõugati need lihtsalt ümber, kuna köied raiuti pooleks. Nõnda suurelt kõrguselt alla langedes said paljud rüütliid oma raudkooriku sees tõsiselt häda või koguni otsa. Osa Sakala mehi oli aga ülal tarapealsel heitnud kõrvale oma mõõgad ning haaranud pihku pikad puuhargid. Nendega olid nad nüüd hakkamas ja niipea kui mõni rautatud rüütlipea valliserva tagant nähtavale ilmus, võeti see kohe harkide vahele ning tõugati kolinal alla.

Kuid kõigest hoolimata muutus rüütliite kallalekippumine üha ägedamaks, sest neid oli otsatu palju, nii et mahalöödute asemel tormasid ikka uued hulgad peale. Lembitu vend, nimega Önnepäeva, kes samuti oli sõdimisel väga vapper, oli oma mõõga ühe rüütli raudrüü servade vahel pooleks murdnud. Kuid seepärast ei tõmbunud ta teiste seast veel tagasi, vaid, haaranud pihku rautatud puunuia ehk kärbi, jagas hoope sellega. Seejuures märkas ta oma rõõmuks, et kärp on veel koguni palju tublim relv, sest seal, kus mõõgatera rauda puudutades kõverdus, lõi kärp raudrüü koguni mõlki.

Ägedast kähmlemisest olid kõigil Lehola meestel silmnäod üleni higised, mille mahapühkimiseks ei olnud aga neist kellelgi mahti. Ja siis, kui jultunud vaenlane ikka ägedamalt peale rõhus ning tahtis juba oma lipu üles Lehola vallile lehvima panna, võttis Lembitu alla linnuseõuele hüüda:

«Kuum vesi ja tõrvakatlad üles vallile tuua!»

Seda kuuldes tõstsid sulased katlad tulelt ning vinnasid need kähku üles. Selleks oli ka just viimane aeg, sest ühes paigas oli ordurüütleid üsna tihedalt ja paksult juba üles ronimas. Nüüd aga valati mitmed katlatäied tulist vett ja kuuma tõrva neile kaela, nii et nad tõmbusid valjusti röökides ja silmnägu kaapides omade sekka tagasi.

Muidugi, kuum ning tuline tõrv, tungides nende raudrüü liigendite ja peakatte vaatepilude vahelt sisse, tegi neile tõelist põrgupiina. Kuid Lembitul oli see ka viimseks hädaabinõuks, et kaitsta oma rahvast, perekonda ja vara võõraste kallalekippujate eest.

Tõmbunud siis linnusevallidelt pisut eemale, nii et neile ei saadud enam tõrva kaela valada, hakkasid rüütliid seda ägedamini lennutama Lehola kantsi oma teravaotsalisi ning raudkidadega nooli, tehes nendega linnusekaitsjaile üsna palju häda. Seepeale vastasid ka Lembitu mehed noolterahega, nii et neid lendas nüüd õhus unnates nõnda palju, et päevavalgus näis muutuvat koguni pimedamaks. Kuid õnnetuseks ei suutnud nooled rüütliile peaaegu mingit kahju teha, sest nad põrkasid kolksatades vastu nende raudrüüd ja kilpe ning langesid siis jõuetult maha.

Nüüd võttis Lembitu uue kavaluse appi: ta laskis kõigil linnusesse koondatud vankritel võtta rattad alt, kasta need üleni tõrva sisse, süüdata põlema ning veeretada need siis linnusevallilt alla. Esialgu ei osanud vaenlane sellest enesele mingit häda karta, kuid märgates siis, kuidas põlevad rattad kord-korralt ikka lähemale veerevad, hakkasid nad kisades põgenema. Kuna nad aga paksude

trobikondadena tihedasti koos olid, siis jõudsid põlevad rattad neile järele ning süütasid paljudel neist valged mantlid põlema. Üks ratastest veeres koguni nõnda kaugele, et viis tule ka ordumeistri telgi külge. Saades sellest meeletuseni vihaseks, vandus ning sajatas ordumeister Volkiin jäledate sõnadega ning andis oma rüütlivendadele käsu, et nad uuesti tormaksid linnusele peale.

Tõmmanud korraks hinge, tõstsid rüütlid oma odad ning alustasid uuesti tormijooksu, kusjuures kogu õhk värises nende pöörasest kisast. Ülalt vallilt veeretati aga suuri kivimürakaid alla ja need tekitasid lõhkudes ning tappes rüütlite ridadesse pikki tänavaid, pühkides ja pihustades kõike oma teelt.

Jällegi pidid rüütlid tagasi tõmbuma, kui nad ei tahtnud lasta end huljana tappa. Kuid ega ordumeister Volkiingi olnud rumal sõjamees — ta oskas õige peagi vaenlase nõrgema koha üles leida. Uut sõjakavalust appi võttes laskis ta nüüd ordusulaseil kokku korjata suuri põllukive. Ja siis, kui neist olid juba üsna suured kuhjad saanud, laskis ta hakata neid katapultide ehk suurte viskeharkidega linnusesse pilduma.

Üksteise järel lendasid siis rängad kivimürakad mürtsudes ja kolisedes linnusesse, kukkudes seal kuutide lagedele ja tappes linnuseõuel palju veiseid ja lambaid. Kuutides ja varjualustes istuvatele naistele ja lastele ei suutnud nad siiski häda teha, sest laepalgid, olgugi et nad rägisesid ja naksusid, pidasid neile vägevatele hoopidele siiski vastu. Ülal valliserval võitlejad küürutasid aga kivide lähenedes rinnatise taha ning jäid nõnda neist ikkagi puutumata.

Lõpuks aga hakkasid rüütlid pilduma oma katapultidest linnusesse savipotte, mis olid täidetud põlema süüdatud tõrvaga. See tekitas juba palju enam häda, süüdates valli puuosad mitmest paigast põlema. Kukkudes aga loomakarja hulka ning kõrvetades neid, hakkasid hobused ja veised rabelema ning end lõa otsast lahti kiskuma. Küll ruttasid mehed Lembitu märguandel tuld kustutama. Ent kui nad ühes paigas oli suutnud leegid vee ja liivaga summutada, tekkis teisel tulekahju uuesti. Säärast leholaste kimbatust märgates alustasid aga rüütlid jällegi uuesti kallaletungi. Sellest tekkis Lembitu rahvale suur kitsikus ja häda — nad pidid võitlema rüütlite ja tulega, mille kuum leitsak ja kibe ving oli neil hingamist matmas. Juba olid paljudel meestel näod täis veriseid vermeid, kuid kes neist vähegi suutis, see püüdis teiste õhutusel vastu panna. Ja ilma et neil enam oleks olnud mahti tuld kustutada, hakkasid nad põlevaid tuletukke vaenlasele kaela pilduma.

«Lase ennast ja oma rahvast ristida,» kuulis Lembitu läbi võitlusekära jällegi ordupreestri hüüdu, «ainult siis tunneme sinu vastu halastust, muidu aga saad kogu oma rahvaga otsa! Muud meie sinult ei nõuagi, kui et lase enesele ristivett pähe valada ning kinnita seda oma poja meile pandiks andmisega!»

Lembitu teadis, et kuigi see suur ristivägi ei suudaks ta linnust võtta, siis tule ja näljaga võivad nad ometi ta rahva lõpuks suretada. Ja seepärast oleks Lembitu sunniviisilise ristimisega vahest nõustunudki, et nõnda oma rahvast kindlast hukatusest päästa. Kuid Meelis, ei — ennem ta annab juba ennast nende

meelevalla alla, kuid oma poega mitte, sest tema peab ju tulevaste tegude jaoks vaba mehena kasvama.

Kuid ei olnud Lembitulgi pikaks arutlemiseks aega, sest linnuserahvas sattus oma ihulikkude hädade poolest ikka suuremasse kitsikusse. Lehola põles juba mitmest kandist ning tuld pilluti sinna üha juurde. Ka inimesi ja loomi oli juba üsna palju otsa saanud ning vigastatud oigasid valjusti.

Et Lembitu oli käskinud Ivol kas või oma ihuga Meelist varjata, siis püüdiski vana karjus seda truult täita. Ühtepuhku, kui Meelis oli uudishimust kihku sattudes ruttamas valliservale, tõmbas vana Ivo ta tagasi ning peitis enese selja taha otsekuu kana, kes on kulli eest varjamas oma poega. Korra sai ta sel kombel oma isanda poega varjates enesele raudse ammunoole reide, ja selle väljatõmbamine tekitas talle suurt valu. Kuid vana sulane ei hoolinud sellest kuigi palju, vaid ta tundis koguni rõõmu, et see nool tema ihusse sattudes ei suutnud Meelisele häda teha. Kuid vahel, kui rüütlid olid temagi läheduses linnuseservale ronimas, unustas ta oma isanda käsu ning lõi nende tagasipeletamiseks vapralt kaasa.

Korra oli juba üks päratu pikk raudrüütel suutnud üles linnuseseinale ronida ning hakkas seal oma mantlihõlmade lotendades keerutama pikka mõõka. Kohe tormasid kaks Lembitu meest õielihoitud odadega talle vastu; kuid odavarred murdusid raksatades vastu rauda ning rüütel lõi irvitades ühele meestest pähe, nii et see vajus ohatel kokku. Teine neist jõudis aga enese kaitseks tõsta pea kohale oma tammepuust kilbi, mille mõök ainsa ropsuga lõhestas, suutmata aga mehele mingit häda teha. Raske mõök tõusis uuesti, et nüüd juba tuua kindlat surma. Seda märgates hüüdis aga Ivo valjusti:

«Hurjah, peletis säärane, või tahad siin kinnitada oma kanda!» ja ta ruttas omakorda rüütlile vastu.

Uut kallaletungijat märgates pöördus pikk rüütel Ivo poole ning tahtis talle mõõgaga pähe virutada. Kuid Ivo kummardus kähku ta ees ning enne kui rüütel suutis end tema eest hoida, haaras ta tal jalust kinni ning tõmbas ainsa ropsuga pikali. Rüütel tuikus ja kukkus siis linnuseservalt raudrüü ja vaskse kilbi kolisedes alla, murdes seejuures sääreluu. Ivo aga ei rahuldunud sellega, vaid kummardus koguni üle rinnatiseserva vaatama, et kas hull vaenlane on ka tõsiselt häda saanud.

Sel ajal kui Ivo pika rüütliga taplust pidas, vahtis Meelis kõike seda suure kartlikkusega pealt. Ta oleks tahtnud oma vanale sõbrale appi joosta, kuid selleks oli ta veel liiga pisike, et mitte sõjameestele lihtsalt jalgu jääda. Ta tundis suurt ahastust südames, kuid siis, nähes, et pikk rüütel polegi nõnda kohutav ning et Ivo on paisanud ta juba pikali, tahtis ta juurde rutata.

Kuid siis — üks koletislik raudne nägu kerkis otse tema ees valliservale. Meelis jäi tardunult seisma ning vahtis ainult neid süsimusti silmi, mis kiivri vaatepilude vahelt talle otsa vahtisid. See oli teine rüütel, kes nüüd, märgates oma kaaslaste allalangemist, ei sõandanud enam kõrgemale ronida. Nähes aga enese ees otse käeulatuse kaugusel pisikest poisikest, kahmas ta tema enesele

kaenlasse ning hakkas kõit mööda tagasi alla laskuma. Meelis tahtis kisendada, appi karjuda, kuid raudne käsi surus ta nõnda tugevasti enese vastu, et häääl jäi tal kurku kinni. Rüütel aga, laskunud kõit mööda alla linnuse jalale, hakkas röövitud poisikesega tagasi oma laagrisse ruttama.

Esimesena märkas Meelise kadumist vana Ivo, kes nüüd oma peast kinni haarates hüüdis kohkunud häälega: «Meelis, Meelis...!»

«Kus on Meelis, mis on minu pojaga?» hüüdis Lembitu juurde rutates.

«Seal, vaata, üks rüütel viib teda...!» ja vana sulane Ivo oli meeleheitel, et tema hooletuse läbi oli see võinud juhtuda.

«Meelis, minu poeg!» ja taplusest verine mõõk kukub Lembitul käest ning ta jääb keset võitlusmõllu tardunult vahtima, kuidas raudrüütel viib ta poja oma laagrisse.

«Mina olen Lembitu poeg,» ütles Meelis, kui teda ordumeistri telki viidi, «ärge tehke neile enam häda, sest ma olen juba teie meelevald all.»

«Lembitu poeg on meie käes!» hakati rüütlite leeris hõiskama.

«Kas annad nüüd alla, sa ristimata kangekaelne pagan?!»

Seistes ülal linnuseserval otsekui vaikiv raidkuju, ei suutnud Lembitu veelgi kõigest sellest toibuda. Ta poeg oli rüütlite käes vangis, see oli otsekui mõõgapiste talle südamesse. Ja kui rüütlid hõisates valmistusid uuele rünnakule, tõstis ta vaigistuseks käe ning hüüdis:

«Annan teile pool leisikat hõbedat, kuid tooge mu poeg tagasi!»

«Ei, kui linnusesse tuleme, siis võtame hõbedat vägisi, ja kui sa ei taha oma poega piigi otsa torgatuna näha, siis anna juba nüüdsama alla!»

Ja mis oli Lembitul enam teha — kui ta olekski ohverdanud neile oma poja, siis linnuse pidi ta lõpuks ikkagi käest ära andma. Ning seepärast ütles ta:

«Sündigu teie tahtmine, saatke oma preestrid siia!»

«Kiidetud olgu Neitsi Maarja, kiidetud...!» hõiskas rüütlite vägi seda kuulates ja nad tõstsid oma mõõgad taeva poole, andes siinsamas pühaliku vande, et enne ei lase nad neil puhata, kui kogu Eestimaa rahvas on nende meelevald alla ikkesse pandud.

«Oh, isa,» hüüdis nüüd Meelis, kes oli linnuse alla nähtavale kohale toodud, «las nad teevad minuga mis tahes, kuid ära neid linnusesse lase!»

«Mu armas poeg,» kostis Lembitu murtud häälega, «ma tean, et sinagi oled valmis maa vabaduse eest surema, ning ma ei peaks seda ohvrit mitte paljuks, kuid sellestki ei ole enam mingit abi, sest meie mehi on palju otsa saanud ja linnus ei suutnud enam vastu panna.» Ja siis, pöördudes oma rahva poole, ütles ta kalgilt nagu juhtija kunagi: «Avage väravad ja laske preestritel sisse tulla!»

«Ei, Lembitu,» hüüdis piiskoplik preester Johannes Strik, «enne kui meie üles tuleme, tule sina eesotsas oma vanematega siia meie juurde välja, kus tahame teid ristida ning teile pühi sakramente seletada.»

«Olgu nõnda,» kostis Lembitu oma mõõka vöö külge kinnitades, «kui sina kardad meie sekka tulla, ehkki siin ühtki sõnamurdjat ei leidu, siis tulen ma ise alla!»

Ja kutsunud enesega oma venna Önnepäeva ja teisigi vanemaid, liikus Lembitu koos nendega linnusenõlvakult alla, et ennast ristida lastes päästa rahvas edaspidiste kiusamiste eest, aga samuti ka, et päästa oma poja Meelise elu.

Ordurüütlike laagrist toodi aga kaks suurt vaati, täideti need veega ning Lembitu pidi esimesena laskma ennast kasta. Kui preester Otu talle parajasti ristivett pähe valas ja Johannes ladina keeles evangeeliumi luges, olid mõned rüütlik linnusesse läinud ning seal piiskopi lipu püsti ajanud. Sellest tõusis aga seal jällegi tüli ning piiskopi lipp, millele oli värvitud lapsukest süles hoidva Püha Neitsi kujutis, tõugati ümber. Uuesti tõsteti lipuvarras, kuid samas aeti see jällegi maha, sest rahvas ei sallinud, et kristlaste jumaluse kujutisega lipp nende linnusesse on toodud.

Kui parajasti Lembitut ja teisi abimehi «õnnistatud» veega kasteti ning neid risti suudlema sunniti, tormasid kõik orduvennad rüsinal linnuseväravast sisse, ajasid sealt kõik mehed, naised ja lapsed välja ning hakkasid siis koledalt rüüstama. Nad võtsid ära kogu rahva hobused ja karielajad, ajades need kõik oma leeri, et ära minnes kaasa viia. Peale selle võtsid nad aga linnusest ka kogu vilja, mida nad kaasa viia ei suutnud, ja põletasid selle tuhaks, nii et rahvale pidi ainult kibe näljasurm varaks jääma. Kogu hõbe, ehted ja riidekangad — kõik, millel aga oli vähegi väärtust, riisuti nüüd ära ega hoolitud antud lubadusest, et nad ei taha muud midagi, kui et rahvas laseks end ristida.

«Kas säärane ongi siis teie petlik lubadus?!» hüüdis Lembitu kõike seda nähes kibedalt.

«Lembitu, ära nurise,» ütles talle preester Otu, «nüüd, mil sa oled meilt ristimise armukingi saanud, on kogu see vara üpris tühine, mis meie sõjamehed oma vaeva tasuks siit võtavad.»

«Ei, sa eksid, preester, rahvalt on riisutud kogu vara ning võetud isegi viimane suutäis leiba!»

«Oh, Lembitu, see on ju vana komme, et saak kuulub võitjale.»

«Kuid meid ei ole võidetud, vaid me olime ainult nõus laskma end ristida.»

Ordupreestrid, tundes, et nad ei suuda Lembitu selgetele sõnadele õigeid vastuseid anda ning jäävad seega temaga vaieldes kimpu, ruttasid nüüd ka ülejäänud rahvast ristima. Et see veetoobrite vähesuse tõttu oleks võtnud üpris palju aega, leppisid nad ainult sellega, et piserdasid veega kogu rahvast ja pomisesid arusaamatuid ladinakeelseid palvesõnu. Pärast seda läksid nad ka üles rüüstatud kantsi, kus pildusid igasse paika ristimisevett ning lugesid oma sõnad.

Et rüütlike vägi oli saanud ümberkaudsetest küladest ja linnusest õige rikkaliku saagi, siis olid nad kärsitult ruttamas tagasi koju, et seal seda omavahel jagada. Mõned neist olid aga läinud saagi pärast juba nüüdsama omavahel tülli, mida ordumeister Volkiin ruttas kohe lõpetama.

Lembitu poega Meelist ei antud aga enam tagasi, kuigi ta ema tema pärast üsna haledalt nuttis. Ordupreester Otu, kes Lembitu ja ordumeistri vahel tõlgiks oli, ütles selle kohta nõnda:

«Et sa ristimisest enam ei tagane ning jääksid meile alati ustavaks, siis võtame su poja pandiks ning viime ta Riiga.»

«Aga millal võin ma ta siis tagasi saada?»

«Oh, Lembitu, tagasi ei saa sa teda enam kunagi, sest meie kasvatame ta preestriks.»

«Kuidas, minu pojast tahate teha preestri? Ei, temast peab saama sõdur, selleks olen talle elu andnud ning sedamööda teda õpetanud!»

«Lembitu, sinu silmad ei ole paganliku kae alt veelgi lahti saanud!» hüüdis seepeale preester Otu vihaselt ja tõstis manitsedes käe.

«Kas sa, pime, ei tea siis, et meelepärasem on teenida jumalat kui rahvast!»

«Jumal on juba küllalt saanud, rahvale peab aga rahva pärisosa jääma,» ütles Lembitu. «Vaata ise, preester, siinsamas seisab mu rahvas, näed sa, kuidas nad kõik nutavad mitte ainuüksi seepärast, et olete nad paljaks riisunud, vaid et nende vanemale tehakse ta ainsa poja röövimisega ka otsatut valu!»

«Lembitu,» lausus nüüd preester tõsiselt, «kui sul oleks olnud ka kaks, kolm või isegi enam poegi, siis ikkagi oleksime võtnud nad sult kõik. Et sul aga neid rohkem ei ole, siis on ka su kurvastus sellevõrra tühisem.»

Need olid imelikult keerutatud sõnad, mille vastu vaidlemine oli lootusetult asjatu. Ja seepärast Lembitu ei lausunudki enam muud, kui et tal lubataks oma pojaga vähemalt jumalaga jätta.

Alles pika arutluse järel oli ordumeister sellega nõus. Ja siis toodigi Meelis mõõgasulaste saatel Lembitu ja ta naise juurde, et nad jätaksid temaga jumalaga. Nähes oma poega raudrüütlitest kinnihoituna, puhkes Meelise ema kibedalt nutma, kuna aga Lembitu lausus nukralt talle otsa vaadates:

«Mu poeg, sind viiakse oma isakodust ära kaugemale võõrsile... ja siis, Meelis, mu poeg, sind õpetatakse salgama oma isa ja ema!».

«Ei, isa, teid ei salga ega unusta ma kunagi!»

«Kuid ometi on see nõnda, Meelis, sest selleks on neil palju kavalusi.»

Missugune salajane vägi peaks see küll olema, mõtles Meelis hirmudes, millega võidakse teda sundida oma isa ja ema maha salgama. Ei, seda ei tee ta mitte kunagi! Kuid kauaks ei antudki Meelisele oma vanematega jumalagajätuks mahti, vaid ta kisti oma isa ja ema käte vahelt ning asetati ühele koormavankrile, mille kõrvale asusid kaks ratsanikku, et teda valvata.

Siis puhuti jällegi pasunaid, kõlasid valjud käsuhüüded ning määratu pikk rüütlite vägi hakkas kapjade plagisedes liikuma. Nukralt seisid eestlased oma Lehola kantsi varemeil ning vaatasid pealt, kuidas võõras vägi neilt riisunud varaga minema läks. Kõigist nukram oli aga siiski Lembitu koos oma naisega, kelle lohutamiseks tal polnud enam sõnu.

Oleks ta poega tabanud pikne või saanud ta mõnel muul õnnetul kombel surma, siis sellegagi oleks ta vahest leppinud meelsamini kui nüüd, mil ta pojast taheti kasvatada oma sugurahva tulevast vaenlast.

Veel üsna kaugelt kajas ordurüütlite laul, nende rautatud hobuste sammude müdin, vankrirataste naging ja pasunate hüüded, kuni see kõik hääbus tolmutpilvede ja metsade taha.

2.

Meelis oli viidud Väina jõe suudmele püha Nigula mäele ehitatud Dünamünde kloostriisse. Kõigepealt ristiti ta seal kristlaseks ning anti talle ka uus nimi — Bernhard. Kuid seda võõrast nime ei tahtnud Meelis omaks võtta ning ta tõrkus kuulamast, kui teda sellega kutsuti.

«Nüüd on sinu nimi Bernhard ja see jääbki nõnda,» ütles talle munk Matteus, kes oli määratud tema ja teiste temataoliste poisikeste õpetajaks.

«Ei, minu nimi on Meelis, nagu mu isa on seda tahtnud!»

«Meelis on ju paganlik nimi, mida iga ristiinimene peaks häbenema. Ja seepärast ristisimegi sind Bernhardiks!»

«Minu kodumaal pole kellelgi säärast veidrat nime!»

Nõnda püüdis Meelis iga päev säärase vägivaldse nimemuutuse vastu võidelda, kuid alati lõppes see sellega, et munk võttis vöö vahelt vitsakimbu ning peksis teda.

Meelis ja kümnekond teist temavanust poisikest, kes kõik olid Eestimaalt kokku korjatud ning vägisi siia kloostrimüüride vahele toodud, pidid varahommikust kuni hilisõhtuni vitsasunduse all õppima neile võõrast ladina keelt, palvetamist ja kirikulaulu. Seda tegid nad kõik ühes poolpimedas kloostrikambris kivisel põrandal istudes. Mungast õpetaja Matteus ütles võõraid sõnu ette, mida poisikesed pidid järjest kordama, kuni need lõpuks pähe jäid. Aga samuti õpetati neile ka kirjatahti ja pärast kokku veerima üksikuid kirjapandud sõnu. Kõike seda tegi Meelis suure usinuse ja hoolega, sest ta oli terane poiss ning kõik jäi talle üsna kergesti meelde. Seda märkas ta õpetajagi, kes tihti lausus nõnda:

«Bernhard, sinu usinus kannab juba nüüd head vilja.»

«Mina ei ole Bernhard, vaid mu nimi on Meelis.»

«Ära võta seda paganlikku nime oma suhu!» hüüdis seepeale Matteus ja muutus uuesti vihaseks.

«Selle nime andis mulle isa, ja seepärast tahan ma seda auga enesel pidada.»

«Unusta ära oma isa ja ema, sul ei olegi neid enam, vaid nüüdsest peale oled sa kloostri laps, tema hoiab sind, katab ja toidab. Sülita oma isa ja ema mälestusele, sest nad on ju oma tegude poolest praegugi veel paganad!»

«Ei, Matteus, pühakiri, mille lugemist sa ise oled mulle õpetanud, lausub nõnda: Austa oma isa ja ema, et sinu elupäevad saaksid pikaks seal maal, mis Jehoova sulle annab.»

Seejuures olid Meelise sõnad selged ning hääl julge, kui ta nõnda ütles. Isegi see vastus oli nõnda paras, et Matteus pidi tükk aega mõtlema, enne kui ta lausus:

«Bernhard, sina ei tohi mitte vaielda, vaid pead sõna kuulama ning käsu järgi elama, muidu aga saad rohkem vitsu kui leiba!»

Nõnda kasvatati Meelist ja teisi temataolisi eesti rahva poegi valju kloostrisunduse all, et nad suureks kasvades hakkaksid omakorda rahvast sõnakuulmisele manitsema.

Kuid raske on kasvatada hundikutsikast utetalle, ja sama lugu oli ka Meelisega, kes ainult ootas ja varitses parajat aega, et kloostrist põgenema pääseda.

Dünamünde kloostrivennad ei hoolinud sellest, et valju käsu ja vitsasunduse all ei saa kedagi targaks õpetada. Vähemagi süüteo pärast peksid nad oma noori kasvandikke halastamatult, olgu see eksimine kuitahes tühine. Igal laupäeval tõmmati aga peksupink välja, kisti poisike sellele siruli ning materdati neid korrast kõiki — neid, kes olid milleski süüdi, neid asja pärast, süütuid aga tulevaste eksimuste pärast. Pärast seda pandi nad põlvitama kivikõvadele hernestele, ilma et nad oleksid tohtinud kas või korrakski liigutada. Kuid üks kasu võis säärasest valjust kasvatuses ometi olla — poisid karastusid ning muutusid sitkeks.

Tuli kevad, nagu ta Väina ääres alati õige varakult saabub. 1215. aasta kevad tuli aga eriti varakult ning ta oli täis ilu ja lahkust, toomingate toredust ja metsalillede lõhna. Avarad aasad olid täis rohelist ja igas paigas oli kuulda ööbikute laulu. Isegi ojade ja jõgede kohin ei suutnud summutada rändlindude erksaid vidinaid ning kilkeid, mida kogu laotusealune täis oli. Inimesedki hingasid vabamalt, kõndisid kergelt, naeratasid ja olid lahked ning lõbusad. Kuid Dünamünde kloostrikongidesse suletud Meelis ja teised tema kaaslased, kes enne olid prisked punapõselised poisikesed, olid muutunud nüüd kõhnadeks olenditeks. Neist oli järel ainult luu ja nahk. Isegi hingamine muutus neil korisevaks ja veri aina kahanes, sest neid toideti ainult kasina läätseleemega ega lastud kongidest kunagi välja värsket õhku hingama. Nad kõhisid päeval ja rögisesid öösi ning magasid üsna vähe. Ja juba näis, nagu oleks nende noorte poiste mõistuski segaseks minemas.

Siis aga, tolsamal ilusal kevadel, juhtus lugu, mis neid otsekui unest üles virgutas: üsna ootamatult hakkas helisema kloostrikiriku suur tornikell, mida ainult tulekahjude ja muu häda korral helisema pandi. Väina jõe suudmesse, mille läheduses asus kloostergi, ilmus äkki saarlaste laevastik. Kõiki neid laevu, pisikesi ja suuri, oli ühtekokku nõnda palju, et meri neist ümberringi aina mustendas ja kihas. Ja see, mis nad nüüd ette võtsid, täitis munkade südameid ärarääkimata hirmuga: kaasatoodud vanad laevad, paadid ja parved ladusid nad raskeid kivimürakaid täis ning hakkasid neid jõepõhja uputama, et sellest kinniummistunud paigast enam ükski laev ei suudaks läbi sõita. See oli üks saarlaste sõjakavalusi, et sel teel jõe ülemjooksul asuva Riia linna ja kaugel Saksamaa vahelist laevasõitu seisma panna. Osa saarlaste väiksemaid laevu purjetas aga nüüdsama mööda jõge ülespoole, et minna kimbutama Riia linna, kuhu mõõgaordu rüütliid olid enestele suurema pesapaiga loonud. Sealt käisidki nad sooritamas sõjaretki nii liivlaste kui ka eestlaste maadele.

Kui see lugu juhtus, õpetas munk Matteus parajasti poisikestele kirikulaulu, millega taheti rõõmustada piiskop Albertit, kelle tagasipöördumist Saksamaalt pikisilmi oodati. Kuuldes aga nüüd tornikella hädakisa, jättis Matteus oma õpilased sinnapaika ning ruttas välja, arvates, et kloostriks on puhkenud tulekahju. Jäänud omapead üksinda, olid poisikesed kõigest sellest nõnda kohkunud, et nad ei osanud esialgu midagi ette võtta. Kõige esimesena toibus aga Meelis ning ta ruttas kohe uksest välja rõdule, et näha, mis siis väljas õieti sünnib. Kuid vaevalt sai ta üle rõduserva alla vaadata, kui ta hüüdis:

«Oh-hoi, poisid, mis ma näen, kogu meri ja jõgi on purjekaid täis!»

Ja tõsi, kui nüüd teisedki ruttasid vaatama, siis nägid nad, et Meelisel on õigus: toredad saledate kaartega laevad purjetasid jõgepidi üles. Kõigil neil olid ülespoole painutatud käilaotsad välja voolitud, kujutades endast lohede, hobuste, huntide ja igasuguste muude elukate päid, millel olid enamasti valged irvhambad suus. Purjed olid aga tuulest kumeraks punsunud otsekui täispuhutud põied, ja need viisidki neid kiiresti edasi. Kõik laevaparrad olid ehitud saarlaste ümmarguste kilpidega, mis olid härjanahaga kaetud ja naastutatud vasega. Nende laevaparraste küljes ridastikku rippuvate kilpide tagant paistsid aga meeste pead, mida katsid rauaga vitsutatud nahkmütsid.

«Kes need meresõitjad on, kust nad tulevad?» pärisid poisikesed ärevalt.

«Küllap see on vaenuvägi, egas muidu löödaks kloostriks hädakella,» arvas Meelis.

«Kuigi on vaenuvägi, aga kustpoolt ta peaks tulema?»

«Eks te kuula nende laulu, kas te siis sõnadest ei tunne?» lausus Meelis, vahtides ise kogu aja mere poole.

Ja tõsi, nüüd kuulsid ka teised, kuidas mehed tuule soikudes hakkasid mõladele surudes laulma:

*«Lainte kiigul langedessa,
tuule tiivul tuisatessa
lõhub sangarite laeva
vahus veele vagusida...!»*

Ja mõlad tõusid ning vajusid, otsekui oleks laul neid liigutanud, kuna aga vesi vahutas ja kobrutas nende ümber.

«Need on ju omad, Meelis, omad, otsekui ema suust tulevad sõnad!» hüüdsid poisikesed ning nende kahvatuisse põskedesse tekkis rõõmupuna, sest pika aja tagant kuulsid nad jällegi armsa emakeele kõla.

Samal ajal kõmises ja kõlises aga kloostri tornikell ühtsoodu edasi:

«Pimm-põmm, pimm-põmm,» nagu oleks ta tahtnud kogu maailmale karjuda: «Oh häda, häda, suur häda...!»

«Meelis, mis saab nüüd meist? Kas nad tungivad ka kloostriksse?» päris nüüd üks kui teine, otsekui oleks Meelis võinud neile küsimusile õigesti kosta.

Kuid tihti juhtub nõnda, et need, kes ärevusse satuvad, usuvad ikka julgemate sõna, ja nõnda oli nüüd lugu ka Meelisega. Tema oli kõigist oma kaaslasist rahulikum, kuid ühtlasi ka julgem, ja seepärast kostis ta:

«Usun, et sõdalastel käib praegu himu Riia linna järele, kloostri aga jätavad nad kõige viimaseks, kui nad üldse tahavadki siia tulla, sest vaadake, laevad ruttavad ju kõik meist mööda.»

«Aga ometi oleks meil nüüd võimalus siit kloostrikitsikusest pääseda.»

«Ei tea, sest ennem juba süütavad mungad kloostri põlema ning saavad leekides surma, kui et nad vaenuväele end elusalt kätte annavad.»

«See on tõsi,» kinnitasid nüüd teisedki, «nõnda on Matteus meile alati rääkinud!»

«Ja siis peame koos nendega tuleleitsakus otsa saama, oi, see on kole!»

«Poisid, aeg on põgeneda!» ütles Meelis.

«Põgeneda, aga kuidas... väravad on ju kindlad!»

«Seda mõtlen ma kogu aja ja vahin ringi,» lausus Meelis. «Igast paigast on tara meile üleronimiseks kõrge.»

«Siis, tähendab, et peame kõrbema koos munkadega...?»

Ja poiste seast kuuldus koguni allasurutud nuttu.

«Vaadake, veljed, näete neid toomingaid seal kloostriaias,» ütles nüüd Meelis kätt välja sirutades. «Kui suudame aeda hiilida ja seal toomingate otsa ronida, siis on see niisama hea, kui oleksime roninud üle tara, sest toomingate oksad ulatuvad selleni...»

Mõeldud ja tehtud. Ei enam hakatud pikalt aru pidama, vaid terve poiste trobikond hiilis trepist alla ning jooksis siis kloostriaeda. Mõnel muul rahulikumal ajal oleks neid kohe märgatud ning kinni võetud, kuid nüüd, millal kõik mungad eesotsas oma abti ehk kloostriülemaga olid suures ristikäiguruumis koos, polnud õues ühtki nägijat.

Väledalt nagu oravad ronisid nüüd poisikesed mööda toomingatüvesid ülespoole, et pääseda kloostrit piirava tara servale ja sealt siis teisele poole alla laskuda. Kuid vaevalt olid neist ühed saanud üles ronida, kui tagantpoolt kostis väravavahi kare hääl:

«Kuhu te, poisikesed, oma aruga ronite?!»

Enam ei olnud ümbervaatomiseks mahti. Kes sai, see hüppas otsemaid puult alla, mõni nikastas seejuures jala. Ja nõnda pääsesid poistest ainult pooled, kuna aga ülejäänud jäid kõra peale väljarutanud munkadele nuhtlemiseks kätte. Et põgenemise eest võidi neid kas või surnuks peksta, siis hakkasid kloostrist väljapääsenud eesotsas Meelisega kiiresti jooksmas, sest nende selja taga suurenes kisa. Vana Matteuski oli upitanud enese üles tara servale ning karjus sealt rusikat viibutades:

«Kus... kuhu te, paharetipojad, mul jooksete?»

Poleks nüüd saarlasi jõel olnud, siis oleks neile järele rutatud ning nad kinni võetud. Kuid mungad, olles nüüd isegi hirmul, ei sõandanud oma pesapaigast välja tulla. Ja nii pääseski Meelis koos viie kaaslasega põgenema. Neil oli küll

kahju oma kimpu jäänud kaaslasist, keda võidi haledalt piitsutama hakata, kuid polnud parata.

Aga ka põgenejate teekond polnud kerge, sest kogu aeg tuli neil joosta läbi tuiskliiva, ja pealegi veel kasina ihurammu ja väljaväänatud jalgadega. Kuid ometi rühiti edasi eemalt paistva männimetsa poole, et sealtkaudu alla jõe le pöörduda. Ühtepuhku pidi Meelis seejuures teisi ergutama, lausudes nõnda:

«Edasi, veljed, edasi, vabadus on ju kõige armsam!»

Ja ta ise jooksis kogu hingest, sest kui kergesti ei võinud tagaajajad siiski järele tulla.

Kuigi kesine läätseleem, millega neid kloostri s toideti, oli kahandanud poiste rammu, ja kitsastes pimedates kongides elamine oli teinud nende meeled mitmeti tõntsiks, tärkas neis nüüd ometi isadelt päritud sitkus. Ja see oligi veel see nägematu jõud, mis neid nüüd vabadusele ikka lähemale viis.

Lõpuks jäi ka männimets neil seljataha ning nad jõudsid jõekaldale, kuhu parajasti oli tõmmatud üks saarlaste laevadest. Meresõitjad olid sellelt maale tulnud ning pidasid nüüd omavahel nõu. Laevapuri oli alla lastud ning see lotendas ja plagises tuuleiilides.

Nähes äkki metsast väljuvaid poisikesi, kõik üleni valgetes linastes üripides, pidasid saarlased neid esialgu Riia kaupmeeste või mõnede muude vaenulikku väeleeri kuuluvate meeste poegadeks. Kui aga Meelis kõnelema hakkas ning nad kuulsid tema suust omaenda eestikeelseid sõnu, siis oli nende üllatus üpris suur ning nad võtsid neid rõõmuga vastu.

«Ütled enese olevat Lembitu poja,» lausus üks pikk saarlaste vanem. «Teame Lembitut, temagi ei jäänud koju, vaid, raputanud võõra ikke turjalt, on ta just nüüdsama tungimas läbi Idumea Autine kantsi alla. Aga võib-olla ongi ta juba seal ning nuhtleb vaenlast. Kuid ütle, poiss, kuidas sa siis äkki siia võõrale maale sattusid?»

Nüüd jutustas Meelis saarlasile kõigest, mis temaga varem oli juhtunud ning kuidas teda kloostri sse toodi.

«Aga ometi ei saa me teid praegu oma kodudesse tagasi viia,» ütles pikk saarlane pead raputades, «sest praegu on käimas sõda.»

«Oleme rõõmsad, kui võtate meid oma laeva, sest meelsam on elada omade juures kui võõra ikke all,» ütles Meelis. «Küllap pärast, kui sõjasõit on lõppenud, purjetame ükskord ka koju.»

Säärased sõnad meeldisid tublidele saarlastele üle kõige, nad kiitsid poisse ning andsid neile sealsamas oma võörkottidest odräleiba ja keedetud härjaliha. Poisid sõid ning olid ülirõõmsad selle imeliku pääsemise üle.

Samal ajal kui osa saarlaste laevu jõesuud kividega täitis, olid teised Riia alla minnes jõekäärude taha kadunud. Nende ülesandeks polnudki muud, kui et nad riiglasti õrritades meelitaksid nad oma kindlate kantside tagant välja ning ahvatleksid tulema jõesuudmele. Seal lööksid ka ülejäänud laevaväed taplusele sekka ning saarlaste võit oleks kindel. Ja seepärast oodati nüüd pikisilmi, millal esimene laevavägi koos vaenlasega tagasi jõuab. Et aga Riiga oli jõesuudmest

vähemalt kaks penikoormat maad, siis enne varahommikut ei võidud nende päralejõudmist loota.

Meresõitjate laagris lõkketule ääres istudes jäid poisikesed väsimusest õige peatselt magama. Nad kaeti loomanahkadega ning nad magasid kägeras üksteise kõrval kuni hommikuni, millal neid äratas huikav sarveheli. Kui Meelis oma silmad avas ning loomanaha alt välja puges, nägi ta, et mehed ümberringi jooksevad, hüüavad ja kisuvad laevadel purjesid üles.

«Tulevad, tulevad juba!» hõigati.

Ja tõesti, nüüd märkas Meeliski, kuidas läbi hommikuse jõeudu hakkasid paistma lähenevad purjekad ning kõlas aerutajate mehine laul:

*«Meestel jõudu sõudemaie,
jõgesida jälgimaie,
meresida mängimaie,
kaljusida kündemaie,
suuri saari sahkamaie,
mere ääri äigamaie...!»*

Nobedasti asuti laevadele, mis selle kasina kevadise öö olid veetnud kaldal. Purjed kisti üles ning laevad hakkasid mastide ja raapuude nagisedes liikuma. Peatselt ühinesid mõlemad saarlaste laevaväed, ning siis kuuldi tagasipöördujailt, et riiglaste laevad on neil kannul. Kuid peale selle tulevat piki jõekallast ka suur rüütlivägi. Kõik nad olevat nüüd tigidad tapluse järele ning vihased õrritamise pärast.

Kui nüüd Meelis laevapardalt edasi vahtis, siis udu üles kerkides hakkas ta nägema vaenulikke laevu, mis poolte purjedega aeglaselt lähenesid. Need olid hoopis kõrgemate parrastega kui saarlaste omad. Aga samuti nägi ta kallast mööda lähenevat rüütlite hobuväge, mille rautatud kapjade alt kerkis tolmutpilvi. Kõik nad tulid värviliste lippude lehvides, torude puhudes, hobuste hirnudes ja raua kolisedes julgelt edasi, ise kogu aeg lauldes oma lahingulaulu.

Taplus näis tulevat äge, sest vaenuväge olid kõik jõekaldad kubinal täis. Kuid mehised saarlased ei löönud sellestki kohkuma, vaid, asetanud oma laevad kiilridadesse, jäid nad suure kannatlikkusega ootama, et parajal ajal otsekui rahehoog peale tormata ning kõige esmalt vaenulikku laevaväge lüüa.

Kui nüüd jõeurude tagant nähtavale tulnud riiglaste laevad üsna lähedale jõudsid, võis Meeliski märgata nende parraste tagant vahtivaid mehi. Kõigil neil olid viskevalmis odad ja kõverad heitekonksud käes, et nende abil saarlaste laevu oma laevade külge kinni haakida. Saarlaste laevad, mis seisid langetatud purjedega üksteise taga kiilridades, lasksid vaenulikel laevadel enesest mööda purjetada, ning siis üsna parajal ajal pöörasid oma ninadega vastu nende külgi. Kuuldus küll tasast raginat, kuid ükski laevaparras ei murdunud, sest ka riiglaste laevad olid tugevatest tammeplankudest ehitatud. Et aga riiglaste laevad olid hoopis kõrgemate parrastega kui saarlaste omad, siis oli saarlastel üsna raske

neile peale ronida. Küll aga kargasid mitmed rüütlid ja raudhamedes Riia kaupmehed ise oma laevadelt saarlaste sekka alla. Kuid see oli neile lausa hukatuseks, sest saarlased võtsid nad otsekohe õnneks.

Kuid riiglastel oli varuks ka oma sõjakavalus, mida nad nüüdsama tarvitama hakkasid: peaaegu iga nende laeva mastis pika põikpuu küljes rippus põlema süüdatud tõrvatünn. Kui aga mõni madalam saarlaste laevadest juhtus selle tünni alla sattuma, siis pillati see talle peale. Üks kord õnnestus sakslastel säärane sõjakavalus ülihästi ning saarlaste laev läks otsekohe nagu tõrvalont põlema, kuna aga mehed pidid jõkke kargamisega päästma oma elu. Kuid teistkordsel katsetamisel ei olnud sel enam mingit tagajärge, sest saarlased põiklesid oma laevadega nobedasti kõrvale ning leegitsevad tõrvatünnid kukkusid üksteise järel sulpsatades vette ning kustusid. Et rippuvad ning leegitsevad tõrvatünnid olid saarlasile kaugele näha ning nad teadsid end nende eest kõrvale hoida, siis hakkasid riiglased selsamal kombel alla pilduma raskeid raudkivimürakaid. Valju raksatusega saarlaste laevadele kukkudes purustasid need kivimürakad neil põhjad alt ning uputasid nad sinnasamasse paika.

Vaenulikel laevadel muutus pöörane sõjakisa kordkorralt ikka valjemaks, kuna raudnooded, kivid ja leegitsevad savipotid, millega üksteist ägedasti pilluti, lendasid vihisedes ühelt laevalt teisele.

Ka see laev, millel Meelis koos oma kaaslastega asus, oli sattunud võitlusmõllu. Teised temavanused poisikesed oleksid kõigest sellest ammu juba ära kohkunud ning pugunud kas või sõudjate istepinkide alla peitu, kuid Meelis ei teinud seda mitte, sest ta oli ikkagi sõdalaste vanema poeg, kellele hirm võis olla ainult häbiks. Ja nüüd, kui ta seal laevapardal keset undavat kivide sadu seisis, astus pikk saarlane talle juurde ning omaenda käega teda kõrvale tõmmates ütles nõnda:

«Tule, Lembitu poeg, seisa siin selle masti varjus, kus ükski vaenlase kivi ei või sind tabada.»

Meelis pidi nüüd sõna kuulama, sest ta oli ju ikkagi poisike, kes ei tohtinud täismehe, pealegi veel laevavanema tahtmise vastu tõrkuda. Kuid ometi ei suutnud ta kuigi kauaks masti varju jääda, sest lähenev vaenlase laev meelitas ta sealt uuesti välja. Vaenlase laeva pardal seisis aga tihedalt ja paksult mehi, kes kõik karjusid mõõku ja kirveid viibutades:

«Slaa, slaa!»

«Viruta, viruta!» karjusid omakorda saarlased, ning nende kirvehoobid lajatasid vastu vaenuliku laeva külge, mille tammeplankudelt aga kirved otsekui kivi küljest tagasi pörkasid.

Vahepeal tõusis tuul ning viis vaenulikud laevad üksteisest lahku, kuna vastastikune sõjakisa kaugenes jälle. Seejuures oli aga saarlastel küllaltki tegemist, et tuul ei tõukaks nende laevu jõe parempoolsele kaldale, kus suur rüütlivägi näis neid lausa ootavat, tillukeste lipukestega ehitud odad torkevalmis õieli ees.

Laev, millel Meeliski asus, liikus aga kindlakäelise vana tüürimehe juhtimisel otse edasi. Kogu aeg nagises ja kiunus pikk tüüripuu ta soonilistes kätes, oigas aga siis üsna valjusti, kui vana saarlane talle ägedas tuuleiilis kogu oma rinnaga peale surus.

Ümberringi kobrutas ja vahutas jõgi, kui kivid, viskeodad ja süütepotid suuri kaarlende tehes vette langesid või siis jällegi mõlad teda kündsid. Kisa ja lärm panid aga õhu värisema, mida omakorda suurendas Dünamünde kloostri tornikell, mida vahetpidamata ning kogu aeg aina taoti.

Kuid ka saarlastel olid varuks omad sõjakavalused.

Tähtsaim neist oli muidugi ujuv tuli, mida nad aga seekord ei saanud kasutada, olles sunnitud sõdima vastuvoolu, kusjuures jõevool oleks toonud ujuva tule neile enestele kaela. Teise oma oskuse võtsid nad aga kohe tarvitusele ning sellest oli neil ka märgatav kasu. See oli rammimine. Saarlastel oli kaasas pool tosinat pikka kitsast rammimispaati, millesse korraga võis kuus tublit sõudjat ära mahtuda. Need paadid olid kerged liikuma, kuid ninad olid neil tugevasti rautatud ning teravad, mis vee all ulatusid kaugele ette. Kui mõni neist paatidest juhtus vaenlase laevale täie hooga otsa ujuma, siis rammis ta oma ninaga selle küljesse suure augu, kust vesi võis kohisedes sisse voolata.

Üks säärane sõudepaat vabastati ka selle laeva küljest, mida juhatas pikk saarlane. Tema oli esimene, kes sellesse kargas, kuna viis meest järgnes talle. Nähes neid nüüd säärase pealtnäha üsna tühise paadiga suurele laevale vastu sõudvat, ruttas Meelis laeva pardale ning hüüdis sealt pikale Saaremaa sõdalasele:

«Onuke, kuhu sa meid jätad?»

«Oodake, poisid, küllap tuleme peagi tagasi,» kostis laevavanem, vajutades oma härjanahkse ning raudrummuga kanditud mütsi veel sügavamini pähe.

Ja siis vajusid nad kõik korraga mõladele ning sõudepaat lendas otsekui kaaren lähenevale vaenlase laevale vastu. See oli suur ja pealtnäha kohmakas laev, ta tõrvatud kere oli jäme nagu täissöödetud magu, kuna ta purjed lotendasid kahele poole nagu tokerdunud varese tiivad.

Osavasti põikles sõudepaat ta nina eest kõrvale, tegi toreda kaare ümber ta pära ning kihutas siis täie hooga talle küljelt peale. Kostis vali raksatus ning raudne ramm tungis talle kerre, lüües sinna päratu suure augu, kust vesi hakkas kohisedes sisse voolama. Tõstes nüüd oma mõlad veest ning surudes nendega vastu vaenuliku laeva külge, tõukasid saarlased oma paadi puruksrammitud laevast eemale ning hakkasid röövlinnu kombel teistelegi laevadele jahti pidama.

Isegi Meelisel oli nüüd päris rõõm näha, kuidas ta oma suguvennad nende pisikeste sõudepaatidega vaenulike kristlaste laevamürakaid kimbutasid, ilma et need oleksid suutnud neile kuigi suurt häda teha. Kui aga üks sääraseist paatidest liiga tugevasti rammides vaenlase laeva külge kinni jäi ning kõik ta sees olivad kividega surnuks pilluti, ei kohutanud seegi teisi, vaid nad hõiksid täiest kõrist:

«Edasi, mehed, kinnitagem end vapruses, viigem sõjakuulsust Sõrvesse!»

Üks esimesena rammitud laevadest oligi juba ülemääraselt vett täis läinud ning käändus suure kohinaga küljeli, kusjuures ta lahtised purjed lõid laksudes vastu vett. Uppumisohtu nähes kargasid nüüd rüütlid üle parda vette, et end ujumisega päästa. Kuid see oli neil armetu lootus, sest raudrüü viis nad õige peagi põhja, ilma et tapluse ägeduses kellelgi oleks mahti olnud neid päästma hakata. Kuid selleks polnud kellelgi tahtmist, sest tookord oli sõda halastamatu ja karm, nagu ta on peaaegu alati.

Lõpuks olid aga saarlased suutnud kõik oma laevad viia ülespoole voolu, kuna riiglaste omad ikka allapoole triivisid. Ja juba näis, et nad paratamatult jooksevad jõesuudmesse saarlaste ehitatud karidele.

Keset seda tekkinud pisukest lahinguvaheaga laskis saarlaste laevaväe vanem lüüa oma laevamasti küljes rippuvat kella, mille ta ühelt sõjakäigult Rootsimaa rannalinna oli kaasa toonud. Kuigi paljud olid nüüd taplusetuhinas kinni, tõmbusid nad aga kohe seda kuuldes tagasi, sest saarlaste seas valitses ikka ja alati vana austatud komme, et peavanema tahtmine tuleb kõige esmalt täita. Ning nõnda tuli nüüd paljudel üsna kasulik lahing pooleli jätta ja riiglastele hingetõmbamiseks mahti anda.

Saarlaste peavanem Huldo katkestas aga lahingu ainult selleks, et hakata vaenlast kimbutama ujuva tulega. Selleks lasti nüüd laevadelt varem valmis ehitatud parved vette ning valati need paksult tõrvaga üle. Kui kõik see oli varem kätteõpitud oskusega üsna nobedasti sündinud, siis süüdati need parved põlema, raiuti nende kinnitusköied katki ning lasti neil pärivett alla otse vaenulisele laevaväele vastu ujuda. Vaik ja tõrv, mis neil parvedel nüüd suure hooga põles, tekitas ühtlasi ka määratu palju suitsu, mis kõrgete sammastena taeva poole kerkis, mattes kõik kaldad ja vaenlase laevad enese alla. Ning algul polnudki enam näha muud kui jõel leegitsevat tuld ja tumedat tossu, mis isegi omasid üksteise silmade eest varjas. Ainult ähmaselt paistsid laevapurjed läbi selle suitsuloori, kust nad aeg-ajalt ilmusid ja samas jällegi kadusid.

«Paganad süütavad meie laevad põlema!» karjusid nüüd riiglased lähenevat tuld märgates ning hakkasid oma laevu kiiresti kalda poole ajama.

Et neid oli aga palju ning kõik nad asusid üsna tihedasti kobaras koos, siis vajusid nad raginal üksteisele otsa. Et aga tagumistel laevadel ei olnud enam kuhugi minna, kui nad ei tahtnud jõesuudmesse uputatud kivihunnikutele lausa puruks joosta, siis pidid nad ootama jääma, kuni esimesed on jõudnud kaldale. Põlevad parved ujusid aga oma õudse tulega neile ikka lähemale ning juba hakkasid paari laeva tõrvatud küljed põlema. Tuli roomas aga õige kiiresti mööda tõrvaköisi ikka ülespoole ning peatselt olid ka nende purjed üleni leekides. Sõjamehed pildusid nüüd kõige suuremas hädas olles oma sõjariistad üle parda, heitsid enestel raudhamed seljast ning katsusid ujumisega päästa oma hinge. Laevade mastid leegitsesid aga otsekui küünlad ning langesid siis suure mürinaga alla, nii et tulesädemed laiali lendasid.

«Issand Jumal, heida armu, miks oled sa meid maha jätnud?!» karjusid nüüd riiglased kõige suuremas hädas olles, kuna aga need, kes olid oma laevadega õnnelikult kaldale jõudnud, töötasid saarlastele kõige selle häda eest rängalt tasuta.

Pikkamisi hakkasid leegitsevad tuleparved neist mööduma ning ujusid nüüd lahtisele ulgumerele, kus lained neid kiigutasid ning iga ilmakaare poole laiali kandsid. Ehkki sakslaste laevadest oli õige mitu otsa saanud, oli neid küllaltki veel järel. Kuid kõik nad asusid kaldal, kus ka maavägi, olles rinnuni vette tulnud, püüdis neid tule eest päästa.

Kui siis tuli ja suits olid merele laiali valgunud, hakkasid ka saarlaste laevad jällegi liikuma. Kõik nad ujusid jõesuudme poole, et seal vastaskaldale minnes ühiselt nõu pidada, kuidas vaenuväele lõplikku hoopu anda. Oleks nüüd Riia kristlasi olnud pisutki vähem, siis vana Huldo poleks silmapilgukski kahelnud neile peale tormata, kuid et riiglased oma hulga poolest olid saarlasist üle, siis tuli paratamatult pidada ka kavalat nõu. Riiglased ise olid kõigest sellest aga nõnda ära heitunud, et nad oma suurest hulgast hoolimata ei söandanud kaldalt kaugemale tulla.

Kui siis saarlased olid kõik oma laevad juhtinud jõe vastaskaldale, tulid nad seal maale, kuhu kandsid ka oma surnud, kes laevadel olid vaenlase noolte ja kivide läbi otsa saanud. Kõiki neid ühtekokku oli ligemale paar tosinat meest. Kähku ehtasid nad sinna puuriidad, millele ladusid langenud koos kõigi nende sõjariistadega ning süütasid siis need riidad põlema. Kui ragisev leek üles taeva poole tõusis, hakkasid kõik sõdalased laulma kaeblikku itkulaulu, et sellega oma lahkunud kaaslasi auga manalasse saata.

Samal ajal seisis Meelis laevapardal ning vahtis suure uudishimuga ulgumerele, mille täit avarust ta nüüd alles esmakordselt nägi. Ta vaatas, kuidas vahused laineharjad suurest kaugusest kohisedes lähenesid ning rannavetes kadusid. Ta vahtis sinavasse kaugusse, kust märkas äkki lähenevaid laevapurjesid. Ehkki kaldal lauldi parajasti kurba itkulaulu, hakkas nüüd Meelis sellest hoolimata hüüdma, et kaks päratu suurt laeva on merelt tulemas. Ta teadis küll, et itkulaul on tõsine toiming, mida segada ei tohi, sest siis ei leia manalamehed iialgi rahu, kuid ta hüüdis ometi. Ta otsekui aimas neilt lähenevatelt laevadelt saarlastele halba, mida kinnitas juba ainuüksi seegi, et riiglased hakkasid neid nähes hõiskama:

«Tänu Issandale, tänu neitsi Maarjale, nende laevadega tulevad ju Oldenburgi krahv ja piiskopi vennad — Rotmar ja Teoderik! Nad tulevad koos suure ristsõitjate väega, meie oleme päästetud!» ja riiglased langesid suure rõõmu pärast üksteisele kaela.

«Uus vaenuvägi on tulemas!» hüüdis siis Meelis viimses hädas kalda poole, kus mehed olidki juba lõpetamas itkulaulu.

Nüüd jooksid saarlased oma laevadele. Ja kui siis nende peavanem Huldo merelt lähenevaid laevu nägi, hüüdis ta oma meestele:

«See poiss on rääkinud tõtt, sealt läheneb tõesti kaks suurt ja raskelt rüütliväega koormatud koget.»

Sel ajal kui saarlased laevu purjede alla seadsid, hakkasid ka riiglased vastaskaldal end liigutama, kuna aga ristisõitjatega koormatud vaenulikud laevad lähenesid kiiresti jõesuudmele, et sulgeda sealt saarlastele väljapääsutee.

Et mõlemad vaenuväed seisid teine teisel pool jõge otse merekaldal, siis Saksamaalt saabuvatel laevadel ei teatud esialgu, kummal pool nüüd omad asuvad. Küll vahtisid nii Oldenburgi krahv Borhard von Wildeshausen kui ka Liivimaa piiskopi vennad Rotmar ja Teoderik ülalt laevatornist kaldal asujaid, kuid suure vahemaa tõttu ei suutnud nendegi silmad õigesti seletada.

Ja siis, umbropsu pidades Riia sakslasi vaenulikeks saarlasteks, pöörasid nad oma laevaninad nende kalda poole. Säärane ristisõitjate eksitus oli saarlastele aina kasuks. Nad lootsid nüüd üsna kerge vaevaga neist raudrüütlitega täiskuhjatud suurtest laevadest mööda pääseda Seda nähes tõstsid aga vastaskaldal asuvad Riia sakslased — nii rüütliid kui ka kaupmehed — pöörast kisa. Kuid vahemaa oli siiski veel nõnda suur, et laevadel olijad ei suutnud kaldalt inimese häält kuulda.

Viimses hädas kõitsid nüüd riiglased ühe oma lahingulippudest õige pika ridva otsa ning andsid sellega lehvitades laevadele märku. Ja alles siis suutsid maale saabuvad ristisõitjad omade ja vaenlaste vahel vahet teha. Nad pöörasid oma suured sõjalaevad otsemaid saarlaste poole ning tõttasid otsekui vihased kaarnad paisutatud purjedega neile peale.

Vahepeal olid aga kõik saarlased jõudnud oma laevadele asuda ning nad olid parajasti sõudmas eneste ehitatud karide ja pulvärkide vahelt läbi ulgumerele, kus nüüd kaks päratu suurt ristisõitjate laeva tahtsid neil teed kinni panna. Seda nähes võtsid ka riiglased uuesti südant otsekui noored koerakutsikad, kui need näevad kangemat enestele appi tulevat, ja ruttasid saarlastele tagant järele. Kõik nende rüütliid, kes laevadele enam ära ei mahtunud, jäid aga kaldale vahtima, et kuidas kogu see lugu lõpeb ning saarlased nende silmade all otsa saavad.

Nähes nüüd nii ees kui ka taga vaenulikke laevu, ei jäänud saarlastel enam muud kui katsuda rutulise põgenemisega pääseda. Ja seepärast ei liikunud nad mitte suures trobikonnas hunnikuna koos, vaid, pääsenud karide vahelt läbi, pudenesid kõik iga ilmakaare poole laiali. Sel kombel oli ristisõitjate suurteil kogedel raske kõiki neid vilkaid laevu kinni püüda, kuid mõned neist jäid ometi neile kätte.

Laev, millel asus Lembitu poeg Meelis, oli üks viimaseid, mis karide vahelt läbi pääses. Ja seepärast olidki kaks riiglaste laeva üsna tihedasti tal kannul. Küll tõstsid saarlased kõik oma purjed üles ning surusid üsna tugevasti mõladele, kuid ometi näis kõigest sellest vähe kasu olevat, sest ristisõitjate koged olid parajasti pöördumas neile vastu.

Ja Meelis, kes kõike seda reelingule najatades pealt vaatas, hakkas nüüd aru saama, et ta peab jällegi kristlaste meelevalla alla sattuma. Ta nägi, kuidas

vaenulikud laevad püüdsid neid igast küljest ümber piirata, kuna üks neist püsis otsekui kull kogu aeg kannul.

Juba heideti ülalt koge laelt odasid alla, aga samuti lennutati sealt ka teravaid nooli, mis laksudes löid vastu laeva külge ja tabasid sõudjaid. Üks punase suletutiga nool läks Meelise silmnäo eest vihisedes mööda ja lõi laksudes laevamasti. Ümberringi kuuldas aga meeletut kisa ja oigeid.

Ainult ühelt poolt oli veel kitsas veeväli lahti, ja sinna nüüd siirduski kimpuaetud saarlaste laev. Tüürimees rõhus kogu oma rinnaga tüüripuule ning nagisedes pööras laev oma nina lõunasse. Pikk laevavanem, kelle silmnägu olid rõuged pisut rikkunud, hüüdis aga käsi tõstes ja langetades sõudjaile ergutuseks:

«Äi-ga, äi-ga, äi-ga...!»

Ühtlaselt tõusid ja vajusid mõlad, kündes veele vagusid. Meeste käelihased olid pingutusest punnis, mõlad kiunusid ja oigasid, tuul paisutas purjesid ja saarlaste väikelaev lendaski vaenlaste rõngast läbi. Ta ujus otsekui puurist pääsenud lind edasi vabaduse poole. Ikka enam ja enam kauges Kuramaa rand, seljataha jäid vaenulikud laevad. Aga ka omasid polnud enam kuigi palju näha, sest kõik nad olid otsekui ärahirmutatud linnuparv kihutanud iga ilmakaare suunas laiali ning kadusid üksteise järel silmapiiri taha.

Tõsi, õnneliku juhuse läbi oli kristlastel korda läinud saarlasid oma rannavetest eemale peletada, kuid selle eest olid nad pidanud ka suuri kahjusid kandma.»

3.

Lõpuks ometi oli Lembitu poeg Meelis Dünamünde kloostri vangistusest saarlaste abiga pääsenud. Kuid see pääsemine ei viinud teda oma kodumaale põrmugi lähemale, vaid hoopis laiale ulgumerele, kus nende laevake nüüd tagaajamise kartuses ristles. Ja nii ei võinud Meelis üldse teada, kus ta parajasti viibib. Vahepeal oli saabunud õhtu, siis öö, kuna aga taevaskattus paksude pilvedega, mis ei lasknud näha ühtki siravat tähte. Seega polnud saarlastel võimalik valida sõidusihti, et oma koduranda jõuda. Kõigele lisaks tõusis merel torm, mis kord-korralt valjenes, kuna aga lained pildusid ja vintsutasid laeva, millesse oli jäänud veel pisut enam kui paarkümmend meest — kõik teised olid tapluses otsa saanud. Peale muu hakkas mehi vaevama ka janu, sest kõik veevaadid olid juba tühjaks joodud.

Torm aga ulgus ja vingus ümberringi ning kihutas saarlaste laeva omapead edasi, kuigi kõik laevapurjed tõmmati alla. Lained tõusid ja lõid laksudes üle parraste, nii et kuskil polnud enam kuiva kohta. Saarlasile oli kõik see igapäevane lugu, kuid Meelis ja ta paar alalejäänud poisikesest kaaslast lõdisesid külma pärast. Peale Meelise panid nad nüüd hirmunult käed risti ning palvetasid kloostri päheõpitud sõnadega vaikselt endamisi.

Säärane võõrkeelsete sõnade pomin ning Riia kristlaste kombed pahandasid aga saarlasist meresõitjaid nõnda hullusti, et nad tahtsid hakata poisikesi üle parda merre pilduma.

Poisikesed katkestasid oma päheõpitud palvetamised otsekohe, kuna aga Meelis võttis nende eest kosta, üteldes, et kõike seda pole nad mitte saarlaste pahandamiseks teinud.

«Aga ometi teotate te sellega merehaldjaid, ning seepärast nad meid nüüd kiusavadki!» hüüdsid laevamehed tigidalt.

«Meri tormas juba enne seda, kui nad oma käed rumaluses risti panid,» seletas Meelis julgelt.

Kes teab, millega see tüli oleks lõppenud ning vahest saarlased oleksidki oma hullu tahtmisega toime tulnud, kuid samas kostis vali raksatus ning murdunud mast langes üle parda. Mehed pidid aga olema nobedad, pidid selle ühenduskõisi katki raiuma, et kogu laev ei läheks ümber.

«Mõladele, suruge mõladele, mehed,» karjus pikk saarlane, «hoidke laevanina vastu laineid!»

Kartes laeva hukkumist oli Lembitu poeg Meelis köidetud kahe tühjaks joodud veevaadikese vahele, et ta võiks uppumissurmast pääseda. Muidugi sündis see laeva käskniku tahtel, kes Sakala vanemast Lembitust oli paljugi kuulnud ning tahtis seega talle nüüd üht heategu teha. Ka teistele poisikestele oli üht kui teist ujuvat külge köidetud, et nad laevahuku puhul võiksid juhtumisi

pääseda. Eneste kohta laususid aga saarlased, et uppumine olevatki nende surm. Pealegi lootsid nad aga siiski, et ka seekord jätab torm nende laeva terveks.

Ja siis, kui kesköö oli juba ammugi möödas ning kõik laevas olivad üleni märjad, kostis äkki vali raksumine. Laevaplangud kärisesid õmblustest lahti ning vesi hakkas pragudest sisse tungima. Kohe heideti mõlad käest ning mehed hakkasid kõige suurema usinusega oma mütside ja saabastega vett välja kühveldama. Kuid ometi voolas pragudest vett enam sisse kui seda välja kühveldada suudeti. Ja nii oli uppumissurm ähvardamas neid kõiki.

Õige peatselt saabus varakevadine hommik. Ka torm hakkas vaibuma, ta ei mõiranud enam endise viha ja ägedusega, vaid oigas veel tasaselt. Siis tuli aga teine häda — vihma hakkas sadama.

Poisikesed nutsid laeval. Vanad saarlasedki, olles veekühveldamisest täiesti väsinud, lasksid oma käed tuimalt longu. Vesi oli meestel juba puusadeni tõusnud ning igal silmapilgul võis laev põhja vajuda. Eemal kauguses sinetas aga Kuramaa neem, kuhu mehed olid lootnud jõuda.

«Kõik välja, muidu viib uppuva laeva veekeeris meid põhja!» hüüdis nüüd pikk saarlane, sundides nii mehi kui ka poisikesi üle parda merre kargama.

Ise ta tuli aga kõige viimasena välja ning hakkas samuti ranna poole ujuma.

Kahe tillukese veevaadi vahele kinnikõidetud Meelis ei suutnud pärast vettesattumist midagi näha, sest lained löid ta pea kohal kokku. Ainult aeg-ajalt sai ta mahti hingata, siis matsid lained ta jällegi eneste alla. Vahel pildusid lained ta üles oma vahustele harjadele, paiskasid samas aga jällegi alla ning vintsutasid teda igati, nii et ta mõistus täielikult kadus.

Kui siis Lembitu poeg Meelis oma silmad uuesti avas, nägi ta end lamavat ühes laevas sõudjate jalgade juures. Kõik need mehed olid üpris karvaste nägudega ning kõnelesid hoopis võõrast keelemurrakut, millest ta ei suutnud sõnagi aru saada. Kus ta viibis ning mida kõike temaga oli juhtunud, sellest ei teadnud ta midagi. Alles üsna pikkamisi hakkas talle meenuma saarlaste sõjasõit ja laeva hukkumine, millest ta nüüd näis õnnekombel pääsnud olevat. Mis aga sai saarlastest ja teistest kloostrikasvandikest, sellest ta ei teadnud praegu midagi.

Kes on need mehed, kelle laevas ta praegu viibib, mõtles Meelis sõudjate jalgade juures laevapõrandal lamades. Meelsasti oleks ta tahtnud kõike seda neilt enestelt küsida, kuid meeste tigidad ja virildunud näod tundusid talle lausa kohutavaina. Paljud neist olid täis mõõgaarme, mõnel silm pistetud peast ning mõnedel oli ihu koguni loomanahkadega kaetud.

Äkki on nad Kuramaa mereröövliid, mõtles siis Meelis, meenutades Matteuselt kunagi kuulnud lugu, et Kuramaa rannal elutsevad tigidad röövrahvad, kes kunagi kellelegi armu ei anna. Ja otsekuu selle kartuse kinnituseks tuli nüüd üks neist meestest lähemale ning müksas jalaga talle vastu külge, ise seejuures midagi karjades, millest aga Meelis ei suutnud sõnagi aru saada.

Nähes, et poisike ta kärkimisele ei vasta, haaras tundmatu Meelisel juustest kinni ning tõstis ta otsekui kassipoja üles. Nüüd jätsid mitmed sõudjad sõudmise soiku ning hakkasid siplevat poisikest nähes laginal naerma. Kurjailmeline mees heitis aga siis Meelise otsekui tühise koerakutsika tagasi laevapõrandale ning käratas meestele, kes kohe kahmasid jällegi oma mõlad pihku ning hakkasid seda usinamini sõudma.

«Küllap minu isa ükskord teile kõige selle eest kätte tasub!» hüüdis Meelis nutma puhkedes ning pühkis oma pisikeste rusikatega silmist pisaraid.

Tõsi, Meelis poleks tahtnud nutta, kuid need olid tal ainult vihapisarad, mis tal nüüd tahtmatult silma tungisid. Kuigi kloostri oli kasvatus vali ning seal nuheldi tihti ilma suurema põhjusega, olid need mereröövlid siiski veel hullemad kui mungad.

Kuulnud poisikese suust eestikeelseid sõnu, jäi laeva käsknik üllatunult talle otsa vahtima. Kuigi ta ise ei mõistnud seda keelt, oli selle kõla talle ometi tuttav. Ning kutsunud siis ühe oma meestest lähemale, hakkas ta tema suu kaudu Meeliselt küsima: «Kust maalt sa pärit oled?»

«Sakalast,» kostis Meelis uhkelt, «minu isa on Lehola sõjavanem!»

«Kuidas võis Lehola sõjavanema poeg Kuramaa rannavette sattuda, mis?»

Olles alandatud ja teotatud, ei tahtnud Meelis neile meestele enam sõnagi kosta, Kuid seda kangemini hakati talle nüüd peale käima ning kasteti korraks üle laevaparda vettegi. Ja nii sunniti Meelist kõike ära rääkima.

«Kui oled Sakala Lembitu poeg, siis seda kasulikum meile,» ütles mereröövlite käsknik oma kahupead sügades, «sinu isa peab meile suurt lunamaksu andma — kuulu järgi olevat tal kirstudes koguni hõbedat.»

Ja siis anti Meelisele isegi süüa — tükike odrakaraskit ja paar äranäritud veise-ribikonti.

See Kuramaa röövlaev polnud sel lahtisel merel ainuke, vaid neid oli siin koguni üksteistkümme laeva. Ja kõik nad olid nüüd purjetamas ja sõudmas Rootsima randade poole, et sooritada seal üht suuremat röövkäiku koos linnade põletamise ning laastamisega, nagu see tookord oli mereröövlitel harilikuks kombeks. Ning Lembitu poeg Meeliski viidi nüüd sellele röövretkele vägivaldselt kaasa.

4.

Otse laevamasti ees asetsetes tugisammastele ehitatud lava — see oli kõrgem paik, millel mereröövlite käsniik taotses seista. Vasak käsi toetatud puusal rippuva mõõga pidemele, luuras ta kullipilk kogu aja sinetavat kaugust, kust õige peagi pidi Rootsima rand paistma hakkama.

Ta lambanahkne vammus oli pealt kaetud rõngashamega, mis pidi teda kaitsma mõõgalöövide eest, kuna aga keskpaigast oli ta võõtatud laia nahkse vööga, mille küljes kõlkus lai kahe teraga mõõk. Lagipea oli tal peidetud raudse rummuga härjanahksesse mütsi, mille serva alt paistsid rusked juukseahlad, mida meretuul aeg-ajalt lipendas. Mõnikord, kui päike kuskilt pilvesagara tagant välja puges ning valgus heledamaks muutus, tõstis ta parema käe silmade juurde, et seda paremini seletada kaugust.

Kuid ikka veel polnud kauguses midagi märgata — igal pool oli aina sinine taevast ja meri, mis ümberringi näis ühte sulavat.

Esimese laeva taga purjetasid kõik teised, tulles pikas kiilreast otsekui haned ühises sirges roodus. Kõigil neil olid määrdunud ja paigatud purjed peal, mis nüüd olid põitena punnis.

Ja nõnda liikusid need laevad õõtsudes tundmatute randade poole edasi. Meelis, kes nüüd esimesel laeval asudes võis seal üsna takistamatult ringi vahtida, ei teadnud aimatagi, kuhu see tundmatu teekond teda viib. Toibunud esimesest jahmatusest, hakkas ta siis meenutama saarlasi, kelle abiga ta kloostrikitsikusest pääses. Kuid mis sai neist pärast, kas ükski neist jõudis õnnelikult randa või said nad kõik meres otsa? Neile küsimustele polnud siin aga ühtki kostjat, sest kõik Kuramaa meresõitjad, keda ta enese ümber nägi, olid hoopis kurjailmelised ning kõnelesid talle tundmatust keelemurdes.

Ning jällegi pidi Meelis meenutama oma isa ja ema, kes ei võinud teada, kus paigas viibib nende poeg ning missuguseid kiusamisi ta peab kannatama. Kuid enese pärast ei tahtnudki ta nüüd muret tunda, ei tahtnud, et seda tunneks ka ta isa, kes parajasti võis olla suurel sõjakäigul, nagu ta seda oli saarlasilt kuulnud.

Ja siis üsna äkki silmas ta laotuse all lendamas linnuparve. Kuid mitte ainuüksi Meelis ei näinud nüüd neid linde, vaid Kuramaa meresõitjad nägid koguni varem, ning kõik nad tõstsid siis ühekorraga kisa, et rand peaks olema juba üsna lähedal. Kohe seejärel langetati laevadel mõned purjed, et vähendada sõidukiirust ning alles pimeduse lähenedes randa jõuda, nagu see mereröövlitel kombeks oli.

Eemalt kaugusest hakkasid juba paistma üksikud kaljused saared, mis olid peaaegu lagedad. Neil kasvas ainult sammal ja mõni üksik kidur võsa. Osavalt tüüris laeva kippar nende kaljurahnude vahelt läbi, nii et laev ei puudutanud

kordagi vastu karisid. Nüüd aga ei sõidetud enam purjede abil edasi, vaid mehed surusid ainult mõladele.

Meelis, kes oli metsadevahelistel lagendikel üles võrsunud, vahtis nüüd suure uudishimuga neid kaljusaari, millest mõned koguni ainsate määratu suurte kivimürakatena kerkisid merest. Kuid oma toredusest hoolimata olid need kaljud ka üpris kõledad ega tekitanud Meelisele kuigi suurt vaatamisrõõmu, sest neil ei haljendanud rohi ega võrsunud ka ükski vili. Ainult kohati kattis neid ruske ning kuivanud sammal.

Lõpuks sulasid need küürakad kivisaared ühte, kuna kitsad vesirajad looklesid nende vahelt läbi. Siin ja seal tõusid kaljutippudelt määratu suured linnuparved lendu ning tiirutasid kisades ringi, ja alles laevade möödudes laskusid nad oma pesapaikadele tagasi.

Mida enam laevad edasi liikusid, seda vähemaks jäi kaljune pind, ning lõpuks hakkas üksikutes paikades ka mets paistma. Ja siis, kui mets jällegi vähemaks jäi, silmas Meelis eemalt kaugusest paistvaid üksikuid kõrgeid kivitorne. Seal, mitte väga kaugel maa südames, oli linn. Kuid mis paik ja linn see on, ei võinud Meelis muidugi teada.

Laevad tõmmati kaldale ning köideti kaljurahnude ja üksikute puutüvede külge kinni. Mereröövliite käschnik aga, seadnud käed torutaoliselt suu juurde, hakkas oma võõramaises murrakus karjudes käsusõnu hüüdma. Kohe seejärel hakkasid mehed suurte trobikondadena laevadelt maale kargama. Kuid kõike seda tegid nad otsekui kätteõpitult üsna vaikselt, teades, et röövkäik ei salli enneaegset lärmi.

Kui siis peaaegu kõik mehed olid läbi vee kahlates kaldale tulnud, asetus neist mõnikümmend kalda ja esimese laeva vahelkohale paarikaupa ritta. Ja tõstnud oma tammelaudadest kokkulöödud kilbid õlgadele, moodustasid nad sel kombel enestest elava silla, mida mööda ka käschnik maale tuli.

Uudishimulikult reelingu varjust piiludes nägi Meelis, et neid mehi on nüüd kaldal koguni mitusada. Kõik nad olid pikkades takustes üripides, mis keskpäigast olid laiade pussakatega võõtatud. Paljudel neist olid pead hoopis katmata, või õigemini, neid katsid pikad ning tihedad juuksed. Ümber paljaste jalasäärte olid neil mähitud nahksed rihmad, mille otsad olid põlvede kohalt kokku köidetud. Mõnel neist oli pussaka vahel lai nuga, teisel peotäis nooli ja vibu riputatud kaela. Käes olid neil kõigil lühikesed odad ja kärnilised viskenuiad.

Mis need mehed nüüd siin ette võtavad? mõtles Lembitu poeg Meelis ärevusega vahtides, ilma et ta kõigest sellest oleks suutnud aru saada. Kuid ühtlasi näisid nüüd ka need õelad meremehed tema hoopis unustanud olevat.

Lõpuks saabus pimedus, millal mereröövliitel ja kõigil vägivaldaga harjunud inimestel on kõige parem tegutsemisaeg. Kui nad kõik olid päevavalgel tundunud üsna unistena, siis seda enam muutusid nad nüüd lausa metslooma kombel erksaiks.

Igasse laeva jäeti ainult paar vanemat ja põduramat meest valvamiseks maha, kuna aga kõik teised randa kogunenud mehed hargnesid mitmesse suurde trobikonda laiali. Ja siis, kui kõigi nende üldvanem oli oma abimeestega poolosinal nõu pidanud, hakkasid nad videvikus paistnud linnatornide poole liikuma, kadudes õige peagi pimeduse varju.

Meelis tundis, et nüüd oleks tal põgenemiseks kõige parajam aeg. Kuid ka see pakkus talle üsna vähe tröösti, sest siinne maa ja rahvas oli tundmatu. Kuhu ta läheb või mida kõneleb, pealegi olid need kuralased siin kurja peal väljas, ja nii võidi tedagi nende kilda kuuluvaks pidada. Ent siiski, kui ta piki randa üsna kaugele põgeneb, vahest leiab ta siis kuskilt heade inimeste juurest mõne varjupaiga, mis ometi oleks parem kui elu nende karmide mereröövlite seas.

Astunud mööda laevalage paar sammukest edasi, tundis Meelis äkki, kuidas tal käerandmest kinni haaratakse. See oli valvur, kõver ja küürakas vanamees, kelle mereröövlid olid laevale maha jätnud.

Ehkki see küürakas oli Meelisega peaaegu ühepikkune, oli tal kätes ometi ülisuur jõud. Ta surus Meelise kätt nõnda tugevasti, et poisike pidi valu pärast karjatama.

«Ai-ai, lase mind lahti!»

Küürakas vanamees mõmises, ajas siis oma karvase suu pärani laiali ning osutas sõrmega suhu, kus tal puudus keel.

Tumm, tumm vördjas on pandud teda valvama! mõtles Meelis kohkudes.

Kuid kõige enam peletasid teda selle küüraka silmad, mis ööpimeduses läikisid ning tundusid ilgeina otsekui rotil. Läbi irvis huulte paistis tal aga ainult kaks kihvhammast, mille vahelt tungis välja kohutav hääl.

«Õõ, õh-õõ...!»

Ei, ta ei pääse siit kunagi minema! mõtles Meelis hirmuga ning pühkis lahtise käe seljaga hīgi otsaesiselt, mis oli külm nagu koolja ihu.

Siis aga äkki hakkas eemalt kaugelt läbi ööpimeduse kostma kellahelinat ning kohe seejärel kõmisesid veel mitmed teisedki tornikellad. Ühtlasi kandis tuul lähemale inimeste hädakisa ja hüüdeid, mis kord-korralt üha valjenesid. Ja õige peagi kerkisid vägevad tulesambad üles taeva poole, värvides seal pilved punaseks. Kirikute tornikellad tagusid aga üksteise võidu, kuulutades igasse paika suurt õnnetust ja häda, mida Kura mereröövlid on rahulikule maale toonud.

Küürakas laevavalvur laskis nüüd Meelise käerandme lahti ning pööras kahjurõõmsa irvitusega oma pilgu põleva linna poole. Et ta keel oli pärani lõigatud suust, ei suutnud ta heameele pärast teha muud kui ainult metselaja kombel mõmiseda. Seejuures hakkas ta karglema, kätega vehklema ning heitis ja pildus end koguni mitu korda kukerpalli.

Nüüd, ainult nüüd on võimalus põgeneda, mõtles Lembitu poeg Meelis ja tõstiski jala üle laevaparda, ronides selle rauast kaitseservadele. Seal aga jäi ta kaheldes peatuma, sest laeva ja kalda vahekoahas läikis tumedalt vesi. Ja see võis olla seal ka üsna sügav, sest kui mereröövlid oma käschnikule olid elavat silda

ehitanud, eks ulatunud siis vesi pikematelgi meestel kuni õlgadeni. Temataolisele poisikesele võis see aga ulatuda kaugelt üle pea.

Parajasti, kui ta valmistus vette kargama, kostsid kaldalt lähenevad jooksusammud, siis kisa, kära ja hüüded. Ja õige peagi väljus metsast küll üksikult ja ka trobikonnas mehi, kes loitvate tõrvikutega kaldale ilmusid. Kõik nad kandsid seljas suuri kotte, kirste ja tündreid, mis olid igasuguse röövvaraga täidetud. Peale selle tulid nad ka koos täiskoormatud hobuvankritega, mis nad linnast olid kokku röövinud.

Ladunud kogu selle kokkuröövitud vara kaldale riita, ruttasid nad hõigete ja kisaga tagasi linna, kus rüüstamine, põletamine ja inimeste peksmine jätkus täie hooga, nii et päris jõe oli kõike seda kuulda ja näha.

Kokkuröövitud varanduse hulgas oli suuri vatmali riidekangaid, hinnalist parhi, purpurit ja igasugust muud haruldast riidet. Seal oli palju kalleid klaasilustusi, tinapekreid, hõbedast kausikesi, pärleid ja mitmesuguseid merevaigust imepeeni nikerdusi. Kõige muu hulgas oli aga Kuramaa mereröövlitel õnnestunud kinni püüda ning käsist-jalust seotuna kaasa tuua Tingsrydi maavürsti Olopi poeg Sigurdi pisike tütar, kelle eest nad lootsid hiljem suurt lunaraha saada. See noor ning hellitusega kasvatatud tütarlaps heideti nüüd üsna hoolimatult ning lausa toorel kombel kõige muu röövkauba kõrvale maha, kuna aga röövlid ise ruttasid tagasi põlevasse linna.

Et mereröövlid olid ootamatu kallaletungiga linnas palju mehi ja ka viletsaid ning väeteid maha löönud, ülejäänud aga hirmuga sealt põgenenud, siis oli neil nüüd seal vaba voli riisuda ja laastata. Kõigisse aitadesse ja panipaikadesse tungiti sisse, kirikuksed löödi puruks ning igalt poolt võeti, mis aga juhtus silmale himu tegema. Ning seepärast ei leppinudki mereröövlid kõige sellega, mis nad juba olid oma laevade juurde kokku kuhjanud. Kõik nad saagitsesid ikka edasi, kusjuures nende ahnusel ei näinud olevat enam piiri.

Olopi poeg Sigurdi tütar, olles riidetatud sinisest parhist hinnalisse undrukusse ning kandes jalas punasest nahast ummiskingi, lamas nüüd kirstude, kottide ja tündrite vahel kinniseotuna maas. Ta helekollased juuksed olid palmikuist lahti läinud ning tuul sasis ja puistas neid. Ta väänles ning püherdas seal nuttes ja nuuksudes nii haledalt, et igaüks oleks pidanud ta vastu halastust tundma. Veel praegugi vaevasid teda need koledad nägemused ja see õud, millega teda kinni võeti. Ta isa, Olopi poeg Sigurd, viibis parajasti eemal maakonna põhjapiiril, kui need röövlid linna tungisid. Nad purustasid väravad ning tormasid ka ta isa õue, ning löönud seal vasturutanud sulased hirmsa kisa ja käraga maha, tungisid nad rüsinäl elukambreisse ning hukkasid otse ta silmade all ka vana ning truu amme, kelle hoole alla isa oli ta usaldanud. Veel praegugi kumises tal kõrvus selle truu amme kisa ja kiljatused:

«Jumala pärast, ärge lapsele häda tehke...!»

See oli amme viimne hüüd. Küll sirutas ta käed ette, et kaitsta tema hoole alla usaldatud Sigurdi tütar, kuid mis hoolisid röövlid sellest. Nad hukkasid ta sealsamas paigas, kuna aga tütarlapse, kui neile selgus, et ta on maavürsti tütar,

sidusid nad kinni, heitsid õlale ja tõid mereranda. Seal heitsid nad ta koos muu röövvaraga maha.

Kuuldes nüüd selle üsna noorukese neitsi nuuksumist muutus Meeliselgi süda haledaks. Et aga küürakas valvur ei suutnud kaldale toodud varanduse hulka nähes enam rahulikult laevale jääda, vaid õõtsutas end mastitipust rippuva kõie abil kaldale, siis oli nüüd Meeliselgi paras aeg sinna minna. Ja sel ajal, kui küürakas seal kirstukaasi avas ning oma kihvhammastega peekrite ja liudade hõbeda headust katsus, ruttas Meelis maas lamava tütarlapse juurde, et teda köidikuist lahti päästa.

Nähes enese kõrval poisikest, kes parajasti on kummardumas ta kohale, lakkas Sigurdi tütar nutmast.

«Ära karda, ma tahan sind päästa,» sosistas Meelis, kuid tüdruk ei saanud ta sõnadest aru.

Nuga, oleks mul nüüd nuga, mõtles Meelis ümber vaadates. Tüdruk aga, saades juba ainuüksi ta häälekõlast aru, et ta ei soovi talle halba, tõstis tema poole oma seotud käed. Meelis haaras neist kinni ning hakkas oma teravate hammastega ta köidikuid puruks närima. Ta tegi seda nõnda suure ruttamisega, et üsna peagi olid kõik ta igemed verised. Kuid ta ei hoolinud sellest, ja peatselt olidki tüdruku käed kammitsaist vabad. Ja siis tuli hakata jalgu köidikuist vabastama.

«Oota, kannata veel pisut, mu väike...» sosistas Meelis ja kuulatas siis hoolega.

Kuid just nüüdsama kostis linnast tagasipöörduvate mereröövlite kisa, kuna metsaalune hakkas loitvate tõrvikute valgusest kumama.

See kuma roomas maad mööda ikka lähemale ning õige peagi võis olla valgustatud ka see paik, kus Meelis parajasti Olopi poeg Sigurdi tütre köidikuid pures. Nähes, et ta sel kombel ei suuda enne rüüstajate päralejõudmist tüdrukut vabastada, kobas Meelis veel kord enese ümber, et kas siis tõesti ei juhtu mõni nuga talle pihku sattuma. Kuid ei — keegi polnud seda siia pillanud.

Kõige mõistlikum oleks nüüd olnud Meelisel püsti karata ning joosta pimedasse metsa pakku, sest tüdrukut polnud ju niikuinii võimalik enam päästa. Kuid Meelises oleks nagu midagi kihvatanud — see oli ta isa Lembitu visa ning kangekaelne jonn, mis ei lubanud ettevõetud nõu pooleli jätta. Ja ilma et tal enam mahti oleks olnud pikemalt aru pidada, haaras Meelis tüdrukul kätest ning hakkas teda röövvara laopaigalt eemale lohistama. Muidugi, meelsamini oleks ta teda kandnud, kuid selleks ei piisanud tal rammu.

«Kannatust, väike, kannata veel pisut!» sosistas seejuures Meelis.

Ehkki Sigurdi tütar ei mõistnud ta sõnu, sai ta tema tahtmisest siiski aru. Ta koguni kannatas mehiselt, kui mõni terav kivikild seejuures ta jalasääri lõikas.

Jõudnud tüdrukuga pisut eemale, kuhu tõrvikute kuma ei ulatunud paistma, jäi Meelis hingetõmbeks peatuma. Kui ta aga hakkas parajasti endamisi aru pidama, kuidas edaspidi talitada, ulatas tüdruk talle maast ühe kivikillu, ja see oli terav kui nuga.

«Oo, sa oled ju koguni üsna arukas,» sosistas Meelis rõõmsalt ning hakkas selle kivikilluga tõrvatud nõõrist köidikut läbi lõikama.

«Mina küll poleks sellele niipea tulnud.»

Samal ajal panid rüüstekäigult saabunud mereröõvlid uued varakandamid maha. Nad olid sellest põlevast linnast saanud kokku nii palju vara, et võisid sellega kõik oma laevad täis koormata. Kuid kõige selle juures polnud nad ka oma kõhurõõmusid ära unustanud, tuues linnast mitmesugust moonat. Neil olid seljad ja süled täis nii liha- kui ka viljaroogasid ning suurtes lähkrites viina, mis oli valmistatud lõunamaa mägedes kasvavatest marjadest.

Paljud neist röövlitest olidki jõudnud end juba lausa koledal kombel purju juua ning kõik nad kisasid ja röökisid otsekui elajad. Osa neist oli ehtinud ennast ka kokkuröövitud riietega, ajades neid enestele niipalju selga, et päris narr oli neid näha.

Kui siis röövlite peavanem märkas Tingsrydi maavanema tütre kadumist, muutus ta jõledalt kurjaks. Tema käsul võeti küürakas laagriavur kinni ning hakati teda peksemisega usutlema. Kuid sellestki polnud mingit abi, sest küürakas avur, kel küll olid terased kõrvad ja silmad, polnud ometi tema lahkumist märganud.

«Karistuseks lõigati sul kunagi keel suust, nüüd aga lasen sind riputada mastipuu külge!» karjus peavanem ülmas vihas ja saatis tagaajajad iga ilmakaare poole välja.

Ka Meelise kadumist märgati lõpuks, ning see tõstis veelgi nende vägivallaeluga harjunud inimeste raevu. Uued tõrvikud süüdati põlema ning otsijad hakkasid metsi mööda ringi jooksuma, lootes põgenikke õige peagi leida. Pealegi olid põgenikud ikkagi lapsed, kel ei olnud niipalju ihurammu, et nad oleksid suutnud nende käest kaugele põgeneda.

Alles pärast keskööd hakkas otsijaist üks kui teine laagriplatsile tagasi saabuma. Kuid kõik nad võisid ainult pearaputusega kinnitada, et põgenikest on järel ainult pundar läbilõigatud nõõri.

«Rumalad, ma oleksin nende eest suure lunaraha saanud,» karjus käsknik tigidalt, «nüüd aga toote mulle ainult nõõripuntra!»

Ja ta saatis uued otsijad välja, lubades põgenike tabajale kamalutäie hõbedat; küürakale avurile lubas ta aga sel puhul armu anda, muidu aga päikesetõusu ajal mastipuu külge riputada. Ja nii ootas ning lootis seegi õnnetu inimolend, et vahest nad siiski leitakse ning kibe surm läheb seekord temast mööda.

5.

Teineteisel käest kinni hoides ruttasid need kaks armetut põgenikku mööda pimedat metsaalust edasi. Seejuures oli kogu põhjapoolne taevas täis punast tulekahjukuma. Nüüd nad pidid aga hoiduma sinnapoole liikumast, sest kogu põlev linn oli ju nende südametute rüüstajate hirmsa meelevalla all. Kuid kuhu minna ning kuhupoole seada oma sammud, seda ei teadnud Meelis selles tundmatus maanurgas. Samuti ei saanud ta seda pärida Sigurdi tütrelt, kelle kõnekeel oli talle tundmatu. Jäi ainult umbropsu edasi minna, kuhu aga jalad juhtuvad viima. Kuid siiski — jalad üksinda ei vii inimest kuhugi välja, vaid pimesi liikudes toovad nad suurt ringi tehes sinnasamasse tagasi — seda oli ta ju vanalt Ivolt kuulnud. Ja seepärast jälgis ta nüüd ühtepuhku, et põleva linna kuma oleks tal edasi rännates kogu aeg paremal pool.

Kuigi hirmul on tihti väledad jalad, hakkas Sigurdi tütar silmanähtavalt väsima. Ta hakkas üha sagedamini komistama ning tihti jäi ta jalg mõne jändriku puujuure taha kinni. Ikka ja uuesti avitas Meelis ta jalule, kuid seejuures kaotasid nad nii mõnegi hinnalise silmapilgu, mille kestel nad oleksid võinud hoopis kaugemale jõuda.

Ja siis, kui nad olid mereröövlite laagripaigast üsna kaugele jõudnud, kuulis Meelis äkki tagaajajate kisa. Kuigi nad selle eest lõõtsutades põgenesid, jõudis see kisa kord-korralt ikka lähemale. Algul kostis see neil selja tagant, kuid pikkamisi hakkasid tagaajajate hääled ka paremalt ja vasemalt poolt neile kõrvu kostma.

«Tagaajajad on kannul...!» sosistas Meelis ja surus tugevamini tüdrukukese kätt.

Sigurdi tütar noogutas ning lausus seepeale jällegi ühe tundmatu sõna, otsekui oleks ta Meelise sõnadest aru saanud.

Nad jooksid, jooksid kuni hingamine kurgus katkes ning rinnus tundus kibedalt torkivat valu. Paiguti näis, nagu jääksid tagaajajate hääled pisut kaugemale, kuid ometi oli see ainult sellest, et nad pöördusid veidi kõrvale. Kuigi Meelisel oli edasijooksmiseks pisut rammu, siis Sigurdi tütrele ei olnud seda enam. Ta vajus ägades maha ega suutnud enam tõusta.

Asetanud tüdruku üksikule lamedale kivile istuma, pööras Meelis oma pilgu selja taha, kus kauguses läbi metsa vilkusid tõrvikud. Need õõtsusid üles ja alla, liikusid vahel paremale ja siis jällegi vasakule poole, tulles kord-korralt ikka lähemale. Veel mõned silmapilgud, siis satuvad nad jällegi hirmsasse vangipõlve, mõtles Meelis.

Äkki kuulis ta kuskil üsna ligiläheduses otsekui liikuva raudsagara kriuksumist, mis kostis peaaegu ta jalgade alt maa seest. Ning siis sündis otse ta silmade all tõeline ime — kivi pöördus ümber ning mattis Sigurdi tütre enese alla. See nägemus oli nõnda jubedalt vapustav, et isegi Meelis tundis, kuidas kõik ta juuksed tõusevad turri ning judinad jooksevad üle selja.

Ta kargas hirmunult paar sammu tagasi ning jäi siis tardunult seisma. Tagaajajate kisa jõudis aga üha nobedamini lähemale, kuid Meelis ei osanudki neid enam peljata. Need Kuramaa röövlid olid ikkagi ainult inimesed, kuigi kurjad inimesed, kuid siin näis ju paharet ise oma tempe tegevat.

Pühkinud siis käeseljaga otsmikult hirmuhigi, astus Meelis kahtleva südamega jällegi kivi juurde tagasi. Lõpuks söandas seda isegi katsuda ja kobada. Kuid kivi näis olevat endiselt omal paigal, sile ja lame, ainult tüdrukut polnud seal enam.

Metshaldja temp, mõtles Meelis.

Siis aga kuulis ta uuesti raua kriuksumist; hüpanud jällegi paar sammu eemale, nägi ta, kuidas kivi end aeglaselt ümber pöörab. Kivi alt tuli aga nähtavale suur õõs, millest algul hakkas paistma tulekuma, ja siis ilmus sealt poole kehani välja tõeline inimene. See oli pika valge habemega rauk, kes hoidis põlevat tõrvikut käes. Ta lausus mõned rootsikeelsed sõnad ning kutsus siis käeviipega Meelist enese juurde. Kuid poiss oli kõigest seninähtust nõnda heitunud, et ta ei söandanud tema poole sammugi astuda. Veel lausus lumivalge rauk mõned tundmatud sõnad, ja nähes siis, et poiss ei võta kutsumist kuulda, heitis vanake pahaselt käega ning valmistus alla tagasi laskuma.

«Oota, vanaisake, kas sina võtsid siit kivil selle väsinud tüdruku?» hüüdis siis Meelis üsna ootamatult äkki, tarvitades seejuures Dünamünde kloostri munkadelt õpitud saksikeelseid sõnu.

Üllatunult vaatas nüüd rauk Meelisele otsa, tõstes seejuures isegi oma tõrviku pisut kõrgemale. Siis aga viipas ta uuesti käega ning lausus üsna selges saksikeeles:

«Tule alla, või ma lasen kivil uuesti langeda!»

Nähes, et see tundmatu vanake on siiski ainult inimene, kuulas Meelis ta sõna ning astunud augu äärele, hakkas sealt mööda kivitreppi alla laskuma. Ta pea kohal pöördus aga raudteljele liikuma pandud kivi hääletult ümber ning sulges sissekäigu, mille juures tagaajajad kisades ringi jooksid.

Tulnud mööda seda salajast trepikäiku alla, nägi Meelis tahatud kividest lavatsit, millel lamas toosama tüdruk, kes ta silmade alt oli kadunud. Nüüd ta lamas siin kinniste silmadega, väsimusest ja vintsutustest uimane.

Andnud tõrviku Meelise kätte hoida, haaras see hõbehall rauk Sigurdi tütre kätele ning hakkas teda edasi kandma, lastes Meelisel enesele teed valgustada. Nad sammusid mööda pikka maasse uuristatud käiku, mille seinad olid mitmest paigast mustaks tahmunud. Mõnes kohas oli veel mitu vahekäiku, mis suubusid pimedusse.

Nad möödusid seina külge kinnitatud määratu suurest puuristist, millele oli imepeenelt nikerdatud ristilöödud Kristuse kannatajakuju. Aga samuti oli seal mitmes paigas seinale kinnitatud pühakute pilte, mille seas oli ka lapsukest süles hoidva Püha Neitsi kujutis.

Lõpuks lükkas rauk ühes seinaurus oleva tammepuust ukse lahti ning nad astusid kambrisse. Seegi paik ei olnud siin kuigi tore, kuid ometi olid ta seinad puuvoodriga kaetud ning seal oli ka üks loomanahkadega täidetud süng.

Asetanud väsinud neitsikese sellesse süngi, võttis rauk Meelise käest tõrviku ning pistis ta otsapidi seinaprakku. Siis võttis ta oma panipaigast savikruusikese ning kallast sellest pisut vedelikku lamajale suhu. Heitnud seejärel korraks risti ette, istus see imelik rauk kivisele lavatsile, kästes Meelisel ühel madalal hirvenahaga kaetud järil istet võtta. Samas aga, otsekui midagi meelde tuletades, libises tal naeratus üle habetunud näo ning ta tõusis uuesti. Läänud siis nurgariiu juurde, võttis ta sealt tüki metsloomaliha ning kuiva karaskit, mida Meelisele ulatades lausus:

«Söö!»

Olles ülemääraselt nälgane, haaras Meelis pakutud roa ning hakkaski sööma, ise kogu aeg küsiva pilguga raugale otsa vahtides. Rauk aga näis otsekui mõistvat ta tahtmist, sest ta pilgus tundus naeratust. Kuid veelgi ei lausunud ta ühtki sõna, ei pärimiseks ega ka selgitamiseks, vaid läks ja kohendas ainult hirvenahka, mille all haigeks jäänud tüdruk puhkas. Võtnud aga siis uuesti istet, küsis ta Meeliselt äkki:

«Küllap sinagi oled nende Kuramaa röövlite killast?»

«Ei, vanaisake, olin ainult nende meelevald all,» kostis Meelis ja hakkas siis rääkima, kuidas kristlased teda ta kodupaigast vägivaldselt ära viinud ning kuidas ta siia tundmatusse maanurka üldse sattus. Ta rääkis nii, nagu suutis ja võimaldas talle see kätteõpitud saksikeel, mis ei olnud kaugelki nii armas ning puhas kui emakeele kõla. Kuid midagi polnud parata, sest see tundmatu rauk ei näinud mõistvat ta emakeelt.

Kogu aja, kui Meelis rääkis, istus see rauk mõtteisse vajunult ettepoole küürus. Kui ta aga oma jutuga lõpule jõudis, tõstis rauk oma pilgu ning ütles nõnda:

«Ja sina, endise pagana poeg, lahkusid oma sõgeda meelevallaga kloostri, kus taheti sind tõeliseks kristlaseks kasvatada!»

Meelis vaikis. Ta muutus uuesti kinniseks ega tahtnud enam sõnagi lausuda. See rauk siin, olgugi et hea, näis kuuluvat nendesamade inimeste kilda, kes maarahva haldjaid halvaks peavad ning sunnivad talle peale oma uut usku. Muidugi, ta oli veel noor, et kõigest sellest aru saada, mis tõeliselt hea ja mis kuri, kuid seda mõistis temagi, et kodused pruugid ja kombid on armsamad.

«Hea küll,» lausus siis rauk tõsiselt, kuid mitte kurjalt, «küllap jumal ise võtab ükskord sind õigele teele juhtida, sundimine on aga samuti patt...» Ja siis juttu teisale pöörates: «Aga kas sa ise tead ka, kes on see väike neitsike, keda sa võtsid köidikuist päästa?!»

Ei, Meelis ei teadnud sellest midagi, ja kust ta võiski seda teada?

«Ta on Tingsrydi maavürsti Olopi poeg Sigurdi tütar Astrid,» seletas nüüd vanake. «Ja kõige selle hea eest, mis sa temale oled teinud, võtab maavürst sulle hästi tasuda.»

«Ei taha ega himusta ma muud tasu saada, kui et ta laseks mul omalt maalt tagasi koju minna,» kostis Meelis.

«Kindlasti teeb ta seda, kui siit mõned kaubalaevad juhtuvad mööda purjetama,» arvas rauk. «Kuid miks peaksid sa kodumaale purjetamisega ruttama, parem vaata laias maailmas pisut enam ringi, õpi tarkusi ja õpi õigesti jumalat teenima, et võiksid oma rahvale kasu tuua.»

Enesest ei tahtnud see tundmatu kuigi palju kõnelda. Ta ütles ainult, et elab siinses üksikus paigas maa sügavuses, kus päevast päeva palvetab ja nikerdab pühakute kujusid. Ta näitas Meelisele koguni, kuidas harilikust puutükist võib osavate käte ja paari noa abil imepeeni kujusid nikerdada. Ta näitas talle mitmeid nikerdusi, mis kujutasid ristil rippuvat Kristust, kahteistkümmend apostlit, Moosest käsulaudadega ja paljugi muud.

Kõige selle kuulamine ja nägemine väsitas aga Meelist veelgi ning ta suikus enesele märkamatuks kosutavasse unne.

6.

Teisel päeval, kui Meelis virgus, ei viibinud ta enam maa-aluses kambris, vaid puhkas lavatsil, mis asus üksikus onnis. Nagu talle hiljem selgus, kuulus ka see onn tolele hallipäisele vanakesele, kelle juures ta oli öösi magama jäänud. See onn asus üksikul mäenõlvakul, ning sinna pääses ka salajast maa-alust teed mööda tulles.

Virgunud unest, nägi Meelis, et päevavalgus paistab läbi lahtilükatud pajaluugi tarre. Kähku heitis ta vaiba kõrvale ning kargas jalule. Algul oli ta nüüd üsna segane, sest ta ei teadnud ju, mis paik see on ning kus ta õieti viibib. Ta nägi ainult, et nurgas kükitab rebane ja paar oravat ronib seinu mööda ringi. Üks tähniline metsalind istus aga koguni pajaaugu serval, ilma et ta oleks teda peljanud.

Astunud lävele, nägi Meelis, et see onn asub ühe päratu suure kaljumäe jalal, mille tipult kotkas parajasti lendu tõuseb. Kui ta aga siis oma pilgu pisut paremale pööras, nägi ta eemal kauguses hõõguvaid linnavaremeid. Ja need tuletasid talle nüüd kogu möödunud öö sündmused meelde. Uuesti meenusid talle Kuramaa mereröövlid, öine tulekahju, siis maavürsti tütar ja see hallipäine rauk. Kus ta aga viibib nüüd, kuhu on jäänud maavürsti tütar Astrid? mõtles Meelis.

Kui ta parajasti onni lävel seisis ja ümber vaatas, kuuldus äkki onnist tasast kobinat ning valge rauk astuski sealt välja.

«Kas sina oled seal?» küsis Meelis, talle üllatunult otsa vaadates, teadmata, et onni võis ka mööda maa-alust teed pääseda.

«Eh-eh-hee, pojake, oled lõpuks ometi ärganud,» naeris vanake ning heasüdamlikud kurrukesed tekkisid ta silmnäole. «Magasid üsna kaua — kolm päeva ühtjärke, aga nüüd oled sa ka kosunud.»

Nähes siis, et Meelis tunneb suurt nälga, tõi vanake talle kitsepiima ning murdis suure tüki karaskit, mida poiss hakkas otse hundikutsika isuga sööma. Ning kui siis Meelis oli selle lihtsa roaga end pisut kinnitanud, hakkas ta pärima, et kuhu on siis jäänud maavürsti tütar Astrid, kellega ta koos siia tuli.

«Tema pärast ei tarvitse sul enam muretseda,» kostis vanake, «viisin Olopi poeg Sigurdi sugulastele sõna ning need tulid siia ja toimetasid ta oma isanda mägilossi, kus on kõige kindlam varjupaik. Ja seal võib ta rahulikult kosuda.»

«Mägilossi,» kordas Meelis, «kus see siis asub?»

«Oh, kaugel, taga kaljumägesid...» ja vanake viipas põhja suunas, kus kauguses metsade taga sinetasid mäed.

«On viidud sinna...» ütles Meelis ja jäi kahtlevalt raugale otsa vahtima.

Kuid see rauk näis olevat nõnda tark, et oskas isegi inimese mõtetest aru saada, sest ta lausus tõsiselt:

«Ära kahtle minu sõnades, see on tõsi, isegi jumala nime suhu võttes võin seda sulle kinnitada.»

«Aga mis on saanud Kuramaa röövlitest — ons nad siit rannast juba lahkunud?»

«Paljud neist on oma laevadega põgenenud, suur osa aga sai Olopi poeg Sigurdi ümber kokkukogunenud sõjameeste käe läbi otsa.»

«Põgenenud ja otsa saanud, siis olen ju minagi vaba ning võin pöörduda tagasi oma koju!»

«Oled vaba ja võid minna, kuid seda ei olegi nii kerge korda saata. Pealegi tahab maavürst enne seda sind temale tehtud hea eest tänada.»

Tänada, mõtles Meelis, ning talle tundus see koguni naljakana: tema tahab rutata koju, kuid peab jääma siia võõrale maale veelgi edasi, sest et maavürst tahab teda tänada. Kõige suurem tänu oleks talle aga see, kui teda lastaks rutem teele asuda. Kuid nagu rauga jutust selgus, ei ole tal lootustki niipea kodumaale pääseda, sest see pidi asuma üsna kaugel teisel pool Läänemerd. Ja see tegigi nüüd Meelisele tuska. Uksepakul istudes jäi ta käsipõsakil mõttesse: teda on vägivaldselt toodud siia võõrale maale, ning isa-ema ei teagi, kas ta enam ongi elus. Ja mis teeb nüüd ta isa, on ta suurelt sõjakäigult tagasi koju jõudnud või on teda sinna koguni kantud... Kuid ei, seda ei tohi juhtuda, oma isa loodab ta veelgi elusana näha ning tema võitudest rõõmu tunda.

«Ära nii palju muretse,» kuulis siis Meelis enese kõrval rauga häält, «küllap kunagi saadab Olopi poeg Sigurd sind auga tagasi koju. Oota ainult, kuni ta sulased sulle järele tulevad, et sind tema ette viia. Ning siis, kui sa tema palge ees seisad ning talle oma elusaatusest räägid, küllap ta siis aitab sind, sest nüüd on ta ju sinu tänuvõlglane. Kuid ainult seda pea meeles, et enne tulevast kevadet ei ole sul lootustki kodumaale pääseda, sest kaubalaevad, mis võiksid sind sinna viia, on juba ammu purjetanud ära võõrastele rannamaadele. Pealegi kubiseb ka meri hulkuvatest röövlitest, nagu sa isegi oled nende kiusamist tunda saanud. Ja seepärast ei sõanda nüüd keegi Eestimaa randadesse purjetada.» Meelis tundis aga üha suurenevat kojuigatsust.

Ja siis tulid ning möödusid jällegi ühesugused päevad. Põletatud linna hakati jällegi tuhast üles ehitama ning kirikutorne püsti ajama. Meelis oli aga otsekui unustatud — isegi maavürst ei saatnud kedagi talle järele. Rauga juures elades püüdis ta aga jõudu ja oskust mööda temale abiks olla, et mitte tänamatult võõrast leiba süüa. Seejuures õppis ta käsitsema nuga ja kumeraid volmeraudu, ning aegamööda võis sel kombel temastki saada volimismeister, kes nikerdab kirikuisse altarikujusid.

7.

Tingsrydi maavürsti Olopi poeg Sigurdi mägiloss asus kaugel keset kaljumägesid. Lossimüürid olid üles laotud suurtest tahutud maakivirahnudest ning üpris kõrged. Tammepuust väravad olid aga vaskkarraga kaetud, vitsutatud ja suurte rusikajämeduste raudnaastudega igapidi kindlaks tehtud. Räägiti, et juba mitu inim põlve tagasi on tulnud õhtu poolt normannide nime kandev rahvas ning katsunud nende vägevate müüride kallal oma rammu, kuid pidanud pärast häbi ja alandusega tagasi minema. Selle suure piiramislahingu mälestuseks ja õnneliku pääsemise puhul oli aga maavürst lasknud end ja oma rahvast kristliku kombe kohaselt ristida, nagu sellest pajatas värava vaskkarra sisse raiutud ladinakeelne kiri.

Maavürsti lossi värava ette oli aheldatud kaks suurt karu, kuna kaks rautatud sõjasulast pidasid seal ööd ja päevad läbi vahti, et keegi ei pääseks kutsumatult segama ta rahu. Eriti valvsaks ning umbusklikuks oli ta aga muutunud kõigi vastu pärast oma röövitud tütre Astridi jälleleilmist.

Et lossi sissepääs oli raske, siis ei olnud ka sellele lähenemine kuigi kerge: lossi juurde ei viinud õieti ühtki maanteed, vaid ainult õige kitsas rada lookles kaljurahnude vahel ülespoole ning lõppes mäetipul, kus see loss õieti asuski. See kaljumägi oli aga nõnda kõrge, et ta jalal kasvav kuusemets tundus madalana otsekui võsa, kuna aga mõnikord ujusid laotusealused pilved koguni allpool lossimüüre.

Rändaja, kes tahtis maavürsti lossi juurde minna, pidi enne seda läbima ka mitu rootslaste küla. Viimane neist asus ühe mägijõe kaldal ning selle elanikud said oma peatoiduse kasinatest põldudest ja metsades küttimisest. Aga samuti püüdsid nad võrkudega oma jõest toredaid suuri latikaid, säinaid ja angerjaid. Kalu, eriti aga just angerjaid oli selles jões nii palju, et nad hommikuti tulid parvedena veest välja ning õgised talumeeste põllud hernestest lausa lagedaks. Vürstile pidi aga külarahvas oma piskust pearaha maksma, et see oma sõjasulaste salkadega võttis nende põldusid ja alemaid vaenlase kallaletungi eest hoida.

Ühel päikesepaistelisel sügispäeval, kui selles mägikülas parajasti peeti lõikuspüha, sammus sealt läbi üks tundmatu nooruk. Seljas kandis ta valget rüüd, millest ta ise oli juba tublisti välja kasvanud. Jalas olid tal härjanahast paksud tallad, mis rihmadega olid kinnitatud jalgade külge. Üle õla rippus tal väike võrkott, kuna pea oli tal hoopis katmata, nii et linalaksed juuksed lipendasid tuule käes. Ta samm näitas aga juba suurt väsimust, nii et ta jõudis aeglaselt edasi. Rahvas, kes küla lokulaua juures pidutses ja sõi, jäi suure uudishimuga seda rändajat vahtima, sest üsna harva eksis mõni võõras sellesse külla. Nii mehed kui naised, nii noored kui vanad võtsid teda nüüd hõigata ja küsida, kuhu ta mõtleb minna. Nooruk naeratas vastuseks ning viipas üle kaljumägedelt paistva lossi poole, et sinna viib ta tee.

«Kuhu, Olopi poeg Sigurdi lossi tahad minna?» hakati teda usutlema.

Meelis, sest tema see oligi, naeratas uuesti ning noogutas siis peaga.

«Poiss, ära sa seda tee,» ütlesid nüüd lõbusad inimesed tõsiseks muutudes, «kui sa oma pead veel edasi tahad kanda, siis pöördu ümber ning mine tagasi.»

Kõigist neist manitsustest ei osanud aga Meelis aru saada, et kuidas võib maavürsti küllastamine tal pead maksta. Nähes, et ta võorkott on roast tühjaks söödud, ulatas külarahvas Meelisele rooga — verikäkke, odrakaraskit ja käärinud mödu. Ja kuuldes siis juttu puhudes, et see nooruk tahab ikka päris tõsiselt minna maavürstile külla, ütlesid hallipäised taadid päid raputades:

«Meie pead on siinsamas elades halliks läinud, oleme maailmas ka palju ümber hulkunud ning igasuguseid maid ja rahvaid näinud, kuid kunagi pole me võinud oma maavürsti lossi pääseda, ja kuidas suudad siis sina seda leha. Ei, lossi väravast pääsevad sisse ja välja ainult kõrge päritoluga mehed, mida aga sinu riitusest ei ole sugugi märgata. Ja kust sa õieti tuled ning mis sa temast tahad?»

«Olen kaua elanud tema maa peal ning söönud seda rooga, mida siinsed kivised põllud suudavad anda, kuid ometi pole ma veel seni saanud teda kõige selle hea eest tänada. Kuna aga nüüd tahan minna tagasi oma isamaale, siis tulingi teda tänama...»

«Ja kes sa siis õieti oled ning kus su isamaa asub?»

Meelis rääkis, kuidas ta kaks suve oli elanud altarikujude nikerdaja juures ning pärast selle oma heategija surma tahab oma kodupaika tagasi minna.

«Kodumaale võid sa minna, kuigi teekond sinna on üsna pikk, kuid päris asjata mõtled sa lossi pääseda, sind ei lasta väravastki sisse — sõdurid ja karud valvavad seal ööd ja päevad läbi.»

Meelis naeratas. Pärast kehakinnitust jättis ta külaelanikega jumalaga ning hakkas edasi rändama. Ta oli ühe Lüübeki linna kaupmehega, kellele ta leivaisa oma nikerdatud altarikujusid müüs, kokku leppinud, et see viib ta oma laevaga kuhugi Liivimaa randa, kust ta siis omal käel võib hakata edasi rändama. Kuid tänamatult ei tahtnud ta siit maalt siiski lahkuda, vaid tahtis enne seda küllastada Olopi poeg Sigurdit, et tänada teda, et oli võinud vabalt ja takistamatult tallata ta maad, ning ühtlasi jätta jumalaga ka ta tütre Astridiga, keda ta oli ainult ühelainsal korral näinud. Ja siis tahtis ta purjetada tagasi oma koduranda, mille järele tal oli kõige suurem igatsus.

Mägitee muutus aga üha vaevalisemaks ning paiguti oli see nii konarlik, et teravad kivikillud lõhkusid jalataldu. Ümberringi oli aina kivi ja kivi, nii et seal ei olnud näha isegi ühtki haljast rohuliblet kasvamas. Meelis aga ei suutnud kõigest sellest aru saada, et kuidas võis üks maavürst, kel ometi oli kõike külluses, valida enesele just säärase asupaiga, kus nii vähe rohelist on rõõmustamas silma. Kuid siiski, kui ta aga juhtus selja taha vaatama, siis pidi temagi üllatuma — ülalt mäelt paistev avarus pakkus silmale hoopis teistsugust rõõmu, mida legendiku inimesed ei saa kunagi tunda. Kaljumäed ja -rahnud, mis nüüd igast paigast taeva poole sirgusid, olid hirmuäratavalt suured, kuna pilved

ujusid nende ümber. Külad ja veisekarjad, mis nüüd eemalt kaugelt sügavusest paistsid, näisid olevat nii tillukesed, et pista need kas või põue.

Siis aga lähenes Meelis lossile, mille värava ees kaks päratu suurt karu end mõmisesed püsti ajasid. Ühtaegu ruttas ka raudsoomusega kaetud valvur talle juurde ning oma oda ta rinna vastu asetades käratas hüüda:

«Kuhu tikud, poiss, kas sa ei tea, et siin elab maavürst Olopi poeg Sigurd?!»

«Tean seda, ning nüüd olengi minemas tema juurde, et suruda ta kätt!» kostis Meelis seisma jäädes.

«Sina, suruda maavürsti kätt, ha-ha-haa!» naeris seepeale valvur oma karvast suud laiali ajades. «Kao ruttu mul silmist, enne kui ma vihaseks lähen...!»

«Mina ei tulnud sind siia vihastama...»

«Kao, mine minema, või ma tõstan su oma raudsele orgile ning heidan kaljukotkastele söödaks! Vaata,» ja sõjasulane osutaski oma odateraga ühe kaljutipu poole, kust parajasti kotkapaar lendu tõusis ning hakkas tiirlema õhus, «juba loodavadki nad sinust enesele parajat rooga saada, ha-ha-haa!»

«Sulane, ära ähvarda, sinu sõnu ma ei kardata,» ütles Meelis meelekindlalt. «Selle asemel et siin tühiselt sõnu raisata, ava mulle värav ja lase mind sellest sisse minna.»

«Oo, sa jultunud maanteehulgu, sind nurjatut maavürsti silmade ette lasta oleks nõndasama suur patutegu, kui lasta tal vaadata üht haisvat mudaauku! Mine tagasi, või ma lasen karudel sind lõhki kiskuda!»

Karud kõristasid oma ahelaid ning püüdsid käppadega ahmides Meelisest kinni haarata. Nad mõmisesid ja mõirgasid valjusti, nii et nende palav hingeõhk paiskus talle näkku. Kuid karusid ei peljanudki Meelis nii väga, oma kodupaigas Leholas oli ta juba pisikese lapsena harjunud neid nägema, kui jahilised karupoegi metsast koju tõid. Kuid ometi olid need siin palju suuremad, kui ta neid kunagi oli näinud, ning pealegi veel härjaverega hästi tigidaks toidetud.

«Ava värav, ära asjatult hirmuta...!» nõudis Meelis.

Sõnagi lausumata haaras nüüd väravavardja oma rautatud käega tal õlast kinni ning raputas seda tugevasti, otsekui tahtes oma ihurammu tunda anda. Ka teine valvur tuli nüüd ringkäiku ümber lossi tehes värava ette, ning siis asusid nad mõlemad Meelise kallale, et teda karude küüsi tõugata. Küll püüdis Meelis vastu rabelda, kuid tema kui poisikese jõud oli selleks üpris tühine. Ja alles nüüd hakkas ta tõsist hirmu tundma, sest ta ei võinud ju varem arvata, et nii metsikud mehed on pandud valvama maavürsti läve.

Nähes neile etteheidetavat saaki, hakkasid aga karud oma ahelate otsas hullunult karglema. Nad mõmisesid ja mõirgasid, pildusid käppasid õhku ning ajasid oma lõuad pärani, kust suured kihvad aina välkusid.

Nüüd kriuksatas värava vaateluuk ning selle avanedes poetas sealt lossi õuevardja oma öökulli-silmnäo, lausudes karuse häälega:

«Miks on siin nõnda palju lärmi, kui maaisand oma pärastlõunases uinakus puhkab!»

«Hõ-hõ-hõõ,» naeris seepeale üks sõjasulaseid, ise kogu aeg Meelise käerandmest kõvasti kinni hoides, «teeme siin ühe maanteehulgusega pisut vallatust.»

«Ei ole teid sinna välja vallatuseks valvama pandud,» urises õuevardja ning laskis siis Meelise väravaalusele lähemale tuua, et teda paremini näha.

Meelis, keda üks väravasulane linalakseid juukseid pidi tugevasti peos hoidis, et ta ära ei jookseks, vaatles kartliku uudishimuga seda meest, kelle öökulli-silmnägu paistis läbi väravaluugi.

«Kust sa tuled, mida käid siin nuuskimas?» hakkas nüüd see omakorda karuse häälega pärima.

Meelis rääkis. Ta kõneles, et lastagu tal ainult maavürsti tütre Astridi ette astuda, küllap tema tunneb siis teda kohe ning võtab ise ta eest kosta.

«Petis,» karjus väravavaht kurjalt, «kuidas võib meie paljukiidetud neitsi sind kui ühte maanteehulgust tunda?»

Kuid hoolimata pilkamistest ja ähvardustest nõudis Meelis, et teda lastaks lossi.

«Seda ma teengi,» ütles õuevardja, «kuid sina, kutsikas, pea seda meeles, et eluga sa siit enam tagasi ei lähe!»

Õuevardja kadudes vaateluugi juurest, hakkas kostma vali ragisemine ja kärin, kuna ülestõstetud värav hakkas alla langema. Vägevad raudahelad tulid nähtavale ning kord-korralt pikenedes lasksid nad värava ülemisel serval alla langeda, nii et ta jäi sillaks kitsale kraavile, mis piiras lossi.

«Alt ära!» hüüdis nüüd üks valvureid ja tõmbas Meelise ägeda käeliigutusega eemale, sest muidu oleks võinud värav talle prahvatades peale langeda.

Kuid sellega polnud sissepääs veel avatud, vaid alla-langetatud värava tagant tuli suur raudvõre nähtavale. Nüüd vinnas õuevardja sellegi käsivända abil üles, kuna aga Meelis tõugati õue.

Lossiõu oli nelinurkne — igast küljest piirasid teda kõrged müürid, mille ülemistel servadel asusid teravatipulised tornid tillukeste raudsete tuulelippudega. Kunagi polnud Meelis nii vägevat ehitust näinud.

Et maavürst oli parajasti lõunauinakut tegemas, siis ei saadud temale rääkida ka sellest kanget võõramaise murrakuga keelt kõnelevast poisikesest, kes nii jonnakalt tema silmade ette kipub. Et aga tema järele poleks kelgi vaja valvata, pisteti tal üks jalg raudrõngasse, mis ahelikku pidi oli seina külge müüritud.

Säärane tegu oli Meelisele alandav — mitte kunagi ei olnud mungad ega isegi Kuramaa mereröövlid teda ahelasse pannud. Aga nüüd tehti seda ometi Olopi poeg Sigurdi mägilossis, kust ta oli lootnud head sõprust leida. Kaastundest viskas üks lohakalt riietatud tallipoiss talle tüki hallitanud leiba otsekui ketikoerale ette, ehkki Meelis ei tahtnudki seda, sest veel ei tundnud ta nälga.

Kui ta ainult vürsti või selle tütre ette pääseks, mõtles Meelis, siis oleks neil kannatustel kohe lõpp. Kuid samas hakkas ta selleski kahtlema, sest kui

maavürst tõesti on nõnda hea südamega mees, nagu rahvas sellest räägib, miks ta siis peab enesel sääraseid õelaid sulaseid.

Samal ajal viibis maavürsti tütar noor neitsi Astrid koos oma kahe kammerneitsiga ülal lossitubades. Nüüd oli ta juba hoopis suuremaks sirgunud ega mänginud enam nukkudega, vaid igavuse peletamiseks tikkis ta hõbedase nõelaga siidriidesse värvilist lõnga. Need olid toredad sõõrikud, kuuseoksad ja haraliste sarvedega põdrad, mis ta nüüd raamile pingutatud riidesse õmbles. Ta ilusad kuldkollased juuksed langesid otsekui lainetades õlgadele, mida kattis kallihinnaline samet. Üks ta kambrikaaslane neitsi aitas tal seda õmblemist toimetada, kuna aga teine väntas kogu aeg tillukest mängutoosi, millest kostsid mitmesugused kristlikud lauluviisid.

Aeg-ajalt jäi vürstitar mõtteisse ning hõbedane nõel peatus ta sõrmede vahel. Kuigi ta ei tundnud millestki puudust, oli tal ometi igav siin paksude lossimüüride vahel elades. Pärast seda, kui mõni aasta tagasi maale tunginud röövlid tahtsid teda ära viia ning ta tänu õnnelikule juhusele nende küüsis pääses, hoidis ning valvas isa teda siinses mägilossis tugevate müüride vahel. Kuid ometi tundis temagi igatsust avarate väljade ja aasade järele, et seal ringi joosta ning päikesepaistest rõõmu tunda. Ent midagi ei olnud parata — ta pidi siin seinte vahele suletuna elama ja ootama, kuni kunagi tuleb keegi toredasti ehitud vürsti- või kuningapoeg, kosib ta enesele naiseks ning viib ta siinsest üksindusest kuhugi teisale maailma äärde, et seal jällegi teda üksikusse lossi sulgeda. Kuid seegi mõte tekitas talle kartust, sest siis võib ta juhtumisi üsna harva näha oma isa ja teisi omakseid.

Torganud nõelaotsa riidesse, astus Sigurdi tütar Astrid akna juurde, et vaadata õue, nagu ta seda aeg-ajalt igavuse peletamiseks tegi. Kuid sealgi polnud märgata midagi uuemat — talusulased ja ümmardajad liikusid endiselt ringi. Üks ta kambrikaaslasi, kes nüüd ta kõrvale astus, märkas seal aga üht poisikeseohtu noormeest, kes oli üht jalga pidi ahelasse pandud.

«Vaata, Astrid, missugune ketikoer on meile õue toodud,» ja tüdruk naeris lõbusalt.

Nüüd märkas Astridki aheldatud Meelist. Kuid ta ei tundnud teda, ei võinudki tunda juba ainuüksi seepärast, et siis, kui Meelis teda mereröövlite kütkest päästis, oli ilm läinud pimedaks ning pealegi oli sellest palju aega möödunud. Ta vaatles teda nüüd kaastundliku südamega ning mõtles, et missuguse süüteoga on see poiss võinud hakkama saada. Oma kaaslasel, kes Meelise häda üle nüüd nii ülemeelikult naeris, ütles ta aga tõsise etteheitega:

«Ära naera ligimest tema hädas, vaid me peame tema eksimuste pärast ainult kurvastust tundma.»

«Ja kes teab, kui suur ongi ta süü,» lausus teine kammerneitsi.

«Ilma süüta ei luba isa kedagi nuhelda,» ütles Sigurdi tütar Astrid ja silmitses siis uuesti Meelist, kes parajasti oli maha istunud, et puhata jalgu, mis olid tal pikast teekonnast hoopis väsinud.

Kuid millegipärast ei suutnud ta enam temalt oma pilku pöörata, vaid saatis koguni ühe oma kaasneitsitest õue küsima, et mispärast seda tundmatut poissi seal aheldamisega nuheldakse.

«Poiss olevat totter maanteehulgas nimega Lembitu poeg Meelis,» ütles kammerneitsi tagasi tülles. «Oma sõgedas rumaluses kinnitavat ta koguni seda, et olevat kunagi maavürsti tütre mereröövli käest päästnud.»

«Kuidas, kas siis tema...» sosistas Sigurdi tütar Astrid kätt rinnale pannes. Kas tõesti tema on ta elupäästja, ja tänuks selle eest peab ta nüüd siin häbiahela küljes vaevlema.

Ja ilma et ta enam oleks hakanud pikemalt arutlema, ruttas Astrid oma isa kambrisse, et teda pärastlõunasest uinakust äratada. Kuigi Olopi poeg Sigurdi ukstel seisis valvur, et keegi ei pääseks ta unerahu segama, pidi valvur ta tütre ometi läbi laskma.

Rutanud oma isa magamissängi juurde, kiskus Astrid sellelt paksud villased eesriided kõrvale ning hüüdis:

«Isa, isake, ärka üles!»

Maavürst avas silmad. Märgates oma tüdarta heitunud silmadega enese kõrvale seisvat, kargas ta kähku jalule, sest suur kartus asus tal südamesse, et kas kuskil on puhkenud tuli või juhtunud mõni muu õnnetus. Kuid ei, õnnetust polnud muud midagi, kui et noor poiss, kes tema tütrele on teinud suure heateo ning seni unustusse jäänud, on nüüd õues ahelasse pandud. Astrid jutustas kiiresti kõigest, mis ta oma kammerneitsi suu läbi oli Meelisest kuulda saanud. Kuna ta sõnad voolasid kiiresti ning isa oli uinakust veel segane, siis pidi ta neid veelgi kordama.

«Aga laps,» lausus Olopi poeg, püüdes oma tüdarta rahustada, «ära end eruta, sest kindlasti on see mõni maanteehulgas, kes pärast kinnivõtmist on enese päästmiseks kavalal kombel valetanud säärase loo...»

«Ei-ei, isa, kuula sina ise teda üle, ja küllap siis tõde selgub kohe. Ära sa mitte jäta seda oma sulaste hooleks!»

Et Olopi poeg Sigurd oli alati valmis oma tütre tahtmist täitma, siis tõmbas ta nüüd enesele kallihinnalise kuue selga, võõtas end mõõgaga ja läks siis koos Astridiga suurde võlvitud laega kambrisse, kus ta alati pidas kohut ja võttis vastu oma maksumaksjaid vasalle.

Meelis, kes vahepeal oli kõige suuremasse kurvastusse sattunud, ei osanud enam nüüdki rõõmu tunda, kui teda ahelast jällegi lahti päästeti. Alles siis, kui üks sõjasulaseid talle lausus, et maavürst kutsub teda enese juurde, tekkis rõõmuhelk tal korraks silmadesse. See kustus aga üsna peagi, sest nüüd ei lootnud ta enam isegi maavürstilt lahkust leida, sest seda ta teadis, et missugused on koerad, säärane on ka nende peremees.

Kui siis Meelis maavürsti kambrisse talutati, ei hakanud ta sealset säravat toredust vahtima, vaid ta pilk peatus kõige esmalt nägusal Astridil, kes kõrvu oma isaga istus kõrge seljatoega toolil ning vahtis oma suurte siniste silmadega

talle tõsiselt otsa. Ka maavürst, kelle lõuga kattis tihe lühikeseks kärbitud habe, vaatas teda oma hallide silmadega üsna uurivalt.

Olles kahe saatesulase vahel maavürsti ukسلävele seisma jäänud, liikus Meelis sealt edasi alles siis, kui vürst käeviipega märku andis.

«Põlvili, lange põlvili maha!» sosistasid sulased.

Et aga Meelis ei märganud seda teha, siis surusid nad ise ta põlvili.

«Tõuse,» sõnas Olopi poeg Sigurd, «ja kõnele, kes sa oled ning kust oled tulnud.»

«Olen Lembitu poeg Meelis Leholast!»

Üllatunult vaatas maavürst Meelisele otsa, sest säärast paika polnud ta varem kuulnud ning ka nimi tundus oma kõla poolest talle üsna võõrana. Ta ütles:

«Ma ei tea, kus see paik asub, kuid juba ainuüksi su keelemurdest mõistan, et oled võõras minu maal. Aga nüüd kõnele, valetamise puhul lasen aga sind valjult nuhelda!»

Meelis ei kartnud ähvardamist, sest tal polnud ju midagi valetada. Ta rääkis kõigest, kuidas ta oli siia sattunud ning õnneliku juhuse läbi abi andnud tollelesamale neitsile, kes nüüd parajasti oma isa kõrval istus. Kõike seda ei rääkinud ta muidugi mitte selleks, et seeläbi aukiitust ära teenida, vaid et maavürst usuks ta sõnu ning annaks talle kojupääsuks abi. Sedamööda, kuidas ta aga rääkis, voolasid Sigurdi tütar Astridil silmist pisarad, kuid mitte kurvastuse, vaid tõelise rõõmu pärast, et vähemalt nüüdki on tal võimalik oma isa läbi seda ammust heategu tasuda. Ta kinnitas sealsamas kõiki Meelise öeldud sõnu, nii et Olopi poeg Sigurdil ei jäänud enam mingit kahtlust. Ta tõusis oma istmelt, aetas käed Meelise õlgadele ning ütles talle teraselt otsa vaadates:

«Kui sind poleks olnud, siis ei oleks mul vahest enam tütart, ja seepärast kuulub sulle minu kõige suurem tänu.»

Ka ta tütar Astrid surus nüüd Meelisel kätt, ilma et ta oleks suutnud sõnagi lausuda, sest meeleliigutus oli neil kõigil üpris suur. Olopi poeg Sigurd laskis aga oma varakambri tuua kõige paremad riided, millega Meelis võis oma kulunud ja lapitud hilpude asemel ennast katta.

Ühtlasi sai ta ka punasest nahast ummiskingad ning isegi kerge hõbedase käepidemega mõõk kinnitati talle vööle. Olles sel kombel üsna kenasti ehitud, tundis Meelis end hoopis julgemana teiste samasuguste seas.

Kõigele lisaks laskis Olopi poeg Sigurd valida Meelisel oma tallist kõige parema hobuse ning kinkis selle talle päriks. Ainult Meelise lahkumisest ei tahtnud ta midagi kuulda, vaid nõudis, et ta elaks vähemalt ühe aastagi tema katuse all ning sööks ta leiba. Raske oli Meelisel oma kojusõitu edasi lükata, kuid esialgu polnud tal midagi parata, sest maal valitses säärane komme, et head külalist ei lastud kunagi niipea minema.

8.

Juba teist suve elas Meelis Tingsrydi maavanema kojas, kus tal ei olnud millestki puudust. Ise ta oli aga veelgi suuremaks sirgunud, õppinud vanadelt sõjasulastelt mõõgaga raiumise kunsti, pingutama vibu ja lennutama noolt nii osavasti, et võis lindu kas või lennult tabada. Aga samuti oskas ta nüüd ülihästi ratsutada, nagu seda tookord kõik hästikasvatatud noormehed pidid suutma. Vahel käis ta aga koos teistega metsades karusid küttimas, sest sellega kasvatati juba maast madalast südame julgust, mida kõige suuremaks mehevooruseks on peetud ja peetakse ka tänini.

Olopi poeg Sigurd oli aga vahepeal pärinud paljudelt kaupmeestelt, et kus paigas siis õieti asub Meelise kodumaa. Kuuldes siis, et laevadel tuleb sinna jõudmiseks väga palju merevett läbi künda, raputas ta pead ning laitis Meelisel säärase teekonna ettevõtmise hoopis, soovides, et ta jääks jäädavalt tema kotta elama. Ta ütles:

«Leiba saad sa siin alati... ja mina ise tahan sulle isaks olla.»

Meelis tänas ja ütles, et tal on olemas isa, kelle juurde ta tahab minna.

«Kuid nagu sõnumid siiaagi kostavad, on sinu kodumaal praegu vihane sõda käimas, ja kui kergesti ei või sinagi seal oma pead kaotada.»

«Kui see peaks nõnda juhtuma,» kostis Meelis, «siis ometi on mul armsam kodumullas oma isa ja vanaisade kõrval puhata kui võõrsil toreduses elada.»

«Olgu nõnda, ega mina sind kinni ei pea, kui kojuigatsus sind nõnda vägevasti kutsub,» lausus Olopi poeg Sigurd Meelisele otsa vaadates. «Kui sul aga oma kodumaal enam asupaika ei ole, siis tule tagasi, minu väravad on sinu ees alati lahti,»

Meelis tänas veel kord ning ütles, et olgu tal kodus kas või kümme korda raskem põli, kuid ta tahab sinna jääda, kus on elanud ja töötanud ta vanavanemad.

«See on tõsi, kui inimene oma kodupaiga ja vanemad unustab, siis läheb ta õige peagi raisku,» ütles Olopi poeg Sigurd. «Siis on ta otsekui puu küljest lahtirebitud leheke, mida tuul igasse paika pillub ning lõpuks koguni porisse heidab. Seepärast ma ei laidagi sinu tahtmist, vaid tunnen su meelegendluse pärast koguni rõõmu.»

Sigurdi tütar Astrid muutus aga nüüd hoopis nukraks ning ta rääkis üsna vähe. Ta sügavsinised silmad olid täis kurbust ning isegi Meelisest püüdis ta eemale hoida otsekui peljates teda. Pidades Meelist võõraks ning lahkuvaks inimeseks taotses ta nüüdsest istuda päevad läbi oma kambris tillukese linnupuuri juures, milles tal oli kaks valget tuvikest. Aeg-ajalt võttis ta need tuvid puurist välja, söötis neid ja asetas nad siis oma õlgadele. Vahel poetas ta aga mõned viljaterad enesele suhu ning laskis tuvikestel neid sealt nokkida.

See oli 1219. aasta varakevadel, kui Meelis hakkas Tingsrydi maavürsti kojast lahkuma. Parajasti oli Taani vägev kuningas Valdemar II koos paljude piiskoppide, preestrite, mõningate kaupmeeste ja suure laevaväega purjetamas Eestimaale Rävälä maakonda.

Taani ja rootsi kaupmehed olid aga rõõmuga valmis kaasa minema, et säärase vägeva isanda kaitse all õnneliku kaubateekonda ette võtta. Ja üks neist kaupmeestest oligi rikkaliku tasu eest valmis võtma kaasa Meelise koos ta toreda ratsahobusega. Räväläst võis ta aga ratsutades juba paari päevaga Leholasse jõuda, nagu seda mitmed kaupmehed võtsid talle lahkesti kinnitada.

Meelise lahkudes oli Olopi poeg Sigurd tõsisem kui kunagi varem ning ta ütles liigutava jumalagajätu puhul:

«Olen kogu oma südameheadusega hakanud sind armastama otsekui oma poega ning mul on sinust tõsiselt kahju. Kuid sa pead minema. Aga siiski tahan ma loota, et sa jääd edaspidigi tubliks kristlaseks ega muutu enam paganaks, nagu seda su suguvennad praegu on ning suures vaimupimeduses elavad. Sina ava nende silmad ning aita omaltki poolt, et nad õpiksid tõsiselt üht ning ainujumalat teenima, kes on kogu maailma loonud.»

Meelis vaikis, sest ta ei tahtnud tõrkuvate sõnadega vana maaisandat pahandada. Aga samuti kippusid ka pahad mälestused, mis talle sellest uuest usust olid oma isade maalt jäänud, nüüd koguni kaduma, nagu inimene püüab ikka kõike halba unustada ning head kaua meeles pidada.

Sigurdi tütar Astrid andis talle teele kaasa oma hõbedase linnupuuri koos kahe valge tuvikesega. Kodumaa randa jõudes pidi ta need tuvid lendu laskma, et nad võiksid üle mere tagasi lennates tuua Astridile teate tema õnnelikust päralejõudmisest. See oli Meelisele suureks uudiseks, et need tuvid pärast pikka mereteekonda oskavad veel tagasiteed leida; kuid lõpuks jäi ta siiski Astridi sõnu uskuma.

Veel üsna kaua paistis mahajääv Rootsimaa rand, kuid siis kadus ta lainete taha ning vete avarus laius ümberringi. Puhus hea pärituul, mis kihutas laevu otsekui lennates edasi. Meelisel põksus aga süda üha valjemini ning teda valdas suur ärevus, sest üle pika vaheaja lootis ta nüüd üsna peatselt taas näha oma vanemaid ja kodu.

See oli üpris suur laevastik, millega Taanimaa kuningas Valdemar II Eestimaale randa purjetas. Missugused tahtmised ning ettevõtmised tal seejuures olid, seda ei teadnud Meelis aimatagi. Kõik ta mitusada laeva olid aga täis sõjamehi, kes ühtepuhku laulsid mitmesuguseid kangelaslugusid. Laevapurjed, mida tuul kogu aeg paisutas, olid kootud punase- ja valgetriibulisteks, nii et silmalgi oli rõõm kõike seda värvide eredust sinisel veeväljal näha. Kaasõitvad kaupmeeste laevad olid aga koormatud vatmali-nimelise vammuseriidega, soolaga ja neis leidis ka mitmesuguseid rauast tarberiistu, mida loodeti Eestimaale rannas kasulikult teiste kaupade vastu ümber vahetada.

Pärast nädalapäevi kestnud meresõitu hakati jällegi lähenema rannale. Kõige esmalt ilmusid laevade lähedusse kajakad, kes kisades laskusid veepinnale, kui neile sinna mõni leivakooruke visati. Ja siis hakkas paistma kaugele merele kõrge Lindanisa kalju, millele Rävälä rahvas oli ehitanud tubli kantsi.

Kui kuningas Valdemar koos oma kantsleri, peapiiskopi, slaavlaste vürsti Vitslavi^[1] ja paljude sõjameeste eesotsas maale tuli, sammusid Lindanisast Rävälä maavanemad neile vastu ning ütlesid rahuõnu. Aga nad ei võinud midagi muud teha, sest nii suurele väele, nagu nüüd kuningas enesega kaasa tõi, ei olnud neil lootustki vastu panna. Kogu rannik ja neemed aina kihasid võõrastest sõdalastest.

Ka Meelis tuli maale, avas oma hõbedase puuri ning laskis sealt mõlemad tuvikesed lendu. Siis hakkas ta suure põnevusega jälgima, kuidas need kaks valget lindu tiirutasid õhus, tõusid ikka kõrgemale ning võtsid siis suuna Rootsimaa ranna poole.

«Viige minu tervitused Sigurdi tütar Astridile,» sosistas siis Meelis, vahtides tuvikestele järele, kuni nad tal silmist kadusid.

Kuid tuvikesed ei jõudnud kunagi enam tagasi Rootsimaa randa, sest ühe suure tammemetsa kohal tungisid kullid neile kallale, ajasid taga ja löid oma tugevad küüned neile selga. Ent Meelis ei teadnud kõigest sellest midagi.

Pärast väsitavat mereteekonda ei võtnud Meelis otsekohe uut teekonda ette, vaid ta jäi esialgu koos kaupmeestega taanlaste laagrisse puhkama. Õige peagi löödi seal valged telgid üles, kuningas ja piiskopid läksid neisse nõu pidama, kuna legendikul süüdati tuled ning hakati toitu küpsetama. Ülal Lindanisa mäel asuva kantsigi võtsid võõrsilt tulnud sõjamehed eneste alla, kuna rävälased suruti sealt välja. Sellegi vastu ei hakanud aga rävälased sõitlema, vaid tõmbusid võõraste sissetungijate eest vaikse leplikkusega tahapoole.

Peapiiskop Andreas pidas aga juba samal päeval jumalateenistuse ning piserdas kogu rävälaste asupaika ja elamuid pühitsetud veega, otsekui oleksid need enne seda olnud rüvetatud. Laagri paikade läheduses seati üles suured veetõrred, millede juurde aeti rahvast kokku, et sunniviisil ristida. Külade vahele ja teede äärde püstitati aga suuri tõrvatud puuriste ning rahvast sunniti neid kummardama.

Ristide kummardamises näitasid usinasti eeskuju taani rüütlid ja lihtsõjamehed, kes kandsid ülitoremaid rõngashamesid ja läikima hõõrutud raudkilpe, mille kolinat oli kogu laagri paik täis. Üldse olid nad kõik rauaga nõnda rängasti naastutatud, et palja mõõgateraga oleks maarahval raske olnud nende vastu midagi ette võtta. Oma säärases vägevuses läksid nad üsna peagi ülbeks ning hakkasid rävälasi üha enam ja igapidi suruma.

Ka kaupmehed muutusid nüüd üha ahnemaks ning püüdsid kaubavahetamisel rahvast petta. Nad vahetasid neilt isegi tühiste nõelte, nugade ja peeglitükikeste vastu hinnalisi karusnahku, mett, vaha ja vilja. Kui siis Meelis säärase petukauba

¹ Läänemere lõunaosa Rügeni saarel ja Pomorzes valitsenud lääneslaavlaste vürst, kes oli Taani kuninga vasall

pärast püüdis oma suguvendade kasuks sõnaga vahele astuda, muutusid kaupmehed tigidaks ning ütlesid talle nõnda:

«Kuidas, sina hakkad siin paganate kasusid kaitsma!»

«Nad on ju samuti inimesed, kelle palgehigis loodud varasid te nüüd enestele petate,» kostis Meelis.

«Pagan, kes ei usu Kristust, ei ole tõeline inimene ning teda võib halastamatult petta ja suruda.»

Kuid rävälased polnudki nii rumalad, kui taani kaupmehed arvasid. Silmakirjaks olid nad küll valmis laskma end kaubavahetamisel petta, kuid kõike seda tegid nad ainult seepärast, et seda paremini taanlaste valvelolekut uinutada. Nende vanemad tõid Taani kuningale ja ta vägevatele abimeestele toredaid ja hinnalisi kingitusi, otsekui oleksid nad valmis painutama oma kaela nende kannale alla.

Kolmandal päeval asusid aga taanlased ka Rävåla kantsi lammutama, kiskudes suurte raudkonksude abil kõik selle puust kaitsetarad maha. Samal ajal hakkasid aga teised murdma kive ja põletama lupja, et vanale rävålaste linnusepaigale eneste tarvis üht hoopis vägevamat kantsi ehitada.

Nähes kõike seda oma suguvendade töö ja vaeva hävitamist, ei suutnud Meelis enam rahulikuks jääda, vaid ta hakkas valjusti kõige selle ülekohtu vastu sõitlema. Kui aga säärane Meelise nurin kuninga ihukaitsjate kõrvu puutus, siis võtsid nad ta kinni, kõitsid käsist ja jalust ning sidusid ühe vankri külge, kuni kuningas ise määrab talle paraja nuhtluse. Kuulnud, et kaupmeestega on tulnud kaasa keegi noormees, kes tema tahtmise ja tegemise vastu sõandab sõnada, muutus kuningas Valdemar üpris kurjaks ning ta andis käsu, et Meelis juba järgmisel varahommikul kõige suurema valjusega hukataks. Selleks pidi ta õmmeldama härjanahka ning sadamasillalt merre heidetama. Et ta aga surmahirmus kauem vaevelda saaks, selleks anti talle juba õhtul säärane otsus teada.

Puruksrebitud riietes ja kõvasti kinnikõidetud kätega kükitas Meelis taanlaste laagris vankri kõrvale ning mõtles kibedusega järgnevale hommikule, millal ta viimset korda näeb päikest, et siis elajanahka õmmelduna hukkuda. Ta ei kartnud surma, sest juba mitmel korral oli ta pidanud suures hädaohus olema, kuid nüüd pidi lõpp ometi tulema, sest pääsu ei olnud kuskilt näha. Ta kahetses ainult, et tal ei õnnestunud enne seda näha oma vanemaid, kelle järele ta nüüd suurt ning piiritut igatsust tundis.

Vahepeal tuli üks preestritest tema juurde, et talle viimast jumalaarmu anda. Kuid Meelis lükkas ta pakkumise uhkelt kõrvale, lausudes nõnda:

«Kas see on kellegi arm, kui te inimeste kodupaikasid lõhute, nende varasid hävitate ning üsna süütuid inimesi surma mõistate? Mine ära, ma ei taha sinu käest mingit armu vastu võtta!»

«Poiss, ma näen, et sinus kõneleb sõge pagan, aga mitte kristlane!» lausus preester oma sõrme manitsevalt tõstes.

«Häbene Kristuse nime suhu võtmast, sest tema peab teie tegude pärast pisaraid valama. Ma olen näinud kahesuguseid inimesi — ühed, kes palgehigis tööd teevad ja keda teie paganaiks nimetate, teised aga olete teie, kristlased, kes inimesi kurnavad ja nende vaevamisest lõbu tunnevad!»

«Pagan, sa oled päris pagan, sind peab tulega kõrvetama!» hüüdis nüüd preester ja läks sajatades minema.

Meelis aga vaevles edasi. Ta kõri oli kuivanud janust, silmad punsunud peas ning kinnikõidetud käed hakkasid tursuma. Silmade ette ilmusid tal kohutavad viirastused, milledest üks oli hullem kui teine. Ümberringi vilkusid aga laagrituled, kuna kaugemal laiutas end ööpilkane pimedus. Kõik sõjamehed magasid juba norsates ja ainult vahimehed kõndisid unistena ringi, andes huigetega end üksteisele tunda. Nii möödus aeg ning üsna peatselt pidi saabuma hommik, millele oli määratud Meelise hukkamine. Eemal mäenõlvakul, kus asus vürst Vitslavi sõjameeste laager, lastigi juba laagrituledel kustuda.

Siis aga, keset öörahu, kostsid äkki eemalt üksikud sarvehuiked, millele järgnes hundikisa. Ja enne kui taanlased suutsid unest virguda ning oma odasid kätte kahmata, tormasid rävälaste parved suure kisaga neile peale. Nad tulid jooksujalu, taprid ja kilbid kolisesid neil käes ning raud löi kolksudes vastu rauda. Telgid tallati puruks ning paljud löödi maha.

Rävälased ning harjulased olid ainult silmakirjaks näidanud maale tunginud taanlaste vastu rahu, et seda paremini oma vägesid kokku koondada. Ja kui see kolmanda päeva ööks oli sündinud, siis tormasid nad nüüd seda vihasemalt taanlasile kallale.

Ümberringi käis käsikähm. Kostasid mõõgahoopide lajatused, ähkimine, oiged, hõikamine ja surmahäda-karjatused. Ühtaegu algas ka laagri teistes servades lahing, vihane, halastamatu ja metsik. Taanlased suruti mitmes paigas otsekui ärahirmunud lambakarjad hunnikuisse kokku ning neid löödi kõige suurema valjusega maha. Ümberringi kostev tapakisa kaikus aga isegi kaugele merele.

«Harjulased on langenud meile peale,» karjusid taanlased. Päästkem kuningas, kuningas on hädas!»

«Siia, vennad, vabastage mind köidikuist,» hüüdis Meelis ja hakkas kütkeis rabelema.

Ka tema tahtis nüüd oma suguvendade seas võidelda, tahtis oma pisku ihurammuga neile abiks olla. Kuid üldises käras ei pannud keegi teda tähele, lahing tormas temast lihtsalt üle. Köidiku sõlmed olid aga tugevad, kanepist nõör soonis talle kätte ega andnud kuskilt järele.

Pärani silmi vahtis Meelis, kuidas ikka uued ja uued meeste hulgad tulid ja surusid taanlasile peale. Nad tungisid ka piiskop Theodorichi telki, mille linane riie mitmest paigast rebenes. Piiskop ise tiriti aga sealt välja ning ta üle mõisteti karmi kohut.

«Vennad, vabastage mind!» hüüdis Meelis vankriratta küljes edasi rabeldes.

Kuid ükski tõrvik ei juhtunud teda valgustama, vaid nende punane kuma helkis ainult võitlejate nägudel ning pani hiilgama raua, mis tapluses aina kõlises ja kolksus.

«Kes sa oled?» kuulis siis äkki Meelis enese kõrval üht häält.

«Olen Lembitu poeg!»

«Missuguse Lembitu...?»

«Lehola Lembitu poeg Meelis, taanlased hoiavad mind siin vangis!»

«Lehola Lembitu on ammu juba manalas,» kuulis siis Meelis öeldavat. Kuid see võis olla ka kuulmispete, sest ta ei saanud üldises käratsemises selle tundmatu sõnadest kuigi hästi aru. Siis aga lõigati puruks kõik need köidikud, mis ta ihuliikmeid kammitsas hoidsid.

«Tänu sulle, suguvend!» hüüdis Meelis ja tahtis end jalule ajada. Kuid ta kukkus samas prantsatades maha — köidikud olid ta käed-jalad kangeks muutnud. «Oh häda, mis on nad minuga teinud,» hakkas ta nüüd kurtes hõõruma oma kangestunud jalgu, kuna aga tundmatu vabastaja ruttas teistele järele, et lahingumöllus kaasa lüüa.

Olles end pisut toibutanud, suutis Meelis end lõpuks jalule ajada, ehk küll ta seejuures veelgi pisut tuikus. Siis aga hakkas temagi ruttama vilkuvate tõrvikutulede poole, kus tapukisa kord-korralt ikka suuremaks paisus. Peatselt leidis ta ühe ratsanikuta hobuse, kargas sellele sadulasse ning pööras ta koonu lahingukära poole. Hobune täitis ta tahtmist aga suure tõrkumisega, sest ühtepuhku pidi ta maas lamavatele surnutele komistama.

Kui harjulased olid taanlased juba täielikult kimpu ajanud ning olid neid merre surumas, tõusid eemal mäenõlval asuvad vürst Vitslavi mehed oma leeris. Hommikuses aovalguses oli juba eemalt näha, kuidas nad seal oma laagripaigas end lahinguvalmis seadsid. Nad tõmbasid oma nahksetele vammustele raudrõngastest punutud hamed, panid raudkiivrid pähe ning kahmasid mõõgad ja sõjanuiad pihku. Vürst Vitslav ise, kasvult peaaegu hiiglane, asus oma laiarinnalisele hobusele ning kiskus puusalt mõõga. Ja siis hakkas kogu ta sõjameeste arvutu parv mäerinnakult alla laskuma. Suures tuhinas olid harjulased nende laagripaiga hoopis unarusse jätnud.

Hõljuvate odadega lähenesid nüüd tapluspaigale vürst Vitslavi meeste tihedad read. Mida enam nad mäest alla jõudsid, seda kiiremaks muutus nende samm. Ning lõpuks, jõudnud tasasele lagendikule, hakkasid nende parved suure hooga maarahva väele lähenema, lüües valju prahvatusega talle selja tagant peale.

Kui harjulaste leeris uute vaenuhulkade pealetulekut märgati, siis oli juba hilja. Tagumised neist seadsid end küll Vitslavi väe vastu võitlema, kuid esimesed, kes parajasti taanlastega kähmlust pidasid, ei saanud enam überpööramiseks mahti. Pealegi olid nende read võitluses segamini paisatud ning nende vahele tekkinud lõhed, kust nüüd uued vaenuhulgad sisse tormasid.

«Oh-hoo!» karjus vürst Vitslav, rutates tõstetud mõõgaga tuhinasse.

«Oh-hei!» hõigati talle lahingurivi teisest servast vastu.

Taanlaste seas puhuti aga pasunaid.

Uus lahing algas. Mehed raiusid vastamisi. Haavatud hobused läksid valu pärast hulluks. Nad kisendasid hirnudes ja tallasid mehi jalgade alla. Ka taanlased, nähes nüüd abiväe päralejõudmist, võtsid uuesti südant ja hakkasid kõvasti peale suruma. Harjulased sattusid aga kahe rinderea vahele ning neid suruti omakorda kokku. Nooled vuhisesid ümberringi, lüües laksatades vastu raudkiivreid, või tungisid sopsatades kõhtu.

Meelis, kes kogu aeg taples Vitslavi sõdalaste vastu, raius end lõpuks ühest nende salgast läbi ning tungis üksikule mäekingule välja, kus pööras oma hobuse ümber. Parajasti tõusis hommikune päike, heites punakat valgust kogu lahingupaigale. Mehed olid seal segamini läinud, nii et eemalt vaadates oli raske eraldada omasid vaenlastest. Kogu Lindanisa kaljumäe ja mere vaheline tasandik oli nüüd sõdalasi kubinal täis, nad liikusid ning kihasid otsekui sipelgad kobaraina koos. Pealegi olid taanlaste voorivankrid mitmes paigas põlema süüdatud ning need leegitsesid ja suitsesid otsekui tõrvatunglad.

Kuid ei olnud nüüd Meelisel mahti seda jubedat vaatemängu pealt vaadata — lahing kutsus tedagi kaasa. Ta vajus uuesti hobuse kaelale ning tormas kingult alla, et minna tuhinasse. Tuul vuhises tal kõrvus ning kiirest ratsutamisest läksid tal silmad kirjuks. Jällegi nägi ta enese ees võõraid nägusid, vihaselt vilkuvaid silmapaare ja irevile tõmbunud suid, mis kisendasid vandesajatusi ja ähvardasid surmaga.

«Raiu!»

«Uuh, sopsas südamesse...!»

«Valdemari eest sureme... elagu kuningas Valdemar...!» karjusid taanlased.

«Surm temale, et tahab meid orjaks teha!»

Paremalt poolt lähenes võitluspaigale rühm taanlasi, valge ristiga tähistatud veripunane lipp lehvis neil lotendades ees. Nende rüütlite kilbid olid ehitud kolme lõvi ja kuldsüdamete kujutistega. Hobused olid neil kaetud raudsoomusega ning nende tihedad lakad lehvisid tuule käes.

Löök järgnes löögile, raud pildus raua küljest sädemeid, ja lõpuks olid harjulased ning rävälased sunnitud tagasi tõmbuma. Paljud neist lamasid juba maas, ihu täis veriseid vermeid, kuna aga hobuste rautatud kabjad sõtkusid neid puruks.

Meelis sattus ühe tumedasilmalise vastasega kokku. See tegi ta pihta kaks-kolm teravat lööki, kuid ikka õnnestus tal neid tagasi tõrjuda. Kuid vaenlasel oli enam ihurammu kui temal ning Meelis hakkas väsima. Ja siis sai ta terava mõõgapiste puusa. Tuikav valu käis tal läbi südame, silmeesine tõmbus tal mustaks ning mõök kukkus käest. Kindlasti oleks Meelis pidanud sellessamas paigas surema, kui mitte ta väledajalgne ratsu poleks teda lahingumõllust eemale kandnud.

Harjulased taganesid Lindanisa kantsi alt — selle lahingu olid nad siiski kaotanud. Ei aidanud meeste vaprus ega ihuramm, sest rauaga soomustatud vaenlane oli siiski tugevam.

Kui päike juba üsna kõrgelt paistis, tekkis endisele lahingupaigale vaikus. Maarahvas oli mitme ilmakaare poole laiali jooksnud, kuna aga taanlased koos oma liitlastega istusid seal oma surnute vahel lõõtsutades maas ja puhkasid lahinguväsimust. Kuningas Valdemar, kes vahepeal oli hirmuga ühele oma laevale põgenenud, tuli nüüd tagasi ja ratsutas lahinguväljal ringi. Ehk küll raskesti saavutatud võit tegi ta südamele rõõmu, pidi ta oma langenute pärast kibedaid pisaraid valama. Et ta aga maale jäämist pelgas, siis tegi ta kiireid ettevalmistusi laevadega lahkumiseks. Rävälasse jättis ta aga oma asevalitseja koos suure sõjaväega, kes kättevõidetud Lindanisa kantsi pidi talle alal hoidma ning seda veelgi kindlustama.

9.

See oli ühel sumedal suvekuu päeval, kui Meelis lõpuks oma silmad avas. Kus ta parajasti viibis, mis kõik oli temaga vahepeal juhtunud — sellest ei teadnud ta esialgu midagi, sest ta mõistus oli pärast palaviku möödumist üsna segane. Ainult seda ta teadis, et sel lavatsil on ta lebanud juba ammu ning et kellegi hoolitsev käsi on ta silmnäolt higi pühkinud. Kui ta aga nüüd mõistuse juurde tagasi tuli, kadus see hoolitsev käsi koos silmapaariga kuhugi kaugusse ning ta nägi ainult tare nurgas konutavat taati, kes parajasti oli üht loogapuud voolimas.

«Taata, kes sa oled, ning kus ma õieti viibin?» küsis Meelis end istukile ajades.

Hallipäine rauk ei pannud aga küsimust tähelegi, sest ta oli kurt.

«Taata ae, taata...!»

Ühtaegu tundis aga Meelis valupistet puusas ning ta vajus oiates tagasi lavatsile. Ta haav oli veel liiga lahtine, see sundis teda rahulikult jääma. Ja alles nüüd hakkas Meelisele meenuma tapuväli, lahing taanlastega ning ka see, kuidas ta kähmluses haavata sai. Kõik tuli meelde. Ainult seda, mis temaga pärast sündis ning kes ta lahingupaigalt ära koristas, kõigest sellest ei teadnud ta midagi ning kelleltki polnud tal järele pärida. Kurdi jäanud taat voolis aga oma kumerate voolmeraudadega loogapuud ikka edasi ega pannud teda üldse tähelegi.

Krõõps, krõõps, kaapis haljaks ihutud raud loogapuud voolides. See oli ka ainus heli, mis nüüd Meelisele kõrvu kostis.

Kuid lõpuks ometi märkas see hõbehall rauk, et haavatud noormees, kelle sõdalased olid Harjust põgenedes ühel ööl tema tarre toonud, on hakanud end liigutama. Ta asetas haavatu käe tema rinnale ning surus ta tagasi lambanahkadele. Seejuures ei lausunud see rauk aga ühtki sõna, sest ta oli ühtlasi ka tumm. Nähes haavatud noormehe rahutust, arvas rauk, et ta tunneb nälga. Lahkunud pilguks kambrist, tuli ta tagasi kausitäie kitsepiimaga, tuues ühtlasi ka odrakaraskit ja mett. Kuid haigushoos ei taha inimene üldse süüa, ja nõnda oli see nüüd ka Meelisega — ta väsis üsna peagi ning suikus uuesti.

Kuid õhtu eel, mil kasin valgus, mis läbi pajaluugi tarre paistis, veelgi väiksemaks jäi, tundus Meelisele jällegi, otsekui oleks keegi tundmatu neitsi ta lavatsi juurde ilmunud. Talle tundus, nagu oleks see neitsi asetanud oma käe ta palavale silmnäole, seda silitanud ja siis niisutanud vette kastetud rätikuga. Võib-olla oli see kõik tühine silmapete, mis haigushoogudel inimestele tihti peale tuleb. Kuid ometi tundus see talle nüüd päris tõelikkusena ning selle viirastusliku neitsi hool tõi talle koguni mõnevõrra kergendust.

«Astrid!» sosistas ta neil puhkudel.

Kui ta aga kas või korrakski oma silmalaud avas, siis otsekohe kadus see neitsi ta juurest. Ja seepärast ta lõpuks ei püüdnudki oma laugusid avada, vaid

ainult salamahti piilus nende vahelt. Kui aga saabus ööpilkane pimedus, istus see neitsi ta lavatsi kõrval ning valvas otse nõndasama, nagu valvatakse surija juures, kuni ta hing lahkub ihust.

Aeg-ajalt tegi mõõgapistest saadud lahtine haav Meelisele nii ränka vaeva, et ta pidi kisendades püherdama. Ja kui ta oigamised üsna suureks läksid, siis voolasid sel neitsilgi pisarad silmist, otsekui oleks ta südant mitmeks tükiks lõhki kistud.

Kui aga uus hommik hakkas koitma ning läbi pajaluugi valgus jällegi tarre tungis, oli too tundmatu neitsi Meelise lavatsi juurest kadunud. Ainult varajaste lindude laul ja ergas vidin olid siis Meelise äratajaiks. Meelis aga ei teadnud ikkagi, oli see tõeline inimene või ainult kaduv viirastus, kes ta juures valvas. Raugalt polnud tal midagi küsida, sest tema ei suutnud ju vastata.

Ja nõnda põdedes möödusid ööd ja päevad, neist said nädalad ja kuud, kuid Meelis lamas ikka veel tõvelavatsil, sest tapamõllus saadud haav oli visa paranema, kuigi seda määrati karurasva ja lõhnavate taimemahladega.

Siis tuli talv, külm ning pakaserohke. Kõledad tuuled hakkasid puhuma ning hanged kerkisid otsekui suured lumevallid tarede ümber. Teed mattusid lumme ning sood külmusid kinni. Meelise puusahaav oli lõpuks ometi jõudsasti paranema hakanud, ning siis ühel päeval võis ta end jalule ajada. Meelise suureks kurvastuseks kadus aga sellest ajast see neitsi, kes neil vaevlemise silmapilkudel oli ta kõrval valvanud.

Nüüd soovis Meelis kuulda, mis vahepeal oli maailmas juhtunud. Ta tahtis teada, et kus ta nüüd ise asus ja mis oli saanud taanlasist, kellega temagi oli ootamatusse taplusse sattunud. Kuid peale kurtumma rauga polnud üksikus metsamajas mitte kedagi, kes oleks suutnud talle kõigest sellest rääkida.

Ühel päeval tulid sellesse üksikusse metsaonni karukütid. Nad tulid kaugelt põhja poolt lumiste legendikkude tagant, kihutades suuskadel, mille taldade alla oli kalaliimiga kinnitatud põdranahk, mille karv oli lumel libe liikuma. Neil olid suured hundinahksed karvamütsid peas, habemed aga tugevasti härmas. Kui nad tarre astusid, tõid nad sinnagi tublisti külma, mis nende riiete vahelt välja tungis. Oma teravaks ihutud piigid ja karupüüdmise hargid asetasid nad kolksatades nurka seina najale ning laskusid siis istelavatsile puhkama. Need olid Lihula mehed, nagu nad ise seletasid. Kurtumma raugaga oskasid nad käte ja sõrmede abil üsna hästi rääkida ning ainult Meelis ei saanud säärasest imelikust keelest aru.

Ja neilt karuküttidelt kuuliski siis Meelis, et taanlased on endiselt Räväläs sees ning on ehitanud sinna tubli paekivist kantsi ega mõtlegi enam rannast lahkuda. Palju Rävälä maavanemaid olevat nad aga ennekuulmatu vaeva läbi hukka saatnud, hirmutuseks ja hoiatuseks kõigile teistele. Lehola kohta teadsid need mehed nõndapalju pajatada, et see paik asub üsna kaugel lõuna pool. Nad ütlesid, et läbi kinnituisanud teede ja suurte lumehangede on Meelisel üksinda peaaegu võimatu sinna pääseda — tee on tundmatu ning üsna kergesti võib ta laantes kiskjate hammaste all otsa saada. Et need mehed räägivad tõtt, seda

mõistis Meeliski. Et ta kärsitu vaim ei lubanud tal ka siia kevadet ootama jääda, hakkas Meelis karuküttidele peale käima, et need võtaksid ta kaasa. See oli imelik soov ning tahtmine, millega nüüd Meelis hakkas karuküttidele peale käima. Algul olid nad naljatades sellega nõus, kuid nähes, et sel tõvesängist tõusnud noormehel on ikka tõsi taga, hakkasid nad tema tahtmist laitma. Ja seda nad pididki tegema, sest metsaliste kütmine ei olnud poisikeste töö ja tegevus, vaid see nõudis täie rammuga mehe jõudu. Nad rääkisid kõigist neist hädaohtudest, mis kütiti karukoopa juures varitsevad, teadmata ainult seda, et Meeliski oli mitut puhku suures hädaohus olnud. Ning alles pärast pikka vaidlust olid nad Meelise kaasatulemisega nõus. Metsaonnis leidis temalegi üks paar suuski, hundinahkne kasukas ja paraja pikkusega oda, mille tera ihuti läikima.

Varahommikul, kui mehed olid metsaonnis öö mööda saatnud, asuti teele. Külma oli vali, ta näpistas nina ning tegi hingamise raskeks, kui kütid enestele suuski alla seadsid. Rauk seisis tare lävel ning viipas käega. Meeliski vaatas korraks tagasi ning viibutas kätt, ja siis pöördus ta ümber ning hakkas meestele järele kihutama. Tarenurga tagant piilus talle aga järele paar siniseid silmi. Ning kui tuule puhudes linalaksed juuksed püüdsid neid silmi kinni katta, siis seesama käsi, mis Meelise põski oli silitanud, tõrjus juuksed otsaesiselt tagasi. See neitsi seisis veel kaua ühel ja samal kohal ning vahtis kingult laskuvale Meelisele järele, sosistades:

«Nüüd ta läheb Astridi juurde tagasi!»

10.

Kes on käinud südatalvel kaugetes metsakurudes, kuhu inimene sel ajal üsna harva juhtub minema, see teab küll, milline salapärane vaikus seal valitseb. Kuskil ei kuuldu siis elevat lindude vidinat, mida kevadel ja suvel oleme harjunud kuulma. Kõik on tardunud vaikusse ja isegi mets ei kohise siis enam. Sirged puutüved seisavad ainult ümberringi otsekui määratu suured templisambad, kuna nende võrad on lumerohkuse all kaardu vajunud. Ja metsaalune — seegi on täis lund, mille tuul on siledaks puhunud. Aeg-ajalt võib aga sel lumel silmata metsloomade jälgi — ühed määratu suured, teised aga tibatillukesed ja tippamisi astunud ning need kaovad õige peagi mõne puujuure varju. Säärases metsaaluses kõnnib siis inimene otsekui mingis määratu suures templis, kus iga huige vastu kajab. Kui koputada vastu puutüve, on aga selle lajatus õige kaugele kuulda. Vaikus on koguni nõnda suur, et isegi väikese rähni nokaklõbin, kui ta sellega vastu külmunud puutüve tongib, on kaugele kuulda. Või jällegi siis, kui suuremad linnud istuvad okstel ning toidavad end pungadega, mis kevadel peavad lahti pakatama, suudab harjunud kõrv seda juba eemalt märgata.

Ühel säärasel vaikselt päeval kihutasid Lihula karukütid suuskadel läbi metsa. Et suusatamine metsas nõuab suurt oskust, oli Meelisel esialgu raske nendega sammu pidada. Ta pidi harjuma suuska jalast heites libistama selle puhma alt läbi ja siis ise üle puhma uuesti suusale astuma. Või siis jällegi mäekinkudelt alla kihutama, nii et jalg kuskil ei väärataks ning ta ise vastu puud ei põrkaks, mis mõnikord võis ka surmaga lõppeda. Mäkketõusmisega harjus ta aga õige peagi, sest põdrakarv, mis kattis suusataldu, ei lasknud neil tagurpidi libiseda, vaid jäi igal jalaastumisel paigale püsima.

«Oh-hoi!» karjusid kütid, kui mõni neist juhtus teistest maha jääma. «Edasi!» hõigati üksteist ergutades.

Suusad libisesid sahinal, kuna inimeste asupaigad jäid ikka kaugemale, kuni lõpuks polnud metsaservast kellelgi enam aimu. Kuid äraeksimist ei kartnud neist vanadest kütidest mitte keegi, sest päevavalguse ja taevatähtede järgi oskasid nad ilmakaari määrata ning nende järgi lõpuks jällegi metsast välja tulla.

Kui aga ööpuhkuseks peatuma jäädi, raiuti kõigepealt puid maha, laasiti need okstest ja veeretati paarikaupa kõrvuti ritta. Iga tüvepaari vahele läideti aga tuli, mis võis seal hommikuni hõõguda, ilma et ta oleks kustunud. Kūpsetanud sel tulel liha ning söönud, heideti hõõguvate tüvede vahele mahalaotatud okstele puhkama, et hommikul värske ihurammuga karukoobaste otsimist jätkata.

Nõnda elasid metsloomaküttijad talvel. See elu oli karm, sest peale külma ja väsimuse tuli tihti ka nälga tunda. Kõigele lisaks oli aga hädaohtki varitsemas metsamehi, sest suured hundikarjad püüdsid tihtigi öösiti une pealt kallale tikkuda.

Ühel hommikul leiti aga karukoobas. Meelisel oleks olnud raske seda ära tunda, kuid küttide vilunud silm märkas seda kohe, sest hingeaur, mis karukoopast välja tungib, on küttidele kindlaks märgiks, et metsaline põõnutab pesas.

Märganud üht säärast lumega kaetud kuhja kahe suure haralise tamme vahel, tõstis karuküttide vanem märguandeks käe. Kohe seisatasid mehed ja osa neist astus koguni suuskadelt. Teised aga suusatasid vanema juhatust mööda ringi ning piirasid karukoopa ümber, et metsalisele ei võiks kuskilt jääda lahtist väljapääsu.

Meelis, kes kõike seda vaikselt pealt vaatas, tundis nüüd ometi, kuidas ta süda hakkab üha valjemini rinnus põksuma. Tõeliselt aga ei tundnud ta hirmu, sest hädaohus oli ta juba varemgi olnud ning koguni mitmel korral surmale lausa silma vaadanud. Kuid ometi oli see nüüd mingi imeline erutus, mis sundis teda kramplikult odavart pihku suruma ning ühtlasi ajas ka pea kuumaks.

Küttimine algas: mehed võtsid seljast oma odad ja karuküttimise hargid, hakates siis pikkamisi koopale lähenema. Seejuures muutusid nende vahekaugused üksteisest ikka väiksemaks ja väiksemaks. Ka Meelis tahtis nendega kõrvu edasi sammuda, kuid küttide vanem võttis talle lausuda:

«Sina jää meile selja taha, sest kui karu peaks juhtumisi sulle peale langema, siis ei oska sa tema vastu midagi ette võtta. Õpi enne!»

Kui siis mehed olid sel kombel karukoopale üsna ligi läinud, jäid nad peatuma. Võtnud seejärel oma haralised hargid, torkasid nad need otsapidi lumme, astusid neile peale ning harupoolt enese silmnäo kõrgusel hoides jäid ootama. Oda või teravaks ihutud pikk nuga paremas käes, seisid kütid õielihoitud harkidega ümber karukoopa ja varitsesid, kuna aga üks neist jooksis koopa juurde, hakates seda pika ridvaga suskima. Ridvaots tungis läbi lumekatte ning ühtlasi ka läbi hagude, mille alla karu oli sügisel pugunud. Algul jäi koopas kõik vaikseks, olgugi et õrritaja ühtepuhku aina torkis.

«Ott, noh, tule välja!» hüüdsid mehed.

Vaikus. Juba arvasid kütid, et nad on sattunud tühjale koopale ning peavad seegi kord saagita jääma. Kuid siis üsna äkki kostis koopast tasane urin. See oli kinnituseks, et metsaline puhkab sees. Urin muutus veelgi valjemaks ju koguni tigidaks, kuna aga meeste silmnägudele tekkis tõsidus. Käpikud heideti kiiresti käest ning kütid valmistusid palja käsi heitlusse minema.

Ja samas kuuldus murduvate okste ragin, lumi langes lahmakatena koopalt ning karu kargas välja. Ta oli tumepruun ja kasvult koguni nõnda suur, et kui ta end tagumistele jalgadele püsti ajas, siis ulatus ta kaugelt üle meeste peade. Nõnda suurt karu polnud isegi need vanad kütid ammu enam näinud. Ajanud oma lõuad pärani, tungis hingeaur tal välkuvate kihvade vahelt pahinal välja. Ta sätendavates silmades vilkus aga metsik ning tige viha.

«Hoi alt, kargab...!» kuuldus manitsev hüüd.

Kuid juba tormaski karu esimesele ettejuhtuvale mehele peale. See pistis aga osavalt oma hargi talle kurgu alla, ning metsaline ei pääsnudki enam edasi. Ning

ühtaegu virutas kütt talle odaga. Kuna aga karu kogu aeg rabeles, siis oda ei tabanud, vaid läks ainult nahka kriimustades mööda. Vihastudes äigas nüüd karu oma käpaga nii ägedasti, et hark purunes ning mees kukkus tagurpidi lumme. Kohe oli metsaline vihaselt tal kallal.

Kuid nüüd oli küttide vanem omakorda jaol. Ta torkas odaga metsalisele külge. Välväledalt pöördus karu uue vaenlase poole, kuna odavars raksatades murdus ja tera jäigi tal ribide vahele. Silmapilk oli hädaohtlik, sest mehel oli käes veel ainult nuga, mille ta vöö vahelt tõmbas, kuna aga kaaslased olid tal ikkagi nõnda kaugel, et keegi poleks jõudnud õigeks ajaks appi rutata. Meelis, kes kõike seda nüüd üsna lähedal seistes pealt nägi, ei hakanud enam sugugi kõhklema. Kui karu end uuesti tagumistele jalgadele ajades kaitsetuks jäänud kütile parajasti peale kargamas oli, jooksis Meelis kahlates läbi sügava lume ja lõi oma oda hooga karule rindu.

See oli teine haav, mis metsaline sai. Ta kukkus küll korraks mütsatades maha, kuid see jõuetus kestis tal ainult silmapilgu. Viimast rammu kokku võttes ajas ta mõirates end uuesti püsti ning äigas Meelist käpaga, kiskudes tal riided ainsa ropsuga lõhki. Nüüd aga olid teisedki kütid jaol.

«Õõt, sa peletis!» hüüdsid nad valjusti ja pistsid ta odadega mitmest paigast läbi, «Kuhu sa meeste käest ikkagi pääsed...!»

Sel kombel tapetigi see suur ning vihane karu, kelle nahast võis üpris tore ning soe saanivaip saada. Kui tapetud metsaline maas lamas ning kütid teda igapidi hindavalt uurisid, seisis Meelis lõõtsutades paigal. Ehk küll ta riided olid räbalaiks kistud, tundis ta siiski suurt rõõmu, et oli suutnud kaaslastele kasulik olla. Vanem karukütt, kes nüüd samuti oli end jalule ajanud, astus talle juurde ning ütles ta kätt surudes:

«Mu poiss, tänu sinule olen ma veel elus ning liigun ja kõnelen!»

Rohkem ta aga sellest ei rääkinud, sest karukütid olid üldse väga sõnaahtrad mehed — karmid ja tõsised, kes naerusid enestega ühes ei kandnud. Karul nülitati aga nahk sealsamas, lihakäntsakad jaotati kandmiseks meeste vahel, ja siis tehti puhkuseks peatus, et teisel päeval jällegi metsloomade küttimist jätkata.

Säärane oligi küttide elu, kui nad talve läbi metsades ringi kolasisid, tabades kord suuremaid, kord väiksemaid loomi. Kui aga õige suured talvekülmad juhtusid peale tulema, siis ehtasid nad kuuseokstest enestele onni, katsid selle pealt veel lumega, kuna sisse tegid tulelõkke, mille paistel võisid rahulikult puhata. Kinnikülmunud jõgede äärde sattudes kütiti ka saarmaid. Neid loomi oli aga hoopis raske kätte saada, sest nad olid üpris erksad ja kavalad. Kuid nende hinnalised nahad tasusid rikkalikult püüdmise vaeva. Saarmaid kütiti imekavalasti ülesseatud võrkude ja silmuste abil nende mängupaikadel, mis asusid käärurikastel jõekallastel, kuhu nad vahel tervete perekondadena kokku tulid liugu laskma.

Nagu inimene üldse harjub igasuguse eluviisiga, nõnda harjus Meeliski metsameeste kommetega ning õige peatselt oskas ka ise võrke ja püüniseid üles seada, mille pärast ta sai küttidelt aina kiita. Kuid ometi ei kavatsenud ta

lõplikult metsameheks jääda, vaid mõtles ikka ja alati tagasipöördumisele oma isakoju. Tõsi, nüüd ei saanud temagi enam kahelda oma isa surmas ning et ordurüütlid võimutsevad juba mitmendat aastat maa peremeestena ka Sakalas. Kõigest sellest räägiti ja kinnitati talle nii, et tal ei jäänudki muud üle, kui uskuda. Et ta aga oli langenud kihelkonnavanema poeg, siis hoiatasid karukütid teda ta kodupaika avalikult ilmumise eest. Nad ütlesid:

«Ordurüütlid võtaksid sind seal otsekohe kinni, kartes sinust enestele samasugust vaenlast, nagu oli seda su kadunud isa Lembitu.»

Säärased sõnad hakkasid aga Meelise südames idanema otsekui rammusale maapinnale langenud viljaterad. Oma südames andis ta juba nüüdsama salajase töötuse, et kui ta isa on tõesti langenud ristirüütlite ohvrina, siis on tema esimene kohus nende vastu võitlust jätkata.

11.

Pikkamisi hakkas talv lõppema ja jällegi oli saabumas kevad. Jällegi hakkas päike heledamini paistma, lumi sulas otsekui vaht, pages kraavidesse ja kadus siis hoopis. Konnad pistsid vee seest pea ja krooksusid, lõoke lõõritas õhus ja kaseladvas häälitsevad vint ja liirutaja. Rändlinnudki ruttasid kaugelt võõrsilt tagasi kodumaale ning hakkasid pesa ehitama. Maarahvas oli aga oma kodumaal paljudes paikades alla rõhutatud ning nukker, kuna Meelis oli muutunud hoopis kodutuks hulkuriks, kes ei tohtinud avalikult oma kodupaika tagasi minna. Esialgu läks ta koos metsameestega Ridalasse, et seal oma rühkunud ning talvisest kütielust rebenenud riideid korda seada, oma osa saagist kätte saada ja siis suvel, mil iga põõsas pakub varju ja kindlat pelgupaika, katsuda salaja koduteele asuda.

Samal ajal kui Sakalas ja teistes lõunapoolsetes maakondades võimutses sissetunginud ristivägi, olid taanlased võtnud Harju ja ka teised põhjapoolsed maaosad eneste alla. Maarahvas oli paljaks riisutud ja ristiisu ikkesse pandud. Küll tekitas säärane ülekohus rahva seas viha ja meelekibedust, kuid üha suurenevatele vaenlasehulkadele vastupanekuks hakkas meeste ramm pikkamisi vähenema. Säärasel kombel ei võinud aga enam kuigi kaugel olla aeg, mil kõigi maakondade meessugu on otsa saamas. Küll oli Meelise isa Lembitu mõned aastad tagasi õhutanud rahvast ning kutsunud rüütlitele vastupanekuks enneolemata suure maleva kokku, et neile täie valjusega vastu panna. Madisepäeval toimuski Sakala väljadel see suur lahing, mis aga siiski lõppes vaenlase võiduga, kellel olid liivi hõimud ja lätlased sunniviisil ja pettuse teel abivägedeks kaasa võetud. Lembitu ise oli aga selles tapluses otsa saanud.

Ainult läänepoolne maakond oli veel vaba, kuid peagi pidi seegi võõrale võimule alla jääma. See juhtus parajasti 1220. aasta suvel, kui Rootsimaa kuningas Juhan Sverkersson tuli omakorda suure laevaväega Lihula juures randa. Ja ilma et rootslased oleksid hakanudki pikemalt ümber vaatama, süütasid nad kohe mõned külad põlema ning tungisid Lihula linnusesse, mille hõlbuga vallutasid, sest enamik mehi viibis parajasti maad mööda laiali. Kaasas olid neil ka preestrid, kes otsekohe hakkasid nii noori kui ka vanu vägisi ristima, et neid sel kombel oma alamateks kinnitada.

Jätnud suure sõjaväe Lihula linnusesse maha, pöördus rootslaste kuningas õige peatselt tagasi oma kodumaale. Mahajäänud rootslased aga hakkasid seal ja kogu ümbruskonnas talitama nagu maa pärisperemehed kunagi, tehes oma asupaiku igapidi veelgi kindlamaks.

Kuid läänlasedki ei maga. Nad alustavad salajasi läbirääkimisi saarlastega, et ühise väega rootslasi ära hävitada. Rootsled püüavad aga Lihulas oma võimu kindlustamiseks Räväläs asuvate taanlastega sõprust sobitada. Kuid nagu see ikka on nõnda, et kus rohkem koeri koos, seal lake muutub vedelamaks, nõnda oli nüüdki: taanlased ei näinud seda sugugi hea meelega, et ka rootslased on

tulnud nendega saaki jagama. Ja seepärast ei saanudki nende vahel kuigi tihedat sõprust tekkida. Ka lõuna pool asuvad sakslased vaatasid rootslastele kadedana ning kõõrdi pilguga.

Läänlaste seas kestis aga käärimine kogu suve: mehed tulid suurte hulkadena metsadesse kokku ning pidasid omavahel nõu. Kihelkondade vanemad rääkisid ja õhutasid, andsid edasi saarlaste kindlad lubadused ning manitsesid mehi kokkukutsumise puhul valmis olla. Igaüks pidi siis tulema oma tapri, mõõga ja moonakotiga, nagu see tookord sõjakäigule minnes kombeks oli.

Nõnda, nõu pidades ja tulevaseks tapluseks rammu kogudes ootasid Läänemaa mehed suure kärsitusega oma Saaremaa hõimude päralesaabumist. Rootslesed elasid aga Lihula linnuse vallide taga üsna muretut elu. Ka lähemad külad olid nad eneste alla võtnud ning pidasid aru, kuidas kogu maad Rootsi kuningakrooni alla heita. Pärast kuninga lahkumist oli nende ülemvalitsejaks Lihulas Karl ja palju teisi väiksemaid maavürste, kes lipkondade eesotsas seisisid.

Kui siis augustikuu kätte jõudis, hakkasid saarlased tulema. Juba varahommikul võis rootslaste vahimees ülal linnusevallil silmata saarlaste purjekate lähenemist. Kõik nad ilmusid üksteise järel neeme tagant välja, kõigil värvikirjud, ning laigulised purjed punnis peal.

Viis, kümme, kakskümmend, nelikümmend laeva suudab valvur lugeda, siis läheb tal pea neist lausa kirjuks ning ta puhub pasunat. Peamehed jooksevad kokku, vahivad ja tunnistavad, et laevad pole omad. Kähku saadetakse nüüd käskjalad igale poole küladesse laiali ning kutsutakse kõik oma sõjamehed linnusevallide taha kokku.

Saarlased tulevad aga takistamatult randa, kus süütavad tuled, mille suits on märguandeks kõigile läänlastele, et abivägi on saabunud. Sel ajal kui siis meresõitjad kõik randa kogunevad, ilmuvad eemalt metsadest ka läänlased tihedates ridades, kuna nende peade kohal aina välguvad haljaks ihutud odad. Need on suured maarahva hõimude ühised hulgad, kes nüüd kahelt poolt Lihula linnusele peale vajuvad.

Rootslased puhuvad pasunaid, nende lipud pannakse linnusevallile lehvima ning nad valmistuvad otsustava tapluse vastu. Karl räägib ning õhutab mehi, piiskop aga õnnistab neid enne tapluse minekut ning valmistab langemise vastu ette. Suur lahing on algamas.

Sõnaviijad ratsutavad väeleeride vahel ning annavad vanemate tahtmisi üksteisele teada. Jalamehed ruttavad aga külge-külge kõrval jooksujalu edasi, kuna nende vööpaelte küljes ripuvad ihumiskivid kõlksuvad vastu kaitsekilpi või odavart.

Ikka kiiremini ning hoogsamalt tormatakse Lihula kantsile kahelt poolt peale ega taheta enam rootslasile isegi põgenemiseks ruumi jätta. Kuid rootslased on enestele ja linnusevallidele kindlad, nad loodavad kallalekippujaist siiski jagu saada.

Suure kära ja hõiskamisega veavad saarlased linnuse alla oma kiviheitkatapulte ning hakkavad neid üles seadma. Linnuse pihttara servalt paistavad

aga rootslaste raudkiivritega kaetud pead — nad on siiski üllatatud ning tõsised. Säärast pealetulekut võisid nad alati oodata, kuid et maarahva hõimud tulevad korraga nõnda suure väega, seda ei arvanud nad kunagi. Nii taanlased kui ka sakslased olid neile alati rääkinud, et maarahva hõimudel pole kunagi sõdimisel üksmeelt. Nüüd aga pidid nad suuresti kahetsema, et olid säärast kõrvapuhumist eneste kahjuks kuulda võtnud.

Enne kui päristaplus sai veel alata, laskis rootslaste hertsog Karl puhuda sõjasarve ning tõusis siis ise linnuse pihttara tagant kogu oma suuruses püsti ja hüüdis tõlkija suu läbi nõnda:

«Miks olete nõnda suure vaenuväega meile peale tulnud, kuna ometi on meie kuningas kokkuleppe järgi alistanud enesele selle linnuse!»

«Vaat see siin on sulle kokkulepe, rootsi hunt!» hüüdis saarlaste vanem vihaselt ja viibutas oma päratu suurt mõõka, kuna kõik ta mehed puhkesid naerma.

«Hõ-hõh-hõõ!» kajas see naeruhoo läbi saarlaste ridade ning kostis siis ka läänlaste poolelt vastu. «Nemad tulevad rääkima meile lepinguist, nemad, kes ise ühestki lepingust kinni ei pea!»

Kui siis Meelis juhtus saarlaste vanema poole vaatama, ei suutnud ta üllatushüüet tagasi hoida — see oli ju sama saarlane, kelle laevaga ta Väina jõelt merele põgenes ning tormi kätte sattus.

«Avage väravad ning andke heaga alla!» nõudis saarlane.

«Ei, Kristuse ja kuninga nimel, mitte kunagi!»

«Siis tapame teid kõiki nõnda kindlasti kui minu nimi on Huldo!»

Saarlase hääl oli ähvardav, kuid oma õnnetuseks ei võtnud rootslased teda mitte kuulda. Nad koguni valmistusid ägeda kähmluse vastu, olles kogunud kivegi üles kantsiservadele, et neid sealt kallaletungijaile kaela veeretada ning sel kombel pihttara tagant hõlbuga vastu panna.

Ja siis algas taplus. Saarlased ühelt ja läänlased teiselt poolt püüdsid üksteise õlgadele ronides üles vallidele ehitatud pihttarale pääseda. Rootslased aga, teades, mis neid kantsi langemisel on ootamas, panid meeletu visadusega vastu. Hertsog Karl ise oli igas paigas mehi julgustamas ning näitas oma vaprusel eeskujul, kuna aga ta piiskopist vend hüüdis ühtepuhku jumalat appi ning kisendas taevase vägevuse poole. Ehk nad küll kõik olid suures kitsikuses ja hädas, ei lasknud nad ometi ründajail vallidele tungida.

Nähes, et sel kombel võib piiramine pikaks venida ning ka kaotused on suured, kutsus saarlaste vanem Huldo oma mehed tagasi ning andis sellest ka läänlastele teada. Mehed tõmbusid lõõtsutades vallidelt eemale, kuna aga rootslased, pidades seda ründajate taganemiseks, hakkasid igasugusel häbiväärsel kombel nende üle irvitama.

Saarlastel oli aga nüüd varuks hoopis teistsugune nõu, mida nad merelahingutes olid alati suure osavusega kasutanud: nad tõid laevadelt maale oma tõrva- ja vaigutünnid ning hakkasid linnusevallidel tuld tegema. Pihttara ning pulvärgitaolised kaitsetornid, mis kõik olid ehitatud puust, võtsid õige

peagi tuld ning hakkasid leegitsema. Algul püüdsid rootslased tuld veega summutada, kuid märkasid õige peagi selle kasutust. Juba võtsid nende vallidele lehvima pandud lahingulipudki tuld.

Kõike seda nähes haaras hertsog Karl ühe oma leegitsevatest lippudest ning kutsus kõik mehed kokku — neid polnud enam kui viissada mõõgakandjat —, ja hüüdis neile nõnda:

«Rootsi vennad, kui meie ei taha siin paganate süüdatud tule läbi otsa saada, siis peame ise neile pihta lööma. Avage väravad ning tormakem peale, Issand ei jäta meid seegi kord maha!»

Linnuseväravad paisati lahti ning rootslased valgusid neist rüsinal välja. Nende mõõgad välkusid peade kohal, üks löök oli ägedam kui teine. Paljud neist olidki juba tule läbi kannatada saanud — kel olid juuksed kõrbenud, kel habe, kuid vapralt rühkisid nad kõik taplusse. Nad tormasid valli nõlvakuilt alla ning andsid löögi otse saarlaste rinderea keskele, ähvardades seda pooleks raiuda. Selles meeletlikus võitluses, kus üks vaenupool tapleb oma elu eest, pididki saarlased pisut tagasi tõmbuma. Seda nähes said rootslased enam julgust ning rõhusid kangemini peale.

«Rootsi vennad, jumala nimel!» hüüdis nende piiskop, kõrgemale tõstes risti, mida ta kogu aeg käes hoidis.

«Lööge paganaid, ja teie pärite igavese aukiituse ning kuninga tänu!»

«Löö, löö paganaid!» kajasis hüüded.

Nüüd heitsid saarlased kõik oma viskeodad rootslaste pihta, kahmasid mõõgad kätte ning hakkasid omakorda peale suruma. Ühtaegu vajusid külgedelt ka läänlased peale ning rootslased sattusid rõngasse, kust neil enam polnud võimalik läbi raiuda. Kähmlus oli äge, kuid ründajate rõngas tõmbus ikka koomale ja koomale, kuna rootslasi langes üksteise järel ning nad sulasid kokku otsekui kevadine lumi päikese käes.

Lahing lõppes. Kõik rootslased olid langenud ning mitte ühelgi neist ei õnnestunud pääseda. Ainult mõned neist juhtusid haavatuina veel elama, kuid nendegi lõpp oli lähedal.

Kähmlusest väsinud saarlased heitsid aga käest oma mõõgad ning istusid sinnasamasse langenute ja haavatute kõrvale lahingupaigale maha, et pisut hinge tagasi tõmmata. Nad vallandasid oma vammusehõlmad, võtsid peast paksud härjanahksed mütsid ning pühkisid käeseljaga otsaesiselt higi.

Suur taplus oli lõppenud võiduga, vaenlane hävitatud viimse meheni ning Lihula oli jällegi rootslasist vaba.

Meelis, kes samuti oli taplusest osa võtnud ning ainult õnnekombel pääsenud üsna kerge kriimustusega, liikus nüüd lahingupaigal ringi, otsides saarlaste vanemat. Kuid üsna juhuslikult sattus ta haavatud rootslasele, kes oli teistest märgatavalt toredamini rietatud. See oli Tingsrydi maavürst Olopi poeg Sigurd. Mõlemad nad tundsid teineteise peaaegu ühekorraga ning olid sellest väga üllatatud.

«Ära puuduta minusse, ma suren niikuinii üsna pea,» ütles Olopi poeg Sigurd.

Sõnagi lausumata pistis Meelis oma mõõga vööle ning jäi lamaja kõrvale seisma. Tal oli kahju näha endist vägevast meest siin nõnda abitult suremas, aga mis ta sai sinna parata.

«Meelis, sa ei võtnud siis minu nõuannet kuulda ning muutusid uuesti paganaks!» ütles Olopi poeg Sigurd kustuva häälega. «Jumal ei anna seda sulle kunagi andeks!»

«Seal, kus on mu isad ja vennad, seal on ka minu paik!» kostis Meelis tumedalt. «Nendega tahan ma elus ja surmas alati ühes olla!»

Tingsrydi maavürst sulges silmad ning vaikus — ta surm oli õige lähedal. Ta oli järgnenud oma kuninga kutsele ning tulnud siia kaugele Läänemere taha võitma ta senistele maadele lisa. Kuid kuninga säärase maadeahnuse pidi nüüd nii tema kui ka paljud teised rootsi mehed lunastama oma eluga. Ta sureb siin kaugel eemal võõrsil, ilma et ta tütar Astrid sellest teakski.

«Meelis,» lausus siis Olopi poeg Sigurd kustuva häälega ning avas silmad, «Meelis... minu tütar Astrid... Sa tead... aga tema ei tea seda kohta, kus suren...»

Meelis kummardus ta kohale, et paremini kuulda sosisevaid sõnu.

«Paljasta mu rind... võta ristike kaelast, toimeta see Astridile... sa lubad, tõota!»

«Ma teen seda!» hüüdis Meelis, kuna nutt kippus tal kurku tulema.

Ehk küll see mees, kes lamas nüüd tema ees ning oli suremas, oli tema rahva vaenlane, siis ometi tõi nüüd surm lepitust ning sundis unustama vihavaenu. Ta avas surija kuuehõlmade sõlmed ning paljastas ta rinna, millel rippus tilluke kullatud rist. Otse ristikesest kõrvale oli aga Olopi poeg Sigurdi rinnas mõõgahaav, mis näis tegevast talle valu.

«Ära surnut rüveta,» kuulis Meelis äkki enese selja taga häält ning kellegi käsi asetust raskelt ta õlale. See oli saarlaste vanem Huldo.

«Ma ei rüveta, vaid täidan ainult tema viimset soovi...»

«Sa eksid, sõber, surnul ei ole enam ühtki soovi,» lausus saarlane pead vangutades.

«Ta on veel elus!» kinnitas Meelis.

«Aga, mu poiss, kus olen ma sind varem näinud?» ütles nüüd saarlane maha istudes ning kätt mõõgapidemele toetades.

«Eks ole sina see saarlane, kellega koos meretormi sattusime ning merelainetes lahku läksime.»

«Millal, ma olen paljudes tormides olnud?»

«See oli siis, kui laevad Riia all käisid...» lausus Meelis ja hakkas Olopi poeg Sigurdi kaelast võtma ristikesest, kuid pidi siis võpatades eemale tõmbuma — rootslane oli vahepeal hinge heitnud. «Surnud!»

«Kärvaku nad kõik,» urises seepeale Huldo, «ega nad meiegi vendadele pole halastanud...»

Võtnud surnu kaelast verrega määrdunud ristikese pistis Meelis selle oma saapasääre vahele ning ajas enese sirgu. Ka saarlane tõusis ning ütles, et nüüd ta mäletab teda — on Lembitu poeg Meelis. Ta imestas, kui suureks ta on vahepeal sirgunud, ning hakkas siis pärima kõigest, mis temaga vahepeal oli juhtunud. Kõrvu sammudes läksid nad lahingupaigast eemale.

Kahju oli nüüd Meelisel Olopi poeg Sigurdist, kuid ta pidi selle kahetsustunde alla suruma, sest kõigest hoolimata oli ta ju ikkagi vaenlane, kes oli tulnud sõjatama ta isade põlist maad. Kahju oli ka tema tütreast Astridist, kellele ta peab selle ristikese kätte toimetama, nagu oli surnu viimne soov.

Lihula kants põles aga veel järgneva öögi, enne kui ta tuhaks muutus. Saarlased ja läänlased kogusid lahingupaigalt kõik oma langenud kokku, asetaskid need puuriitadele ning süütasid põlema. Ja sel ajal, kui tuli neid tuhaks muutis, laulsid mehed oma langenud kaaslastele aukiituseks kibedat itkulaulu. Langenud vaenlaste surnukehad maeti aga maamulda, sest neid ei peetud selle väärseks, et lasta tule läbi au ning puhtusega maa pealt kaduda, vaid nad pidid mullas õige kaua veel kõdnema.

Peatunud veel mõne päeva Läänemaal ning varustanud oma laevu värskes joogiveega, alustasid saarlased kojusõitu. Rannal suruti veel üksteise käsi, tänati abi eest ning anti vastastikku lubadusi ikka ja alati üksteisele abiks olla. Meelisega rääkis saarlaste vanem Huldo veel pikalt ja kaua, andes talle ühes kui teises asjas nõu ning lubades tulla kunagi ka Sakalasse teda külastama. Kui siis lõpuks saarlased olid kõik laevadele läinud ning purjed lahti päästnud, hakkasid nad pikkamisi kaldast eemalduma. Neile lahkumistervituseks süütasid mahajääjad kaldal tule, mille vägevad suitsusambad paistsid veel kaugele merele, märku andes, et läänlased neid tänutundega meeles peavad.

Ka Meelis hakkas lahkuma, et ükskord ometi pärast pikka vaheaega jälle tagasi koju jõuda. Lahingupaigalt oli ta saanud enesele toreda varesekarva hobuse koos sadulaga, ning nüüd ei suutnud teda peatada enam miski. Tõsi, teekond Leholasse oli pikk, kuid veel pikemaid teekondi oli ta juba maha käinud. Ta asus teele, teadmata, kas tal kodupaigas omakseid enam ongi.

12.

Jällegi oli saabunud rukkilõikuse aeg. Päike paistis lausa küpsetades helesinisest taevast, kus valged pilvesõõnad aeglaselt edasi liikusid. Juba mitmendat päeva polnud tunda tuulehõngu, mis oleks liigutanud valminud viljapäid. Kõrsvili oli rammusana maa seest üles kerkinud, kuid nüüd polnud enam käsi, mis oleksid suutnud kõike seda koristada — sõjatuhin oli uinutanud palju Sakala mehi.

Hirmunult lennates tiirutas taeva laotuse all meigas, kuna kull oli otsekui nool tal kannul. Küll püüdis see metstuvi tagaajaja käest pääseda, tõustes kord kõrgemale või siis laskudes allapoole tagasi, kuid kull aimas kõiki ta liigutusi järele ega lasknud teda silmist. Vahemaa nende vahel kahanes aga silmanähtavalt. Ja kui siis põgenev meigas oli viimast kõrvalepõiget tegemas, lõi kull oma kõverad küüned talle selga ning kadus koos saagiga metsa, mis suure rohumaa taga algas.

Tollest samast metsast väljus kaks ratsanikku — üks üsna nooruke, teine aga aastates mees. Mõlemal olid ruuged juuksed kahele poole lauku soetud, kuna silmnäod olid päevapaistest tublisti pruunistunud. Nad olid tulnud mööda Paala lahingumeeste teed ning jäid metsaserval peatuma. Nende silme ees avanes suur lagendik, kus kolm aastat tagasi oli löödud Paala ehk Madisepäeva lahing.

«Vaata, Meelis,» ütles vanem ratsameestest ning pühkis käeseljaga otsaesiselt higi, «nüüd on sellest kolm suve täis saamas, kui meie sessamas paigas siin ristirüütlitega taplust pidasime. Siin langes ka sinu isa Lembitu!»

Kõneleja oli Lembitu vend Õnnepäeva, kes nüüd kaotatud lahingut meenutades üsna vaikseks jäi. Meelis aga hüppas sadulast, laskus silmili maha ning andis suud sellele maamullale, kus ta isa ja suguvendade veri oli pidanud nõnda ohtrasti voolama. Pärast pikki aastaid kestnud eksirännakuid oli ta lõpuks tagasi koju saabunud. Kuid kui palju oli seal vahepeal teiseks muutunud: ta koduküla oli hoopis ümber ehitatud — uued majad ja rehetoad, sest vaenlane olevat vanad kõik maha põletanud. Ka rahvast oli kihelkonnas hoopis vähemaks jäänud, sest lahingutes saanud palju mehi otsa. Ta emagi oli surnud ja paljud teised, keda ta veel mäletas, enneaegselt otsa saanud. Elas veel ta lell Õnnepäeva, kes häda sunnil oli pidanud piiskopi sulastelt rahu paluma ning end täielikult nende meelevalda alla heitma. Ja nüüd siis oli lell ta siia toonud, et näidata talle seda lahingupaika, kus temagi isa oli suigutanud mõök.

«Vaata, Meelis,» ütles Õnnepäeva käega paremale osutades, «sealst samast metsaservalt jälgisime koos sinu kadunud isaga nende tulekut — oi-oi, kui palju neid oli! Ainuuksi raudvammustega rüütleid oli enam kui kolm tuhat äravalitud meest, peale selle aga veel lätlaste ja liivlaste abiväed. Maa põrus ümberringi, kui nad kõik korruga tulid. Ja ma ei salga — hing kippus mul seda suurt väge nähes värisema. Kuid sinu isa ei kartnud, ta oli kärsitu ning kippus lahingusse, ja see ta hukatus oligi! Tõsi, meiegi vägi oli enneolematult suur, sest kokku oli

tulnud peale meie oma Sakala meeste veel ridalasi, harjulasi, rävälasi, virulasi ja järvalasi, koguhulgas kuus tuhat mõõgameest. Ka vene liiduvägi lubas meile appi tulla, kuid jäi hiljaks. Ja seega oli vaenlane meist hulga poolest üle.»

Õnnepäeva tegi lühikese peatuse, kuna Meelis vaikis endiselt. Oma vaimusilmadega nägi ta nüüd neid kole suuri vaenlase väehulki, mille liikumisest ta lell parajasti pajatas. Ta nägi, kuidas rüütlid oma raudvammuste kolisesdes ikka lähemale ratsutavad, kuulis lätlaste pöörast ning võiduahnet kisa ja hobuste hirnumist. Siis aga jätkas lell uuesti:

«Meil oli vägi metsas ootamas, sakalased kõik paremal käel. Vaenlasel polnud aga sellest aimugi, sest ta liikus poolpõiki meie varjupaigast mööda. Oli ülim aeg neile küljelt peale lüüa. Seni olime lasknud neid meie otsimisega küllaltki juba väsida. Lembitu tõstis esimesena mõõga, ta käsuhüüd kajas kaugele ühest rindeservast teise, ja siis kargasimegi kõik hundi kombel oma varjupaigast välja. Seda nähes pöörasid rüütlid oma hobused meile vastu ja langetasid oma pikad odad õieli ette, kuna liivlased ja lätlased asusid nende külgedele. Ja siis...»

Ta vaikis.

«Ja mis edasi, lell, kõnele!»

«Paljut seal enam ei olegi,» kostis Õnnepäeva nukralt. «Liivlased lõime küll laiali, rävälased tungisid neile odadega peale, raiusid läbi ning hakkasid siis ristirüütlite voorisulaseid kimbutama. Rüütlite raudvägi lõhkus aga keskelt meie rinderead kaheks, tungis oma seaninaga läbi ning rühkis edasi. Sinu isa Lembitu, kes parajasti lätlastega kähmles, nägi kõike seda kõrvalt. Ta pöördus ümber, et keskriinde väele appi rutata, ja siis see õnnetus meil juhtuski...»

«Kõnele edasi, lell, ma tahan kõigest kuulda!»

«Kurb on sellest rääkida,» lausus Õnnepäeva silmalaugu pühkides. «Sinu isa langes seljatagusest hoobist, teda häbistati... ta pea raiuti otsast ning viidi võidumärgina Riiga... Meie vägi läks segamini ja hakkas põgenema tagasi metsa... paljud said otsa... Vaenlane tuli aga Leholasse järele, põletas külad, võttis veised, lambad, hobused ja vilja... Ja siis ei jäänud meil enam muud kui halastust paluda ja lasta end ristiveega kasta...»

Sõnagi lausumata neelatas Meelis kuuldavalt, kuid ühtki pisarat ei lasknud ta enesele silma tungida. Ainult ta otsaesine tõmbus seejuures tihedasti kurdu ning kulmud vajusid koomale. Lõpuks ta küsis:

«Ja minu isa põrm, sai see auga tuhaks põletatud?»

«Ei, vaenlane ei lasknud. Ta ise mattis kõik langenud malevlased maamulda, ajades kõik külakonnad kokku haudu kaevama. Vaata, tolle kõrgema kääpa all puhkabki sinu isa põrm — ta on seal kuhjas koos teistega!...»

Meelis sammus kääbaste juurde, jäädes seal norgus päi seisma. Tekkis sõnatu vaikus. See oli tumm ning tuikav valu, aga ühtlasi ka kibe kättetasuiha, mis nüüd Meelise südant läitis. Kuidas oleks nüüd kõik võinud teisiti olla, kui ta isa oleks veel elanud. Tema poleks iialgi leppinud alistumise ja ristiveega, sest ta oli uhke

ning paindumatu. Aga lell oli nõus, sest rahulik elu oli talle ülem vara kui au ja puutumatus.

«Meelis, lahkume nüüd ja hakkame tagasi kodu poole liikuma,» lausus siis Önnepäeva kätt ta õlale asetades. «Õhtu läheneb, siin vanade mälestuste juures ei tarvitse meil enam kauem kurta.»

«Vanad mälestused ongi need, mis meile uut elujulgust annavad,» kostis Meelis. «Mina ei jää enne rahule, kui ma oma isa ja vendade vere eest olen ristiväele tasunud!»

«Poiss, kas pole Sakalas küllaltki palju verd juba valatud,» lausus nüüd lell karedalt, «et sa söandad kättetasumisest rääkida. Vaata praegu sedasama nurmegi siin, kus rohi nii rammusalt kasvab. Kõik see on sakalaste ja meie hõimude veri, mis neid taimi nüüd turgutab. Kas tohime seda unustada?»

«Meie ei unusta seda kunagi ning tasume!» kostis Meelis tuliselt.

«Ei, mu poiss, sinu meeled liiguvad väärsti. Meie peame just unustama ning laskma vanadel mälestustel murukamara alla kaduda, et rahvas võiks sellest pikast sõjaviletsusest ükskord ometi toibuda.»

«Ei, lell, nõnda kaua kui Sakalas veel mehi leidub, ei lepi nad ülekohtuga kunagi! Neid tuleb õhutada ning kokku ajada!»

«Tõsi, Meelis, mehi võib tuliste sõnadega vaenule õhutada, nad tulevad jälle, kuid veel valusamad on siis need vitsad, mis neid uuesti löövad. Seepärast unustame tehtud ülekohtu ning lepime selle vähesegagi, mis meile meie õigustest on veel alles jäetud.»

«Ei, lell, orjuses mitte kunagi, sest orjaleib on kõige kibedam,» ütles Meelis ägedalt.

«Noor veri ja tuline aru, mõistus aga ei ole sul veel küpseks saanud,» pomises Önnepäeva. «See on lausa sõge pusklemine, nagu sinu kadunud isalegi mitut puhku ette heideti. Ei see too kunagi head, vaid kisub ikka vaenu poole. Kui vaenlane on vägevam, siis rammukatsumine temaga on ja jääb alati asjatuks.»

Kaua vaidles Meelis oma lallega, üks kättemaksu mõtet igapidi laites, teine selle järele lausa kisendades. Oma noorusest hoolimata ei tahtnud nüüd Meelis oma lalle arukat nõuannet sugugi kuulda. Ta lubas koguni hakata talust tallu ja külast külla rändama ning rahva seas uut vaenutuld õhutama.

«Hoidu säärasest sõgedast ettevõtmisest, poiss, või ma ise lasen sind siduda, et sinu läbi rahvale uut hukatust ei juhtu,» hoiatas Önnepäeva.

«Kuidas, lell, mind, omaenda venna poega, tahad sina siduda lasta?»

«Jah lasen siduda ja annan Viljandi foogtile hukkamiseks välja...»

«Mind, lell...?!»

«Jah, ennem saagu otsa üksainuke meie soost, kui et tuhanded peaksid tema pärast kannatama ning mõõga läbi otsa saama. Säärast hukatuslikku verevalamist ei suudaks rahvas enam välja kannatada ning ta sureks siis hoobilt välja.»

«Lell, parem on ikkagi auga otsa saada, kui häbiga edasi elada,» sõnas Meelis. «Lell, ärka üles oma pimedast tuimusest, ava ning pese puhtaks oma silmad ristiveest! Kas sa siis tõesti pead orjapõlve paremaks kui ausat surma, lell?!»

Sõnagi lausumata hüppas Önnepäeva sadulasse.

«Mine, lahku Leholast, mine kogu Sakalamaalt hoopis välja ning ära sa enam tagasi tule! Sa oled säärane kääriv mõru humal nagu su isagi, kes kunagi ei tahtnud orduvendadega ühtki kokkulepet sobitada, vaid aina haudus tüli ja sõda...» ütles Önnepäeva.

«Ära minu isa mälestust teota!»

«Ma ei teota, aga räägin, missugune ta oli. Ja säärane sõge, leppimatu meel, mis temast on sinusse edasi läinud, hävitab kogu meie rahva. Mine heaga siit minema, või muidu saad veel õige kibedat surma tunda!» hüüdis Önnepäeva minema ratsutades.

Kauaks jäi aga Meelis oma isa kalmule istuma. Ta süda kurtis, hing ahastas sees, kuid ühtki pisarat ta ei valanud. Aeg-ajalt puudutas ta käsi mõõgapidet või siis jällegi näppisid sõrmed selle vaseliste kallal. Ta hobune sõi aga rahulikult krõmpsutades rammusat rohtu.

Aeglaselt ratsutas Meelis mööda maanteed, mis nüüd oli paiguti rohtunud. Mõned teed ja rajad kadusid aga umbrohtu hoopis, sest vähe oli järele jäänud inimesi, kes neid veel tallasid. Ta ei teadnud, kuhu minna ning kuidas oma sammusid seada, sest isakodus polnud tal enam midagi teha. Lell oli seal andnud end piiskopi meelevalda alla, lasknud end ristida ning hoidus nüüd hirmuga orduvendade poole. Tema aga oli nüüdsest kodutu hulkur.

Kui Meelis metsavahelisele teele jõudis, tuli talle seal üksik teekäija vastu. See oli vana, pika halli habemega mees, võörkott paelapidi rippumas seljas. Kepile toetudes sammus ta väsinult edasi. Nähes aga siis maanteel vastutulevat ratsanikku, tõmbus ta kartlikult kõrvale ning otsis metsast varju. Meelisel oli kahju selle vanakese asjatut kartust nähes, kahju just seepärast, et see teda oma vaenlaseks pidas. Ta kannustas hobust ning ruttas sinna paika, kus vanake tal silmist kadus.

«Oh-hoi, vanataat, ära mind pelga!» hüüdis siis Meelis hobust peatades. «Mine rahuga oma teed, mina ei tee sulle halba!»

Pärast lühiajalist vaikust hakkasid puhmad kahisema ning peitupugenud teekäija tuli välja. Rietatud oli ta punasesse särki, jalas olid tal viisud ja sääred mähitud valgete raskudega. Mõlemad vahtisid uurivalt teineteisele otsa, kuni siis Meelis kargas sadulast ning hüüdis käsi laiali sirutades:

«Ivo, see oled ju sina, Ivo... sa elad!»

«Ja sina... Meelis...!» hüüdis omakorda vanake, kuna ta silmad muutusid niiskeks. «Ma ei julgenud loota, et sind kunagi veel näen... kuid ometi oled sinagi veel elus!»

Mõlemal oli nüüd meeleliigutus nõnda suur, et nad tükil ajal ei saanud enam sõnagi suust.

Kui esimene üllatustuhin möödus, siis istusid nad teeveerde maha ning hakkasid teineteisele oma elujärjest pajatama. Ivol palju rääkida ei olnudki — ta seletas, et algul olnud ta ordurüütlike käes vangis, kust hiljem pääsenud põgenema. Siis hoidnud ta end mõnda aega metsades varjul ja nüüd olevat ta minemas Pihkvasse tagasi oma vanale isade maale.

«Aga sinna oleksid sa võinud minna juba ammu,» lausus Meelis, «sest teadupärast laskis minu kadunud isa sind ju priiks.»

«Tõsi, Meelis, et ta mind priiks laskis,» kostis Ivo. «Kuid ma ise ei tahtnudki minna, sest elasin ju Leholas nagu oma kodus... Kuid pärast seda, kui Rooma preestrid oma rüütlitega tulid, kadus kõigil vabadus ja seepärast olen nüüd otsustanud minna...»

«Ivo,» ütles Meelis äkki pead tõstes, «ma tulen koos sinuga Pihkvasse!»

«Tahad Pihkvasse tulla?»

Kuigi Meelise säärane kavatsus rõõmustas elatanud meest, ei suutnud ta ometi säärast tahtmisest otsekohe aru saada ning lausus:

«Meelis, mõtle enne järele — seal on võõras rahvas ja võõrad kombed, kas sa nendega koduned, ehk küll minu suguvennad on kõik lahked ning võtavad külalisi kahel käel vastu.»

Neid sõnu ei pannud aga Meelis tähelegi, vaid ta lausus:

«Ivo, ons see tõsi, et vene liiduvägi oli madisepäevaks meile appi tulemas?»

«Tõsi, Meelis, sinu kadunud isa rääkis sellest kogu aja ning ootas neid... kuid teed on pikad, alati ei jõuta õigeks ajaks pärale.»

«Ivo, aga kui meie nüüd läheme ja kutsume venelasi uuesti... kas nad tulevad?»

Vana sulane vajus mõtteisse, enne kui ta võttis kosta: «Kui meie neid ei kutsukski, ka siis nad tulevad, sest ükski peremees ei salli, et maa piiridel marukoer teda alati varitseb. Kui mitte täna-homme, siis ülehomme kindlasti hakkavad need Rooma kristlased, kes ei vääri muud kui et neile sülitada, tungima ka Pihkva maadesse. Ja seepärast on ju pihkvalastele enestele kasuks, kui nad neid juba oma väravate taga löövad.»

«Kasu oleks sellest ka meil!» hüüdis Meelis tuliselt.

Nüüd hakkas Ivo hoopis avameelsemalt seletama. Ta rääkis, et selleks ta õieti tahabki seda pikka teekonda Venemaale ette võtta, et õhutada oma suguvendi sakalastele appi tulema.

«Kui Novgorod ja Pihkva korruga üles tõusevad,» ütles Ivo, «siis lähevad ka siinsete hõimude käed paeltest jällegi lahti ning piiskopi risticsõitjaist võime siis hõlbuga jagu saada.»

«Sul on õigus, ilma liiduväeta oleks meil raske, sest rahvas on pisike...» kinnitas Meelis.

Nõnda nad, üks vana ja teine nooruke, istusid veel kaua ja pidasid omavahel aru, kuidas vene liiduväe abiga sakalasi vabastada ristiusu ikkest, mille ordurüütlikud olid neile sõjaga peale pannud.

Tõsi, Leholast Pihkvasse oli palju maad. Kuid kes oma südames on midagi tõsiselt ette võtnud, sellele pole ükski teekond pikk ega ülesanne raske, vaid ta saab sellest lõpuks ikkagi üle. Nõnda oli nüüd ka Meelise ja Ivoga.

Kui päike oli juba looja minemas, asusid nad mõlemad teele.

Päeval puhates ja matkates öösi, et mitte ordulaste kätte sattuda, nõnda nad rändasid Pihkva poole. Kordamööda istusid nad sadulas, kordamööda valvasid puhkustel.

Jällegi kadus Meelis Leholast mitmeks aastaks. Temast ei kuulnud ega teatud enam midagi. Mõned rääkisid, et ta on metsas kiskjate kihvade läbi otsa saanud, teised teadsid jällegi pajatada, et orduvennad on ta kinni püüdnud ja hukanud. Tõde ei teadnud aga keegi.

13.

Meelise kadumisest oli möödunud mitu aastat ning ta endises isakoduski hakati teda unustama. Näis, nagu oleksid vanad haavadki hakanud paranema ning rahvas leppima uue, ristirüütelite toodud eluviisiga. See elu oli aga üpris vilets, milles inimesi pappide kollitussõnade abil sunniti elama.

Kuid viha ristiusu ikke all hõõgus otsekui tuli tuha all ikka edasi, ja kui aastaid oli täis saanud 1222, lõi see uue hooga lausa lõkkele. Kõige esmalt tõusid üles meresõitjad saarlased, kes, lammutanud kantsi, mille varal piiskop oma mõõgasulastega neid ikkes hoidis, tulid sõjasõiduga mandrile. Seal saatsid nad oma sõnaviijad üle kogu maa kihelkondadesse laiali õhutama ka teisi sedasama tegema. Nad kutsusid rahvast üles ära hävitama ristiusu nime, mille abil oli kogu rahvas ikkesse pandud.

Suured pahandused tõusid siis kogu maal.

Rahvas sirutas käe relvade järele ning algas koletu ordurüütelite, mõõgasulaste, pappide ja munkade tapmine Harjus, Järvas, Virus ja Sakalas. Viljandi linnuses, kus parajasti asusid mõõgavennad ja kaupmehed, tungis talurahvas pühapäeval kirikusse ning hukkas seal orduvendi eesotsas nende foogtiga. Sealt läks osa mehi Leholasse ja seejärel edasi Järvassegi tegema sedasama, mis seal tegemata oli jäetud. Verised mõõgad, millega orduvendi oli tapetud, saadeti ühtlasi Viljandist Tarbatusse sõnumiga, et tehtagu seal rüütelite ja palvevendadega nõndasama, nagu seda sakalased on teinud.

See oli märguandeks, mille järgi ka tarbatlased talitasid. Nad tungisid rüütelle kallale, tapsid nende foogti Johannese, selle sulased ja palju kaupmehi, kes kavala pettusekaubaga olid rahvast küllaltki surunud. Tarbatu preestrit Hartvigi ei tahetud aga nõndasama surmata, olgugi et temalgi oli küllalt süüd. Mehed asetasid ta ühe härja selga istuma, sest ta ise oli peaaegu nõndasama lihav nagu see härgki, ja heitsid siis liisku, et kumb neist tappa. Liisk langes härjale ja see ohverdatigi, preester Hartvig jäeti seekord ellu.

Vastuhakkamine toimus igas paigas. Ühise nõu ja ettevõtmisega taheti kõigis maakondades kõiki kristlasi oma piiridest välja ajada ning maa neist täiesti puhtaks rookida. Ristiusu kommete hävitamiseks kaevasid nad oma surnud haudadest välja ja põletasid nad endise isaisade kombe järgi tuhaks. Oma maju ja linnuseid pesid nad aga veega ning küürisid neid tuha ja luudadega, et ristiusust ei jääks paha haisugi järele. Kõigist ristiusu kommete järgi tehtud lepetest ei tahetud aga enam midagi teada. Riiga saatis rahvas oma saadikud, lastes neil ütelda, et uut rahu on nad valmis sõlmima, kuid kunagi enam ei taha nad vastu võtta ristiusu iket, nõnda kaua kui neist veel on olemas üheaastane või küünrapikkune poisike. Ja nad nõudsid tagasi oma pantvangid, lubades rüütelvendi, keda neil veel juhtus elusaina köidikuis olema, anda vastutasuks. Kitsikuses oli piiskop valmis tegema kõike.

Kuid viisteistkümmend aastat kestnud sõda oli maad laastanud nii, et mehi oli üpris väheseks jäänud. Üksinda oma väevõimuga oleks raske olnud risticõitjaile vastu panna. Ja just seepärast pöördusidki uued rahva valitud maavanemad abipalvega Pihkva ja Noogardi venelaste poole, kes jagasid nendega oma hobuseid ja relvi nagu vennad kunagi. Venelased olid meelsasti valmis välja sirutama oma abivalmis käe. Nad koondasid mitmeid väesalku ning tulid, asudes maa pärisrahva kõrvale linnustesse. Seal koos ühise nõu ja oskusega ehitati patarellisid, kivikookusid ja harjutati end ühiselt ammulaskmise kunstis.

Tarbatu linnusesse, mis asus suure Emajõe ääres, saabus vürst Vjatško juhatusel abivägi Pihkvast. Kui see vägi läbi avatud väravate linnusesse sammus, võttis rahvas teda seal rõõmuhõisetega vastu.

Kõrvu Vjatškoga ratsutas linnusesse noor sõjamees, kes oma juuste värvi poolest temast tublisti erines. See oli Lembitu poeg Meelis. Vjatško, kelle lõuga piiras tume habemesäbar, milles nüüd oli märgata vanaduse rauda, oli oma seisuse vastaselt üpris lihtsalt riietatud. Ka Meelis kandis ülilihtsaid riideid. Kuid nüüd ta polnud enam endine rõõsanäoline nooruk, vaid kogult juba täisealine mees. Terasel vaatlemisel võis ta silmnäos märgata murest kintud vagusid, kuigi alles üsna pisukesi. Seni oli ta elanud Noogardi ja Pihkva ääremaa del, eemal oma kodumaast ja sugurahvast otsekui põgenik kunagi. Pagulaspõlve aastad olid aga kogunud ta südamesse viha, mis sundis teda ööd ja päevad läbi aina mõtlema sellele, kuidas ordurüütleid oma isade maalt välja ajada.

Kuulnud uuest võitluspuhangust kodumaal, oli ta esimene, kes kinnitas mõõga võõle ning liitus Vjatško väesalgaga. Teades, et ainuüksi oma ihurammuga ei jõua sugurahvas ristirüütleist jagu saada, kõneles ta Pihkva ja Noogardi turgudel väsimatult, kutsudes seal rahvast sakalastele ja teistele sugulashõimudele appi tulema. Ja need sõnad ei olnud mitte tuulde külvatud, vaid nad kandsid vilja, mida nüüd temagi asus lõikama. Vägev liit oli loodud ning abi jõudis õigel ajal pärale, mitte nii, nagu see juhtus tema isaga, kel madisepäeval tuli üksinda vaenlase ees seista ja ta rauavägevusele alla jääda.

Tarbatu linnusesse kogunesid kõik ümberkaudsed hõimlased, aga samuti tuli neid ka kaugematest maakondadest kokku, et liituda seal venelastega. Ka Sakalast oli tulnud sinna palju mehi, kes omakorda koondusid Meelise ümber. Kõik nad põlgasid kristlaste petlikku rahu, mida need nüüd omakorda kitsikust tundes suure suuga lubasid. Tarbatus olivad kõik valmis otsekui üks ühine hing ja meel vastu panema. Kõik nad tahtsid kirikuid hoopis ära hävitada ning piiskoppe, preestreid ja nende sõjasulaseid jäädavalt maalt välja ajada, et ometi ükskord täielikku rahu saada. Kuid kirik oligi selleks pettusekantsiks, mille abil ordurüütlikeil oli kõige kergem maa talurahvast oma lõa küljes kinni hoida. Ent kiriku abi võis ainult siis kõige suurem olla, kui rahvas oleks selle petliku õpetuse omaks võtnud. Seni kui ta aga sõitles kõige selle vastu, mida preestrid

vahutava suuga kuulutasid, tuli kirikut ennast mõõga abil toetada. Ja just seepärast oligi rahutegemisel peamiseks nõudeks, mida piiskop esitas, et tõrkuv rahvas laseks end uuesti ristida ning pöörduks kiriku rüppe tagasi. Sellest ei tahtnud aga ülestõusnud rahvas kuuldagi, vaid kõik olid valmis ennem surema, kui vihatud orjastajate usku uue ikkena vastu võtma.

Suur Tarbatu linnus, mis ainuüksi oma loomulike omaduste poolest oli tugevaks kantsiks, oli juba rüütlite seal asudes tugevasti kindlustatud ning igasuguse relvastusega tublisti varustatud. Ordurüütleist oli sinna maha jäänud ka suurel hulgal raudambe, nooli, viskeodasid ja mõõku. Pealegi oli vürst Vjatško juhatusel Noogardist tulnud abiväel kaasas mitmesuguseid sõjariistu. Saarlastelt õpitud viisi järgi ehitati aga seal iga päev juurde ikka uusi kiviheitemasinaid ehk patarele.

Kuulnud suure meelekibedusega, et Noogardi ja Pihkva venelased on andnud Tarbatu rahvale oma vennalikku abi, sattusid kristlased Riias suurde ärevusse. Piiskop Albert kutsus otsekohe oma väepealikud kokku, pidas nõu ordumeistriga ning saatis igale poole sõnaviijad laiali. Kaupmehed, linlased, rüütelvennad, preestrid ja mungad — kõik nad, tundes nüüd oma kasusid ja kergelt elu suures hädaohus olevat, olid valmis eesti hõimude ja vene liiduväe vastu sõtta minema. Ka alistatud liivlased ja lätlased kutsuti meelituste, suurte lubaduste ja ähvarduste varal abiks.

Kui säärasel kombel kõik ettevalmistused olid tehtud, pandi see määratu suur vägi liikuma. Kõik maanteed ja külavahelised teed olid nüüd peagi ummistunud ratsanikest, jalaväest ja määratu suurtest voorivankritest, mida künnihärgadega veeti.

Nõnda liiguti samm-sammult edasi Emajõe veekogude poole, kus otsekui maa seest kerkis üles taeva poole Tarbatu linnus. Teine vägi saadeti aga ringteed mööda veelgi kaugemale Virumaad lagastama, et ära hävitada seal karielajaid ja vilja, tahtes sel kombel ka näljaga sundida rahvast alla andma.

See oli 1224. aasta 14. augustil, kui rüütlite eelväed jõudsid Tarbatu linnuse alla. Ajaviimatult jagunes seal nende kergeratsavägi mitmeks rühmaks laiali ning hakkas kallale tungima. Kuid see kallaletung polnud tõsise nõu ja tahtmisega ette võetud, vaid seda tehti ainult selleks, ei linnusekaitsjaid vallide tagant välja meelitada. Kuid säärane petukallaletung ei suutnud tarbatlasi ega venelasi õrritada, vaid nad jäid üsna rahulikult oma kohtadele ja ainult naersid ordurüütlite asjatu vaevanägemise üle.

Iga päevaga saabub aga linnuse alla ikka rohkem ja rohkem vaenulikke vägesid. Nad lähevad ümber linnuse ja asutavad oma leerid ka Emajõe kallastele, kus neil on kergem oma hobuseid joota. Hulga poolest on neid aga kõiki ühtekokku palju enam kui rahvast ülal linnuses.

Väljadele püstitatakse suurel hulgal telke, nii et kogu lagendik on neid otsekui valgeid luiki täis. Orduvennad kannavad oma raudhamede peal veel valgeid mandleid, kuna lätlased ning liivlased, keda pooleldi sunniviisil on Tarbatu alla toodud, on harilikes karedais villvammustes.

Mitmesuguseid rahvaid on seal hulgana koos, igäuks räägib oma keelemurdes, püüdes vahel ka käeliigutuste varal oma sõnu üksteisele arusaadavaks teha. Sealsamas vahetatakse omavahel ka kokkuröövitud vara.

Enne kallaletungi algust hakkas rüütlivägi metsast puid murdma ning ehitama neist piiramistorni ja patarelle. Piiramistorn ehitati nõnda kõrge, et selle ülemine ots ulatus linnuse vallideni. Pärast torni valmisaamist aeti see ümmargustele pakkudele ning veeretati ühisel jõul üle palkidega täidetud linnusekraavi otse vastu valli. Ja selle varjul hakati siis kaevamisega õõnestama valli, kuna teine osa mehi kandis mulda eemale. Kui sääraselt oli öö läbi väsimatult kaevatud, varises hommikul üks osa valliküljest kokku. Seega avanes ordurüütleil võimalus piiramistorni veelgi lähemale nihutada.

Kuid kõigest sellest oli siiski vähe, et linnust hõlbuga kätte saada. Ja seepärast otsustaski piiskop Albert oma venna nõuandel saata üles linnusesse saadikud, et need kavalate läbirääkimiste varal meelitaksid seal venelaste vürsti Vjatškot tarbatlasist lahti ütlema ning oma väega tagasi Noogardisse minema. Saatkonda valiti rüütliid ja preestrid eesotsas ristisõdijate kohtumehega.

Kui siis see saatkond hakkas piirajate leerist linnusele lähenema, jäid mõlemal vaenupoolel sõdijad neid vahtima. Suure uudishimuga silmitseti ülalt linnusevallidelt seda lähenevat salka, kellel ei paistnud olevat vaenulikku soove.

Kui piiskopi saadikud olid linnuseväravaile üsna lähedale jõudnud, jäid nad seal seisma ning nõudsid sisselaskmist, sest neil olevat vaja piiskopi läkitused Vjatškole edasi anda.

«Minge rahuga tagasi!» hüüti neile linnusevallidelt. Kuna saadikud püsisid paigal ning nõudsid jonnakalt sisselaskmist, siis üks malevlasist tõstis juba oma vibu, et noolelasuga neid eemale peletada. Kuid teine tõrjus selle kõrvale, lausudes:

«Las kõnelevad, egas pappide sõnad meid magama uinuta!»

Lõpuks otsustati siiski saatkond linnusesse lasta, et kuulata, missuguse tahtmisega on piiskop nad saatnud. Rasked linnuseväravad avati ning saadikud lasti õue. Kõik nad sammusid uhkelt ning püstipäi, otseku oleksid nad tulnud võitjatena.

Rahvas asus neile ümber, neid uudishimulikult vahtidas. Seal oli mehi, naisi ja lapsi segamini koos. Ka karielajaid oli linnuseõuel palju, kes nüüd kõik näljastena ammusid ja määgisid rohumaade järele, mis ristisõitjate salgad olid eneste alla võtnud.

«Juhatage meid Vjatško juurde,» lausus saadikute vanem kõrgilt.

Neil tuli üsna kaua oodata, seni kui Vjatško ülalt Linnusevallilt alla laskus. Ta oli lihtne mees, kandis harilikke kollaseid raagnahast saapaid ja vammust ilma vaseliste ja hõbeilustusteta. Osalt põhjustas seda muidugi ka vaesus, sest piiskop Albert oli ju tema päriskodu Kokneses paljaks röövinud ning kogu ta varanduse talt ülekohtusel teel ära võtnud. Kõik see oli sündinud juba üsna ammu, kuid tehtud ülekohtu ei unustanud Vjatško kunagi. Koos Vjatškoga tuli ka Meelis, kelle sakalased linnuses olid üksmeelselt oma vanemaks valinud.

Nende taga sammus aga vana Ivo, kes mitte kunagi ei lahkunud nüüd Meelise juurest.

«Missuguse tahtmisega piiskop teid minu juurde saadab?» küsis Vjatško neilt tigidalt.

«Kuningas Vjatško,» ütles rüütel Friedrich meelitavalt, «meie kirikuvürst piiskop Albert saadab meid rahukinnitustega sinu juurde ning ta lubab sulle koos su inimeste, hobuste ja varaga rahulikku äraminekut, kui kahetsed oma senist patutegu, et liitusid nende mässajatega.»

Vjatško vaikis üllatunult, kuna aga Meelis kahvatas. Ta teadis, et kui vene abivägi piiskopi meelitustele alla annab ning nad maha jätab, siis on ülejäänud meestel linnuses üksinda raske ristirüütelite vastu panna.

«Ütle ennast koos oma rahvaga lahti neist röövlitest, kelle hulka sa oled eksikombel sattunud! Lahku neist ususalgajaist, ja piiskop annab sulle andeks...»

Kui needki sõnad olid Vjatškole tõlgitud, muutus ta väga pahaseks, kuna aga Meelise rind paisus vihast. Kuid siiski suutis ta ennast taltsutada, et ära näha, mis nüüd Vjatško teeb ning ette võtab. Ka kogu rahvas näis selle silmapilgu tähtsust mõistvat, sest ta jäi üsna vaikseks. Kõik nad ootasid hinge kinni pidades, mida ütleb nüüd Vjatško. Kuid Vjatško ei mõtelnud sugugi selle üle, kas sakslaste ettepanekut vastu võtta või mitte, vaid talle meenus endine aeg, millal toosama piiskop, kes nüüd rahulettepanekuks tema juurde saadikud saadab, võttis temalt pettuse varal ta isaisadelt päritud riigikese ühes Koknese linnusega. Ta ajas enese sirgu ning ütles mõõgapidemest kinni haarates ning seda ägedasti raputades:

«Ma olen Tarbatu meestele sõna andnud, et aitan neil end teie ikkest vabastada, ja seda tahan ma ka täita. Ma ei lahku oma vendade juurest enne, kui te kõik olete siit maalt välja aetud. Oma piiskopile ütelge aga nõnda, et ta pole muud midagi kui sõnamurdja, autu petis ja varas.»

«Vjatško, taltsuta oma ülbet suud!» hüüdis preester Hermann käsi tõstes, «sina julged teotada meest, kes on paavsti enese poolt salvitud ning määratud Liivimaa peapiiskopiks!»

«Ta pole kellegi piiskop, vaid autu varas ja valevanduja!»

«Häda sulle!»

Nähes, et sõnelus venelase ja piiskopi saadikute vahel üsna ägedaks läheb, sattus rahvas sellest uuesti hoogu. Mehed kahmasid oma mõõgad pihku ning tahtsid nüüdsama saadikuile kallale karata, et neid tükkideks raiuda. Kuid Meelis oli esimene, kes vahele ruttas.

«Pidage, mehed,» hüüdis ta, «taltsutage oma ägedat meelt... saadikuid ei tohi tappa...!»

«Häh, lööge nad maha!» karjusid mehed ja naised vihaselt.

«Ei-ei, aus sõjakomme ei luba...!» ja Meelis sirutas oma mõõga kaitseks vahele.

«Millal ristirüütli ise on ausast sõjakombest kinni pidanud, et nüüd ei tohi...!»

Suure vaevaga õnnestus vanemal saadikuid vihale õrritatud rahva käest päästa ning neid oma leeri tervetena tagasi saata.

Kui seal piiskopi sõjanõukogu oli saadikute seletused ära kuulunud, hüüdis ristsõdijate peakohtunik, kes vara poolest oli väga rikas ning seega paljude kristlaste poolt austatud inimene:

«Tarbatu kants tuleb mõõgateraga vallutada ning maatasa teha. Teistele hirmuks tuleb aga kõiki seal asuvaid kurjategijaid surmaga karistada. Kuna meie seni vallutatud linnustes oleme paljusid ellu jätnud, siis seepärast ongi nad nüüd nii julgeks muutunud. Nüüd aga, kes meie omadest esimesena üles vallidele tormab, sellele andkem suurt au, paremad hobused ja kõige parem vang, kelle linnusest leiame.»

«Anname teile Vjatško enda!»

«Ei, Vjatškot ei pea keegi saama, sest tema poome kõige kõrgema puu otsa, hirmuks kõigile vastuhakkajaile ja nende abilistele.»

Säärane soov meeldis kõigile kristlastele ning nad hakkasid üksteise võidu lubadusi andma, et tahavad esimestena üles vallidele tungida ja seal rahvast koos venelastega maha lüüa. Ja kõik nad hakkasid suure rutuga uue rünnaku vastu valmistuma.

Sealsamas linnuses olijate nähes peeti lagedal väljakul missa ehk pidulik jumalateenistus. Kohe pärast seda ruttas igaüks sõjariistu kätte kahmates oma kohale ning linnuse ründamine algas. Kõik piiramisriistad — patarellid, redelid, sillad ja siilid — pandi tegevusse, kuid päeva lõppedes ei jõutud ometi kaugemale kui enne rünnaku algust. Ainult kaotusi oli kantud üsna palju.

Õösiti, et üksteist ergutada, hakkasid kristlaste sõjaleeris mehed üksteise võidu lärmama: liivlased tagusid oma mõõkadega vastu kilpe, sakslased tagusid litaure, kuna osa neist puhus pasunaid ja laulis või karjus. Ka linnuses olijad püüdsid üksteist igasugusel kombel ergutada, et alal hoida sõdimisvaimu. Ja nõnda saadeti mõlemas vastasleeris öö peaaegu ilma uneta mööda.

Järgmisel hommikul kanti metsast palke endisest veelgi suuremal hulgal kokku ning ehitati ülesronimiseks sildu. Patarellid pildusid aga kogu aeg põleva rasvaga täidetud savipotte linnusesse, kus ühtepuhku kuudid põlema süttisid.

Kaitsjad kiskusid aga omakorda osa linnuse palkseina maha ning veeretaskid sealt alla põlevaid rattaid, mis veeresid suure hooga ristirüütlite kõige paksematesse trobikondadesse, tekitades seal omajagu kahju.

«Alt ära, vaenlase tuli veereb!» kisati ühtepuhku. «Tulivurr, tulivurr tuleb...»

«Edasi, kristlaste sõjavägi...!»

«Kürie eleison, Christie eleison!» laulsid taamal mungad.

Ründajad ronisid üksteise õlgadele, püüdes selgi kombel ikka kõrgemale tõusta. Osa neist oli juba suutnud värava alla jõuda, kuid trobikond venelasi ruttas sinna neile vastu ning tõrjus nad kaotustega tagasi.

Linnuses olijad süütasid ka rüütlite piiramistorni põlema. Kuid ometi suudeti tuli summutada, enne kui leegid suutsid lausa lõkkele lüüa.

Piiskopi vend Hermann, haarates ühte kätte tõrviku ning hoides teises kirikuriigi lippu, hakkas esimeste ründajate seas mööda järsunõlvalist linnusemäge üles ronima.

Samal ajal saatsid ammukütid väsimatult nooli üksteise järel üles linnusesse, nii et paiguti oli taevas nooltesajust lausa must. Kiviheitemasinad kolisesid ja kolksusid kogu aeg, kivid lendasid undamisega ja langesid suure prahvatusega linnusesse, tappes seal inimesi ja karielajaid, vahel aga murdes koguni katuseid. Leegitsevad savipotid tekitasid seal ikka uusi tulekoldeid. Allaandmisele ei mõtelnud aga keegi.

Sääraselt kestab võitlus mitu päeva. Venelased ja tarbatlased kaitsevad end linnuse pihtara tagant suure südikusega. Võitluse ägedus ja vennalik abi suurendab veelgi nendevahelist sõprust.

Päevad on täidetud võitlusega, öösi tehakse aga lärmi ega anta üksteisele enam sugugi unerahu, nii et lõpuks on kõik võitlejad otsani kurnatud. Mehed liiguvad tahmunud ning väsimusest sisselangenud nägudega otsekui varjud. Ainult nende hõõguvad silmad näitavad, et võitlusvaim pole veel kaugeltki mitte kustunud.

Ühel päeval teevad piirajad määratu suure tule, et aga rohkem suitsu tekiks. Ja just selle suitsu varjul alustavadki nad otsustavat kallaletungi. Kogu vägi, isegi voorisulased aetakse välja, et aga suurendada kallaletungijate hulka. Nüüd ei hoolita isegi kaotustest, vaid üha suurema ägedusega aetakse ristisõitjaid peale, olgugi et linnuse kaitsjate nooled ja allaveeretatud kivid neid koledasti laastavad.

Vjatško ja Meelis võitlevad teineteise kõrval. Mõlemal on silmnäod tahmunud ja silmad uneta olekust punsunud ning punased. Kuid võitluse ägedus ei lase väsimust tunda, pealegi veel nüüd, millal igal silmapilgul pealetulev surm võib niikuinii igavese puhkuse tuua. Sealsamas nende läheduses viibib ka vana Ivo, kes oma vanadusest hoolimata tahab viibida esimeste võitlejate seas. Ta hall habe on harali lai, juuksed lehvivad tuule käes, kuna suu hüüab vandesajatusi ristirüüttele, kes suure ägedusega üles kaitsetarale ronivad. Vahel lööb Ivo säärase ägeduse ning hooga, et ta ise seejuures tuikuma hakkab.

Naised kannavad anumatega kuuma vett üles ning valavad seda rüüttele kaela, mõned neist on haaranud koguni tuurad pihku. Kuid lämmitav suits on ümberringi pimestamas silmi, nii et vaenlast on raske näha. Ja selles määratus suitsupimeduses kostab ümberringi vali tapakisa, mis paneb õhu värisema.

«Löö, äiga, aii, o-oh!» kostab nii ülalt vallidelt kui ka linnusejalalt.

Tarbatu linnus on suur ja lai ning kõik ta servad vajavad kaitsmist. Meeste read muutuvad aga ühtepuhku hõredamaks, nii et kaitsjate käsi enam igale poole ei jätku. Kaugel lagendikul helgib suur Emajõgi, selle juurest voorib aga rüütelite üha uusi abivägesid juurde. Ka Vjatško ootab noogardlasi appi jõudvat. Ühtepuhku pöörab ta silmad ida poole ning püüab pilguga läbi suitsusamba tungida. Kuid Noogard asub kaugel — sealt ei jõuta niipea päralt.

Kisa suureneb üha enam. Kõrge tasu meelitusel püüavad rüütelvennad üksteise võidu üles Tarbatu vallidele jõuda ning seal kirikuriigi lippu lehvima panna.

Paremal pool väravate juures suureneb kisa — rüütlid on sealt sisse murdnud. Mehed ja naised, kes seal neile jalgu jäävad, tapetakse mõõgateraga. Teised jooksevad linnuse keskele kokku. Juba kuuleb Meelis võitluskära enese selja taga, kus kaevu ümber keeb võitlus.

«Tagasi, mehed, tagasi siseõue!» kajab hüüd.

Juba ronivad ründajad koibade välkudes siin ja seal üle pihtara. Vjatškogi on saanud haavata, mõõk kukub tal käest ning ta haarab rinnast kinni ning suu ahmib õhku. Meelis püüab teda toetada ning hüüab Ivot enesele appi. Kuid otse tema silmade all variseb Ivogi mõõgalöögist kokku.

Kadunud kõik — aina hukatus ümberringi!

Teineteisest kinni hoides tõmbuvad Vjatško ja Meelis tahapoole. Neid kui peamehi ootab piinarikas surm, nagu ristirüütlid on seda lubanud. Kuid nad ei anna end elusalt neile kätte, vaid langevad lootusetus võitluses ausalt.

Rüütlid rühivad aga lähemale, Meelise mõõk lööb kolksatades vastu rauda, nii et mõõgatera läheb hambuliseks. Langeb Vjatško ja samas variseb Meeliski ta kõrvale maha, kuna veri värvib ta ruuged juuksed punaseks.

«Kiidetud olgu Kristuse nimi!» hüüavad ristirüütlid kaitsetuid inimesi tappes.

Ümberringi lamab mehi virnas maas. Hobused hirnuvad ja püüavad end lõa otsast lahti rebida. Kuum tuleleitsak ja lämmatav suits matavad hingamist. Meelis ja Vjatško lamavad kõrvu maas, mõlemal surmahaavad ihus.

«Ooh, et meie omad Noogardist abiga pärale ei jõudnud!» oigab Vjatško.

«Seekord jäid nad tulemata... küllap aga kunagi tulevad ja tasuvad... meie vaeva eest!» kostab Meelis kustuva häälega.

«Tasuvad!»

Rautatud jalad sõtkuvad neil otsas.

Kui linnuses oli kogu rahvas maha löödud, siis kisti ka kuutidesse varjule pugunud armetud ja väetikesed välja ning kustutati nendegi eluküünal halastamatult.

Kui pasunahüüded olid kuulutanud tapluse lõppu, siis langesid ristirüütlid üksteisele kaela ning kiitsid Issandat, kes oli neile säärase võidu andnud. Paljud valasid koguni rõõmupisaraid, tundes heameelt, et paganaid, nagu nad maarahvast nimetasid, oli säärasel hulgal nende käe läbi otsa saanud.

Kogunud kähku linnuses leiduva vara, põletasid ristirüütlid seal kõik hooned maani maha, et mitte oma häbiteost jälge järele jätta. Jumalat kiites ja tänades ladusid risticõitjad kogu röövitud vara vankritele ja hakkasid siis oma asupaikadesse tagasi liikuma.

Kogu maa oli aga ümberringi täis ahastust ja nuttu. Kes veelgi elama jäi, seda sunniti orjama ja jumalat paluma, et ta enam rahvast nõnda rängasti ei nuhtleks.

Mahapõletatud Tarbatu linnusesse jäid eesti maarahva hõimude ja venelaste kondid kõrvu lamama, kuni nad lõpuks mullaks muutusid. Maale saadeti aga

preestrid, kes sundisid rahvast ehitama ikka uusi ja uusi kirikuid. Ja seal nad siis jutlustasid ja manitsesid, et talurahvas peab kuulama oma isandate sõna, andma neile vilja ja karjakümnist, neid austama ning nende ees oma selga küürutama. Nõnda tungis jumalasõna otsekui kibe humalaviha rahva südamesse ning uinutas ta aastasadadeks magama. Ja siis algas pime orjuseaeg, mil rahvas pidi oma töövaevast isandaid toitma.

SÕNASELETUSI

foogt — teatud maa-alade ja linnuste valitsejaks ja kohtunikuks määratud ametnik.

katapult — vanaaja viskemasin odade ja raskuste heitmiseks.

kivikook — kangi põhimõttel ehitatud kiviheitemasin.

koge — lai tugev purjekas, mille ninas ja päras on kõrged platvormid.

Kürie eleison, Christie eleison — kreekakeelne palvelaul «Issand halasta, Kristus halasta».

litaur — pealt pinguldatud nahaga kaetud löökpill, trumm.

pajaluuk — suitsutaredes auk lae all seinas, kust suits välja lasti. Pärast kütmist suleti see auk kas luugiga või topiti kinni. Mõõdaminejaga kõnelemiseks ei hakatud avama ust, et mitte tuba jahutada, vaid kõneldi läbi pajaaugu — sellest on tuletatud sõna pajatama, mis tähendab «juttu ajama».

patarell — kiviheitemasin.

pulvärk — palkidest ehitatud kalda tugisein, kaitsetamm jms.

pussakas — lai kootud meestevöö.

raagnahk — kodusel teel pargitud nahk, pooltoores park.

ramm — vanadel sõudelaevadel oli ninas veelune rauaga kaetud teravik, millega löödi vaenlase laeva külje sisse auk.

rasud — sääremähised.

siil — raudkonksudega varustatud palk, millega kisti maha kaitseseinu ja -valle.

tuur — odakujulise otsaga ja pika puust varrega terariist.

ummiskingad — pealt kinnised kingad.

vardja — valvur, ülevaataja.

vaselised — vaskilustused, peamiselt hobuserakmeil, mõõgatuppede ja vööde küljes.

vatmal — villane vammuseriie, jäme kalev.

vöörkott — keskelt üle õla kantav kahe poolega pikk ja kitsas moonakott.

Esitrukiga võrreldes on sõnaseletusi vähesel määral muudetud ja täiendatud. Teksti aluseks on «Meelise» esitrukk (1941. a.); arvestatud on ka 1976. a. trükis tehtud keeleparandusi.

Enamik jutustuse koha- ja isikunimesid (ja mõni episood) pärineb Henriku Liivimaa kroonikast. Nimekujud on varasema traditsiooni või autori suva kohased. Liivimaa kroonika uusima tõlke järgi oli Põhja-Eestis Revala maakond ja Lindanisa linnus; ladinakeelse *Nogardia* vasteks on Novgorod.